

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

IDDUN

1887

1927

JUBILEUMSSKRIFT
JULEN 1927

Apelsin Jell-O

TÖM ETT PAKET Apelsin Jell-O i ett fat och slå på en halv liter kokande vatten. När pulvret är löst, slås litet av den klara vätskan i en vattensköld form och får stelna på kallt ställe. Lägg i ett lager apelsinklyftor,

slå litet kall — ej stelnad — gelé över samt låt även detta varv stelna. Fortsätt tills formen är full. Smaksätt med socker, om apelsinerna äro sura. Det stelnade geléet stjälpes upp på vackert fat och serveras med vispgrädde.

JELL-O

Den delikataste desserten

Pris 85 öre

Det finns 5 olika slags Jell-O: Apelsin, Citron, Körsbär, Smultron och Hallon. Samtliga tillagas med kokande vatten, som slås över paketets innehåll. Priset per paket är 85 öre och det räcker för 5 personer.

Tillagningen av Jell-O går på ett par minuter, stelnandet på 2-3 timmar. Följ föreskrifterna på paketet och i Jell-O:s vackra receptbok, utarbetad av Fackskolan i Uppsala, och Ni har en mängd goda, vackra och billiga desserter till Ert förfogande.

Hos alla välsorterade spicerihandlare
Generalagent A.-B. HUGO ÖSTERBERG, Stockholm 16

I 60 år

har GAHNS nu
**följt med kvinnans
utveckling**

*och ständigt givit henne det yppersta, den
kosmetiska vetenskapen kunnat frambringa.*

Under de 60 år, som nu förflutit, sedan Henrik Gahns Aktiebolag 1867 började sin verksamhet, har dess strävan alltid varit att med de utsöktaste råvaror och genom den omsorgsfullaste tillverkning giva sina preparat en ledande ställning inom svensk kemisk-teknisk industri. Att det under sina bemödanden också lyckats uppnå *toppen*, bevisas väl bäst av den spridning, dess preparat fått över hela Skandinavien, av det obegränsade förtroende, dessa åtnjuta, och av den omständigheten, att Gahns alltid är först med alla nyheter, som beteckna ett framsteg på det kosmetiska området.

Vårt lands alla kvinnor känna till och uppskatta:

Gahns Tvålar

Lanoja. Äkta Aseptintvål. Lavendeltvål. Mitzi m. fl. Skydda, rena och bevara hyn.

Watzins Hårpreparater

Keratin-preparaten skydda för hårfall och borttagna mjällbildning.

Gahns Excellent

oöverträffat medel för torr rengöring av håret.

Mitzi puder o. läppstift

den moderna kvinnans förnämsta skönhetsmedel.

Gahns Hudcrêmer

Maniol och Faréna-crème. Bästa medel för hudens skydd och vård.

Gahns Parfymer

och Eau de Cologne.

Gahns
UPSALA
KUNGL. HOVLEVERANTÖR

Lillebil Ibsen

uttalar sig om

Parba

Barnängens Tekniska Fabrik.

*Min uttalelse om Parba -
Jag trodde alle damer brüske Parba.
Parba sape og Parba creme Altid i
mit hjem - altid paa mine reiser -
altid Parba. Efter min mening aldeles
uustaaende for hüd og skönhetoplene*

Lillebil Ibsen.

BARNÄNGENS TEKNISKA FABRIKERS
AKTIEBOLAG

Finbruken

Brevpapper

Finbrukens Brevpapper

Förstklassigt fabrikat
Förnämlig utstyrsel
Förmänligt pris

GRYCKSBO - LESSEBO - KLIPPAN

Ett elegant te- eller kaffebord fordrar läckra och förnäma varor. Örebro kex och wafers fylla de högsta krav i sådant avseende.

Örebro
KEX

Hushållsvågar

äro de enda absolut tillförlitliga.

I hemmet äro de en oumbärlig hjälp vid kontroll av gjorda inköp, vid matlagning etc. Lindells hushållsvågar äro utan fjädrar och kuggrörelse, och de enda vågar vars utslag äro oberoende av varans placering på skålen. Se till att den väg Ni köper är prydlig, hållbar och tillförlitlig, se till att Ni får en från

LINDELLS VÅGFABRIKS A.-B., Jönköping.

Kunna erhållas i varje välsorterad järn- och bosättningsaffär.

Husmödrar!

Fråga alltid efter Lithografens hyllremсор till hyllor och skåp.—Våra spetspapperssatser "Ella" och "Linnéa" rekommenderas.

LITHOGRAFISKA AKTIEBOLAGET
NORRKÖPING

LEICHNERS

Fett-Puder

Varje kvinna blir föryngrad genom användande av Leichners puder. En ask Leichners puder på Edert toilettbord gör varje annat puder överflödigt. Leichners fettpuder, sedan generationer omtyckt av vackra kvinnor, har undergått filtrering genom det finaste silke, och det på vetenskapliga rön grundade preparatet innehåller blott de allra finaste ingredienser. — Vid dans, sport och på resor, överallt där annat puder icke sitter kvar erhåller Eder teint genom Leichners puder just den fina mjuka färgtonen. En lätt beröring med detta puder borttager rodnad och blankhet och verkar dessutom uppriskande och välgörande på huden.

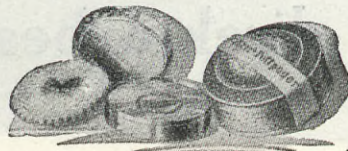
LEICHTNER

Parfymör

BERLIN, Schützenstrasse 31

Wien - Paris - London

Mot insändande av 40 öre; eller ännu bättre och fortare: gå genast till Eder leverantör och begär den för Eder lämpliga färgschatteringen på Leichners fettpuder.

340,000 svenska husmödrar

äro anslutna till de kooperativa
föreningarna.

Är Ni medlem av Eder
orts konsumtionsförening
så vet Ni, att Ni där
köper utmärkta livsmedel
till lägsta möjliga priser.

De kooperativa butikerna
tillförde förra året sina
medlemmar över

**12 miljoner kronor
i direkta besparingar.**

Svea

GÖTEBORG.

Inkomstförsäkring.

Vid de former av livförsäkring, som hittills tillämpats, har som regel försäkringsbeloppet utbetalts på en gång antingen vid dödsfall eller viss ålder. Den risk, som förefinnes då hela summan på en gång vid dödsfall utbetalas, nämligen att förmånstagaren, som i regel är en i ekonomiska ting oerfaren person, genom oförståndig penningplacering eller av andra orsaker inom kort kan förlora försäkringssumman, har föranlett Svea att utgeva en ny försäkringsform, s. k. inkomstförsäkring. Enligt denna försäkringsform utbetalar bolaget dels en summa kontant vid inträffande dödsfall, dels månatligen ett visst belopp under 20 år från dödsfallet räknat. Den avser dels att lämna begravningshjälp, dels att bereda familjen en säker månatlig inkomst under de närmaste 20 åren efter dödsfallet.

Försäkringen utfärdas på ett belopp, som är 250 gånger det önskade månadsbeloppet. Vid dödsfall utbetalas en summa, som är lika med 10 gånger månadsbeloppet. Återstående 240 månadsbelopp utgå under loppet av de 20 följande åren.

Antag, att en familjeförsörjare vill ge de efterlevande en månatlig inkomst av Kr. 100. Försäkringen tecknas då på Kr. 25,000. Vid dödsfall utbetalas därvid Kr. 1,000 kontant, och återstående Kr. 24,000 utbetalas med Kr. 100 i månaden under 240 därefter följande månader (= 20 år).

Premien är på grund av angivna utbetalningsform c:a 30 % billigare än för vanliga livförsäkringar.

Försäkringen kan kombineras med en uppskjuten överlevelseränta, varigenom de månatliga utbetalningarna utöver de 20 åren komma att utgå under förmånstagarens hela livstid.

För en familjefader, som önskar säkerställa sin hustru och sina barn, är inkomstförsäkringen synnerligen betryggande. Om han faller ifrån, lämna de under 20 år utgående beloppen (vilka under alla förhållanden utgå under 20 år, d. v. s. oavsett om den angivna förmånstagaren lever till 20-årsperiodens slut) medel att bestrida de nödvändiga utgifterna för hushållet, så att familjen kan hållas samman under barnens minderårighet.

Huvudkontor: GÖTEBORG, V. Hamngat. 3.

Agenter på alla större platser.

REPÖRIA Svavel-Tjärtvål

skyddar huden och skänker vid dagligt användande vacker, ungdomlig hy.

Tag icke en svaveltjärtvål av okänt och okontrollerat fabrikat! Begär Reporia-tvål, den första och den enda i sitt slag.

På det bättre bordet

förekommer som bekant alltid olika anrättningar i majonnäs.

Majonnäsätter

behöva numera icke endast reserveras för festligare tillfällen, utan kunna även förekomma i vardagslag.

REYMERHOLMS KRONOLJA

gör det nämligen möjligt att lätt och billigt tillreda majonnäs. Detta återigen sätter husmödrarna i tillfälle att snabbt få fram de mest förtjusande anrättningar.

Överblivna kött- och fiskrätter med majonnäs äro härliga smörgåsrätter. Italiensk sallad och grön-sallad i majonnäs äro också både smakliga och prydliga. Smaken och utseendet på en smörgås höjes också betydligt med en klick majonnäs.

Alltså mera majonnäs i helg och söcken!

Majonnäs är lätt att tillreda med

REYMERHOLMS KRONOLJA

Den vanliga företeelsen vid tillagning av majonnäs, att såsen "skär" sig, är oftast beroende på oljan. Använd Reymersholms Kronolja, och denna risk blir betydligt mindre än då andra matoljor komma till användning.

Insänd namn och adress jämte upplysningar på Eder handlares namn pr brevkort till Reymersholmsbolaget, Kronoljeavdelningen, Helsingborg, och Ni tillställs gratis en nyredigerad, aktuell och praktisk kokbok. I kokboken finnes upptagna ypperliga majonnäsätter.

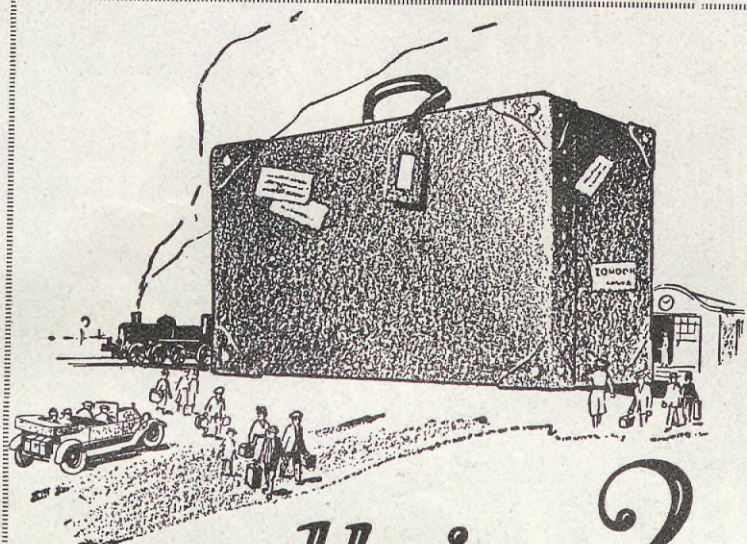

Alla främlingar

i Ryssland prisade förr den ryska chokladen som något enastående i sitt slag i hela världen. Cloettas à la Russe praliner äro tillverkade efter anvisningar av en framstående rysk konditor. För den som ställer stora anspråk på choklad, är Cloettas à la Russe i lös vikt eller i den eleganta Nerman-kartongen den utvalda sorten.

Tag det rätta — tag Cloetta

Vad är *Unica*? och vad är icke *Unica*?

Ett populärt namn blir lätt missbrukat och en förstklassig vara utsättes alltid för värdelösa efterapningar. Detta har vår Unica till ytterlighet fått erfara, varför vi ej ofta nog kunna upprepa, att det endast finns en äkta Unica.

Lika stor skillnad i styrka, som det är mellan horn och papper, lika mycket skiljer sig vår äkta Unica från sina efterapningar.

Varav tillverkas då äkta Unica reseffekter?

De tillverkas av *Unica*-fiber, en särskild sorts vulkanfiber, som endast framställes vid vår fabriks i Mariestad. *Unica*-fibren har metallens styrka och fasthet och är lika elastisk och seg som horn.

Varav äro då efterapningarna gjorda?

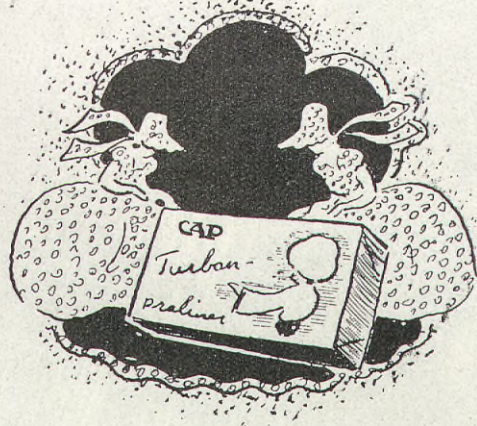
Helt enkelt av pressad papp eller pappersmassa, som varken tål fukt eller stötar och allra mindre nötning. Utseendet hos dessa förfälskningar kan verka vederhäftigt, men låt ej lura Eder därav. Se till att vårt inregistrerade märke med namnet *Unica* finnes på varan – först då har Ni garanti för förmånligt köp.

Unica är och förblir bäst
därför är och förblir *Unica* billigast.

Märket garanterar
äktheten.

AKTIEBOLAGET TIDAN
Mariestad

Turbanpraliner

Yppersta
kvalitetspraliner med
de läckraste fyllningar

Pris:

1 kg. kr. 7; ½ kg. kr. 3.50, ¼ kg. kr. 1.85

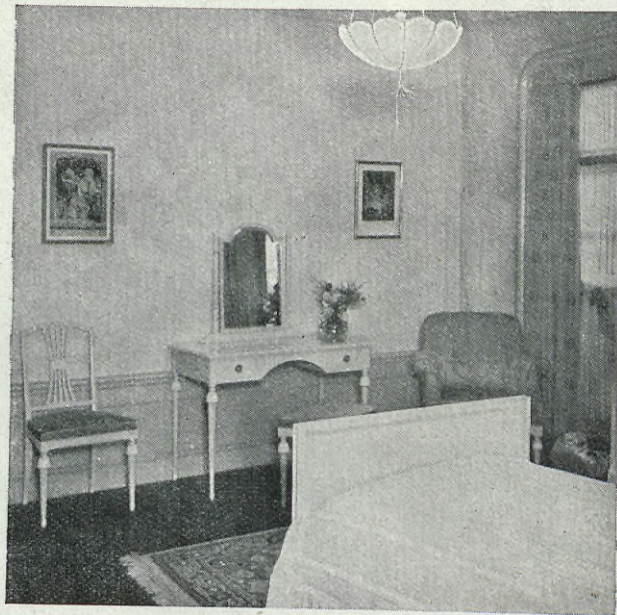

Önskar Ni

en lyxsko för balsäsongen, en promenadsko för hösten eller en bekväm sko för vardagsbruk.

Låt oss hjä'pa Eder finna
den sko Ni tänkt Eder.

P. A. STRÖM & C:o
10 Humlegårdsgatan 10, Stockholm.

När Ni Sätter Bo

vänd Eder då till NK! Ni kan få *allt* där, från möblerna till minsta lilla kökssak. Begär vår broschyr om "Bosättningsförsäkring", en synnerligen bekväm likvidform, som är NK:s specialitet.

^{A/B}NORDISKA KOMPANIET

Som juleljus och norrsken letar väg till minsta hydda
så Pix-pastillen ock går fram-att hals och strupe skydda

Sten

All vår tvätt, tvättar
Persil
- det själverkande tvättmedlet.

Kanold

GRÄDD-
KARAMELLERNA
ÄRO OÖVERTRÄFFADE

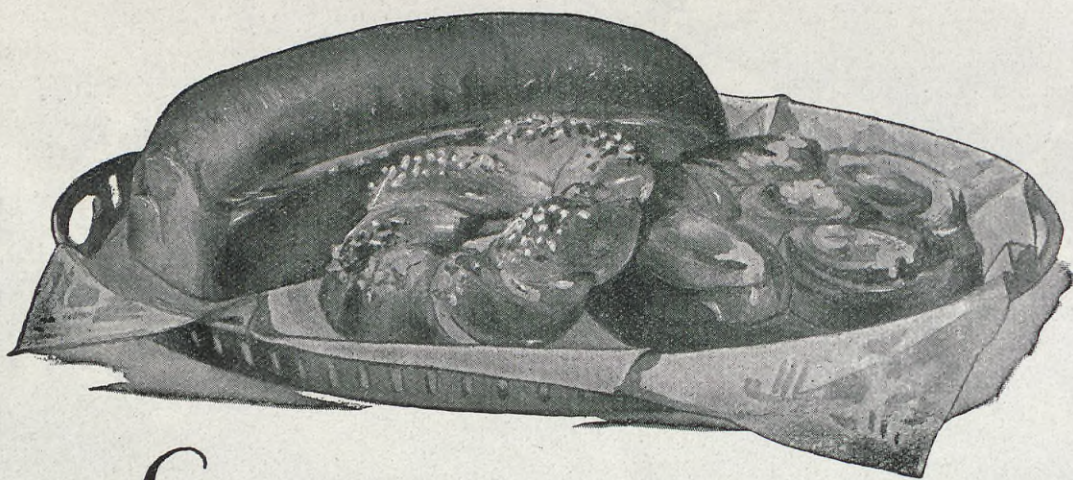

KANOLDS GRÄDDKARAMELLER
ÄRO AV ETT HÖGT NÄRINGSVÄRDE, LÄTT-
SMÄLTA OCH KRAFTGIVANDE, DÄRTILL
SYNNERLIGEN DELIKATA MED EN UTSÖKT
FYLIG GRÄDDSMAK. GENOM VÅRA
SPECIELLA METODER ÄRO GRÄDDENS
ALLA HÄLSOSAMMA EGENSKAPER I
OFÖRMINSKAD GRAD BIBEHÅLLNA.

KANOLDS GRÄDDKARAMELLER
BÖR VARA BARNENS GIVNA SÖTSAK.

BEGÄR
ALLTID
KANOLDS
GRÄDD-
KARAMELLER

LUNDIN

Tillskriv oss och
vi sända Eder
gratis och franco
omgående vår
receptbok.

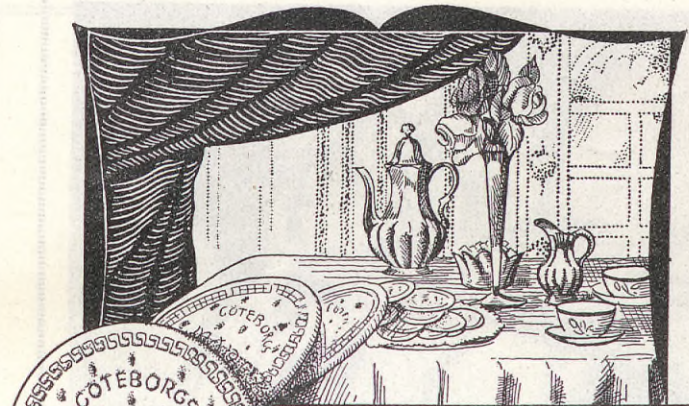

Ett lyckat bak är till glädje för
varje husmor. Degen jäser jämn och vacker och resulta-
tet blir alltid tillfredsställande om man använder

H. E. EKSTRÖMS JÄSTMJÖL
ÖREBRO KEM. TEKN. FABRIK GRUNDAD 1855

Jdun

Passar
bra

så väl vid fäst
som i vardagslag

Chic och elegant
är alltid den, som till sina skodon använder

VIKING
HÖGGLANS-SKOKRÄM
Industri A.B. Viking, Örebro

VIKING
UGNSVÄRTA

Intet annat putsmedel har sådan förmåga att giva hög, vacker metallglans åt spisen som Viking Ugnsvärta. Spisen bör putsas medan den är varm, men ej het. Putsningen förstör ej heller luften i köket med os, ty Viking Ugnsvärta osar ej.

Edwin

En god kvalitet.
En fin tvål.

Den största nyheten på
skönhetsvårdens område

PIERROT TVÅL
(Kli-Oliv-Tvålen)

Tvålen med det rika
skummet, en balsam
för huden.

Pris 50 öre.

*Pierrot
Tvål*

JOH. D. ANDERSSON
TVÅL & PARFYMFABRIK
MALMÖ
(KLI-OLIV-TVÅL)

Falu- Ättika

För mallagning
För matbordet
För konservering

TILLVERKARE:

STORA KOPPARBERGS BERGSLAGS AKTIEBOLAG
FALUN

Gammalt blir nytt

om man färgar med Fenix Hemfärger i tabletter.

Fenix Hemfärger finnas i ett 30-tal äkta och vackra färgnyanser och tillhandahålles i tablettform, varigenom färgmängden exakt kan avpassas för varje behov. — Själva färgningsproceduren är så enkel, att ett barn med lätthet kan utföra den.

Fenix finnes i färg-, kemikalie- och diverse-m. fl. affärer i rör om 10 tabletter à 75 öre.

Kallvatten- och varmvattenfärgning.

Följ noga bruksanvisningen.

FENIX
HEMFÄRGER I
TABLETTER

Tillverkare: A. W. HERDINS FÄRGVERK, Falun.

Eder charm beror av håret.

Giv Edert hår den fascinerande charm som hälsa och skönhet skänker — gör det mjukt som silke, skönt som endast ett vackert hår kan bliva med

Dr Dralle's Birken-Wasser

Massera hårbotten dagligen med Dr Dralles Birken-Wasser så skall Ni finna att resultatet överträffar experiment med andra hårvatten.

Pris pr $\frac{1}{2}$ fl. Kr. 2: 25
" " $\frac{1}{1}$ " " 3: 50
" " $\frac{1}{2}$ l. " 6: 50
" " 1 " " 12: —

PARFUMERIE GEORG DRALLE,
STOCKHOLM.

Beakta den stora prisskillnaden mellan mejerismör och TRE ESS.

Tre egenskaper

böra känneteckna ett förstklassigt smör.
Det måste vara **G**ott, **N**äringsrikt och
Drygt. Detta är just det utmärkande för

TRE ESS

Varför då köpa det avsevärt dyrare mejeri-
smöret, när man överallt till 85 öre pr paket
kan få specialblandningen TRE ESS, som

Smakar Som Smör

MARGARINFABRIKERNAS FÖRSÄLJNINGSAKTIEBOLAG

Glimtar från **Hvita Korset** Älmhult
(GRUNDAT 1906)

Skolans
perso-
nal.

Direktör. Föreståndarinna. Lärare. Instruktionsköterska. Lärare. Kindergartenlärarinna. Skolkökslärarinna. Köksmästare. Sömnadslärarinna. Avdelningsköterska. Avdelningsköterska. Vaktmästare.

Hvita Korsets Barnvårds- & Husmodersskola

Läkare: Dr. Gösta Hagéus. **ÄLMHULT.** Föreståndarinna: Fru Julia Elsa Stéen.
(GRUNDAD 1911)

Vårt lands äldsta, största och ledande utbildningsskola för barnsköterskor.

En utbildningskurs vid Hvita Korsets — sedan 1911 — välkända Barnvårds- & Husmodersskola garanterar goda praktisk-teoretiska kunskaper i såväl friskbarnvård som barnsjukvård. Vid skolan bibringas även kunskaper i s. k. Kindergarten samt praktisk-teoretiska kunskaper och färdigheter i förekommande hemsysslor. Specialutbildade ex. lärarkrafter. Hvita Korsets ex. barnsköterskor äro även mycket efterfrågade för sin goda utbildning samt icke minst för sin goda vilja att utföra förekommande hemsysslor. Skolan förmedlar även platser för sina ex. barnsköterskor under tillämpning av principen: "Rätt sköterska på rätt plats." Utbildningstiden omfattar 6 m. praktisk teoretisk kurs. Kostnaden är 655 kr. inkl. kost, logi o. läkare-råd. Stipendier utdelas till mindre bemedlade duktiga elever.

Enda skola inom området, där tentamen och verklig examen avlägges.

Hvita Korsets Hälsovårdshem. (Elektro-Medicinsk-Fysikalisk avd.) Medicinska bad. Sjukgymnastik. Massage. Dietetisk omvårdnad. Inackorderingsavgift 4, 5- å 6 kr. pr dag. Humana taxor för specialbehandling.

Hvita Korsets Förlossningshem. Inackorderingsavgift 3, 4, 5 å 6 kr. pr dag. Förlossningstaxa 50 kr.

Hvita Korsets Spädbarnshem emottager späda barn under kortare och längre tider. Vårdavgift 1.50 pr dag med fri daglig läkarettillsyn. För barn som inackorderas gm Barnvårdsnämnd gäller lägre taxor.

Hvita Korsets Barnconvalscenthem emottager klena och nervösa barn i alla åldrar under kortare eller längre tider. Inackorderingsavgift 3 kr. pr dag. Fri daglig läkarettillsyn. Humana taxor för specialbehandling: Barn behäftade med smittoförande sjukdom emottagas ej.

Frisk fet mjölk från egen lantegendom: (Kontrollerad reaktionsfri fjällkobesättning.)

Hvita Korset har ett särdeles hälsosamt och friskt läge i skogstrakt på söderslutningen av Småländska höglandet nära köpingen Älmhult och sjön Möckeln. Förfrågningar besvaras av Svsslomannen, adress Hvita Korset, Älmhult. Telefon 71. (Namnanrop.)

Skolans
Examens-
vittnen.

S. A. Linder, Kyrkoherde. Fru Elsa Källstrand. C. Källstrand, Kyrkoherde. Fru Vera Ryngo. A. Ryngo, Kyrkoherde. Fru Elin Johns son. Joh. Johnson, Bankdirektör. Fru Greta Syrén. C. F. Holmqvist, Kantör. Fröken Ida Olsson, Folkskollärarinna. W. Carlqvist, Disponent. W. Johansson, Hälsovårdso. ordf.

IDUNS JUBILEUMSSKRIFT

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

När Idun började av *Gurli Linder*. — Den blinde, novell av *Per Hallström*. — Farväl till sommaren, posthum dikt av *Helena Nyblom*. — Skaldinnan på skolbänken, med utgivna dikter av *Selma Lagerlöf*, av *Anna Lagerlöf*. — När var och en sin syssla sköter... av *Prins Wilhelm*. — Palettens damer av *Georg Pauli*. — Glada dagar med Frithiof Hellberg av *Daniel Fallström*. — När Idun var Anna Brantings barndomshem av *Anna Branting*. — I sockenskolan, dikt av *Berit Spong*. — Vår svenska syster, av *Thit Jensen*, *Barbra Ring* och *Annie Furuholm*. — En karaktärsskådespelerska av *Hasse Z*. — "Jag kom, jag såg, jag segrade", skildring av kvinnornas rösträttskamp i Sverige, av *Ann Margret Holmgren*. — Från den idylliska småstaden till den rastlösa storstaden av *Arthur Sjögren*. — De två ljusen, novell av *Anna Wahlenberg*. — Förr och nu i svenska hemmet av *Elisabeth Wærn-Bugge*. — I går och i dag, teckningar av *Annie Bergman* och vers av *Maja X*.

Illustrationer av *Yngve Berg*, *Annie Bergman*, *Gösta Chatham*, *Ewald Dahlskog*, *Sam Fahlström*, *Einar Forseth*, *David Ljungdahl*, *Jenny Nyström-Stoopendaal* och *Torsten Schonberg*.

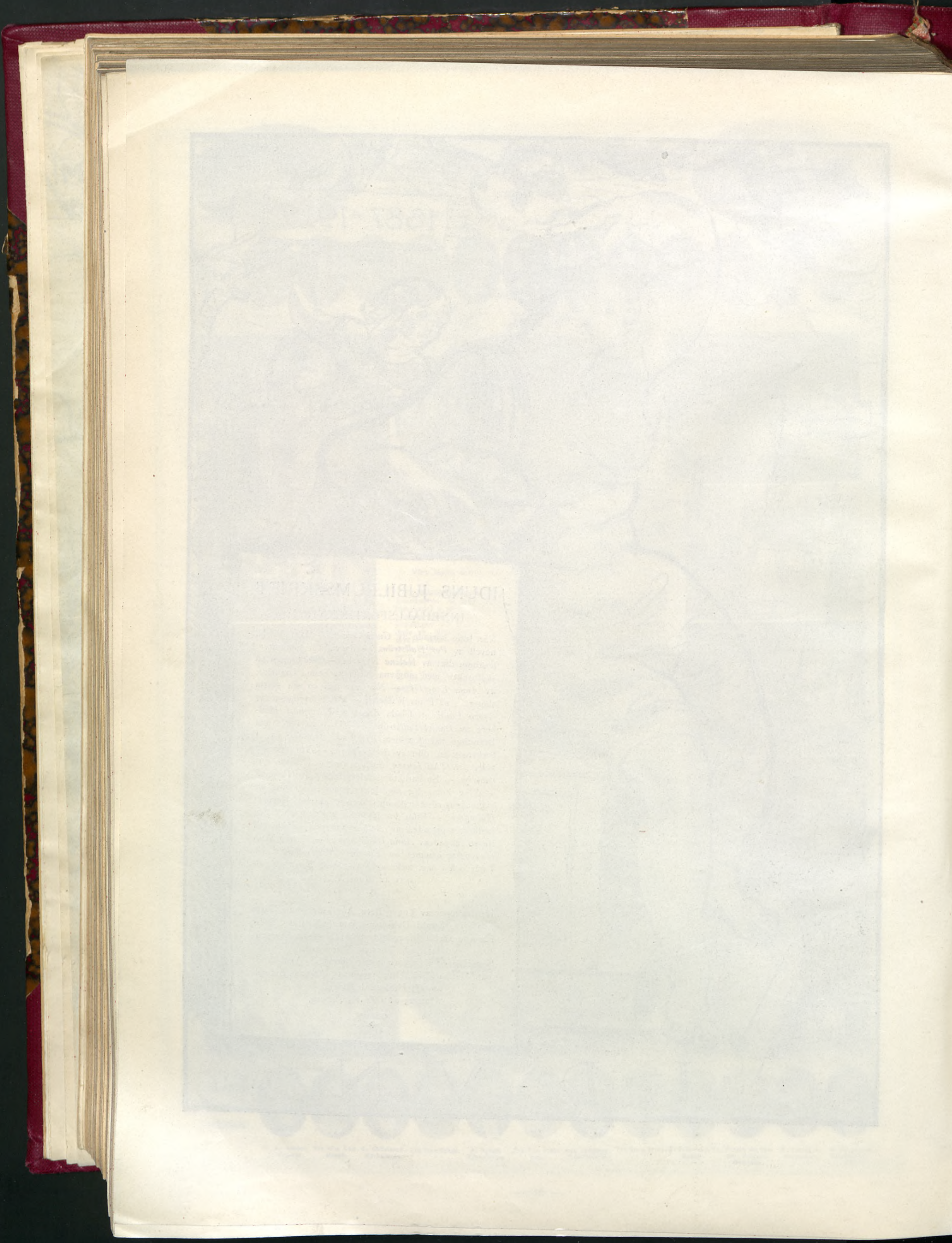
Konstbilagor i färg av *Artur Bianchini*, *Axel Lindman*, *Hanna Pauli*, *Otto Prophet*, *Amanda Sidwall* och *Hildegard Thorell*.

Omslag av *Olle Hjortzberg*.

FORSETH.

• I D U N N •

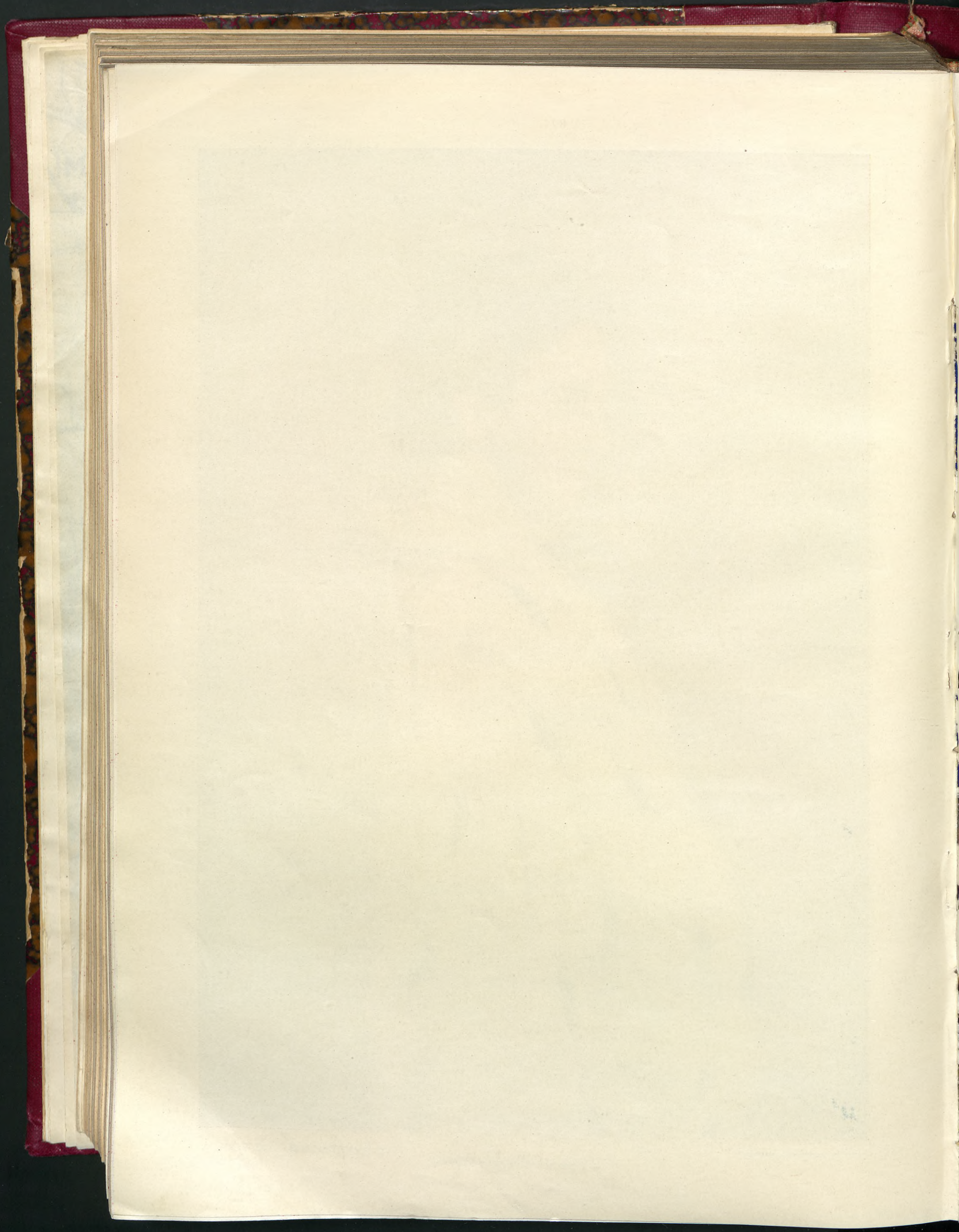

OTTO PROPHETER

Tillhör förste hovmarskalk M. Lilliehöök

DROTTNING VICTORIA

IDUN 40 ÅR

IDUN VILL RIKTIGT BLI VAR EGEN TIDNING. Den vill bli det även i den mening, att den håller sina spalter öppna för oss och rentav väntar på vår personliga uppmuntran. Vi få där meddela våra erfarenheter, giva och begära råd, påpeka brister, som vi funnit i samhälls- och sällskapsliv, och möjliga förslag till dylika bristers avhjälpande. Kort sagt, Idun vill främja våra — och med våra även medelbart *hemmens* intressen. Ty "kvinnan och hemmet" är ju ändå en koordination som ej får brytas."

Orden äro tagna ur det första nummer av Idun som i dagarna för fyrtio år sedan trädde fram inför offentligheten. De ange endast en del av den verksamhet som den nya kvinnotidningen ålagt sig men de markera den roll av föreningsband familjerna emellan vari Idun redan från början såg en av sina främsta uppgifter. Detta program har Idun varit trogen under fyra decennier och när tidningen nu hugfäster minnet av sin fyrtioåriga tillvaro kan det ske i det goda medvetandet att det ständar som en höstdag 1887 planterades på den svenska publicitetens skans alltjämt står säkert och orubbat och med friska färger på den duk där orden "kvinnan och hemmet" sömmades för fyrtio år sedan.

En blick tillbaka visar vilken enorm utveckling en så kort tidrymd som fyra årtionden medfört även på journalistikens område. Idun kunde i sitt första nummer med fog framhålla att det förut ej fanns någon kvinnotidning i landet. Alla klasser och fack hade sina specialtidsskrifter men den stora klass som man kunde kalla *hemmens kvinnor* saknade en sådan. Och det var den luckan Idun ville fylla. Det fanns visserligen två kvinnotidsskrifter, en i Stockholm och en i Göteborg men deras syften voro så begränsade och speciella, att de icke i vidsträcktare bemärkelse kunde sägas vara "för Sveriges kvinnor". Men husmödrarna, hustrurna, hemmens kvinnor över huvud taget, saknade sin tidning och för dem ville nu Idun komma som en omtänksam vän och rådgivare. Nyheten var så pass märklig att den som inte sällan sker med nymodigheter stötte en del folk för huvudet. Man ironiserade över dessa emanciperade kvinnor som inte kunde nöja sig med de andra tidningarna utan bevars väl skulle ha sin egen.

I våra dagar faller det ingen in att förvåna sig över kvinnotidningen, dess roll är allmänt erkänd, man förstår och uppskattar dess ideella strävan till höjande av kvinnans andliga nivå, en stor kulturuppgift eftersom det bästa för landets förkovran i alla avseenden är att äga insiktsfulla, praktiskt erfarna, klarsynta, sunt

tänkande och handlande kvinnor. Det bör icke anses förmätet om Idun till någon ringa del räknar sig till godo de framsteg som den svenska kvinnan under dessa fyrtio år lyckats göra på skilda verksamhetsområden. Ser man på vad kvinnan betydde politiskt och socialt 1887 och den plats hon intar där nu märker man hjärtast skillnaden mellan förr och nu.

"Vi hava ej för avsikt att göra vår tidning till någon illustrationstidning", förklarade Idun i sitt första nummer. Men där kom utvecklingen verkligen att medföra en ruckning i föresatsen. Det dröjde dock många år innan Idun nöjde sig med att som enda illustration meddela på sin första sida bilden av en framstående kvinna. När läsekretsen emellertid krävde förändring lät Frithiof Hellberg också damerna få sin vilja fram och Idun erhöi något av den utstyrelse som den sedan till stor del behållit. Det är för övrigt en skyldig honnör åt minnet av Iduns grundläggare då man betygar att de bästa traditionerna från hans tid ännu fortleva i tidningen. Frithiof Hellberg har sin rangplats givnen bland de främsta namnen i vår tidningspress' historia. Och när minnet av Iduns fyrtio år nu högtidlighålles med denna jubileumsskrift bör dess första textside ägnas honom som framom andra såg vad den svenska kvinnan önskade av *sin* tidning och som även med energi, insiktsfullhet och en aldrig sinande arbetsförmåga åstadkom den kvinnotidning vilken nu ägnar hans personlighet sin hyllning. Smaken och fordringarna ha skiftat under åren men så tillvida äro de sig lika att allmänheten då som nu sätter värde på den tidning som med personligt kynne strävar att i varje nummer behandla just det som för ögonblicket intresserar och sysselsätter den kvinnliga publiken och ge allt det bästa och värdefullaste av läsning, utan att ockra på dålig smak eller som man ty-

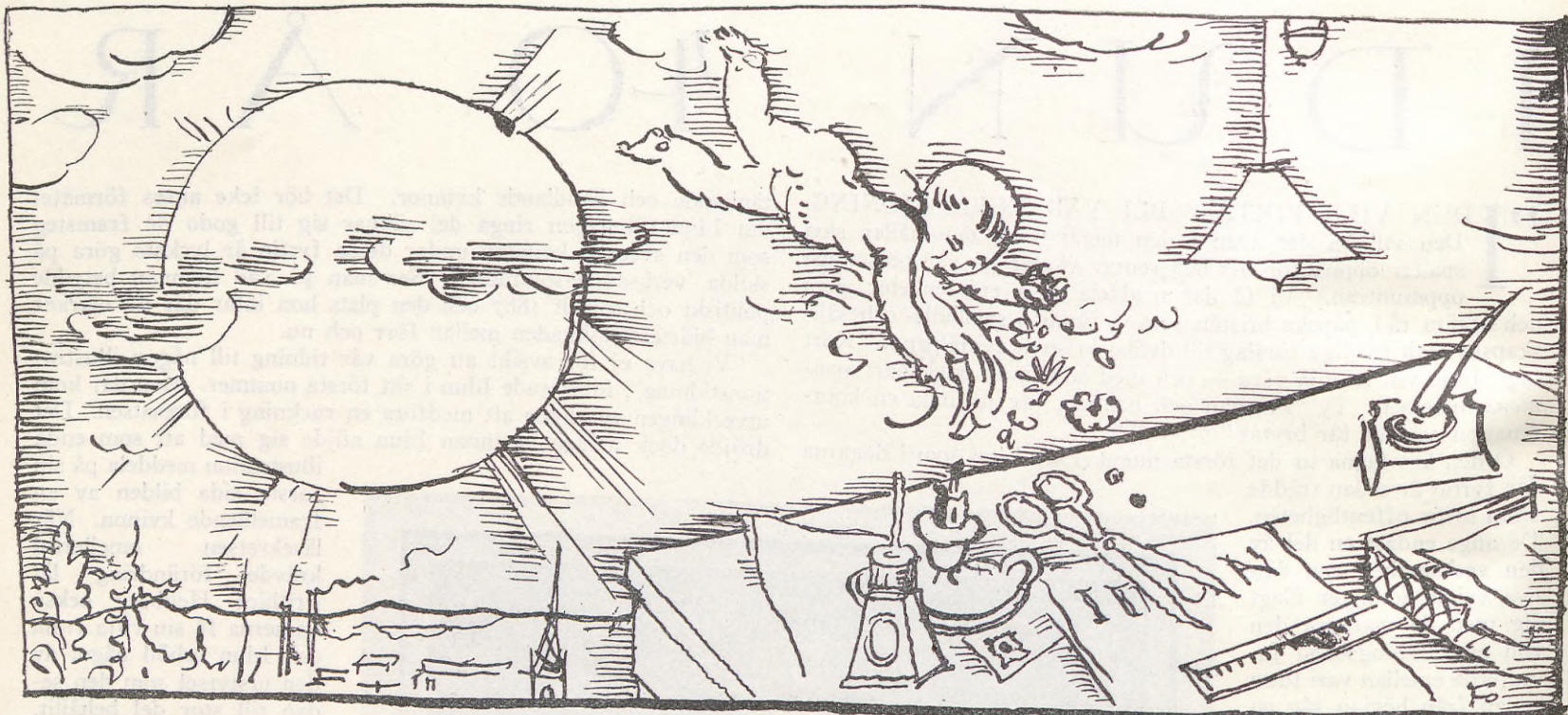
vär emellanåt ser sänka nivån till en för svensk journalistik förödmjukande grad.

Jubileet bör icke heller passera utan ett varmt tack till den läsekrets som under alla år varit Idun trogen. Det händer någon gång att vi få hälsning från en prenumerant som talar om att hon eller han varit med alltifrån det första numret. I allmänhet kan Idun glädja sig åt en stor fast stab av läsare som år från år bilda den säkra stomme vilken är en tidnings "robur et securitas". Idun tackar dem av hjärtat för de prov på tillgivenhet som tidningen under årens lopp fått röna och vill framför allt begå jubileet med ett löfte att av all makt sträva till att fortfarande vara liksom den nu i fyrtio år varit — damernas egen Idun.

FRITHIOF HELLBERG.

NÄR IDUN BÖRJADE

VAR OCH EN SOM PRÖVAT det, minns med vilken fruktan och bävan man går att göra sig underrättad om det öde, som drabbat det manuskript man för första gången i sitt liv erbjudit en förläggare eller en redaktör. Och han minns även den känsla av glädje, ej obemängd med en viss stolthet, som man erfar vid beskedet att opuset befunnits värdigt att befordras till trycket. Den glädjen innebär en särskild stimulans, som aldrig senare förnimmes på samma sätt, även om framgångarna bli större och mera betydelsefulla.

När nu Iduns redaktör erbjöd mig en plats i tidningens 40-årsjubileumsnummer, inställde sig livligt i mitt minne denna första-gångs-känsla, liksom mitt mångåriga samarbete med *Frithiof Hellberg*. Ty det var han som antog mitt första manuskript, insänt en dag i oktober 1890. Några dagar senare infann jag mig personligen på redaktionen: ett par små rum i familjens lilla vindskupsvåning i huset Hamngatan 16, där man för övrigt hade en härlig utsikt över Kungsträdgården, Strömmen och Söders höjder. Jag har hela mitt liv känt mig tacksam för det vänliga mottagande jag fick. Jo då — uppsatsen passade utmärkt för Idun; den skulle till och med honoreras med — 15 kronor! Och så var jag välkommen tillbaka. Det första intryck jag då fick av Frithiof Hellberg befastes upp genom åren: en man som älskade och ägnade alla krafter åt sin uppgift, alltid i färd med att förbättra och utveckla sin tidning, själv fylld av idéer och alltid ägnande ett uppmärksamt öra åt andras, en man med stor förmåga att "ta folk", och slutligen — vilket jag är angelägen att poängtera — en man för vilken den ekonomiska framgången ej kom i enda, ja, knappast i första rummet.

När Idun startade hade den emellertid att övervinna ett kraftigt motstånd från de intellektuella kvinnokretsarna. Den kom ju mitt i brinnande åttital, då en kvinna med självaktning diskuterade Ibsen och Brandes, Spencer och Stuart Mill, vår egen realistiska skönlitteratur, kvinnoemancipation, sociala missförhållanden o. s. v., då Fredrika-Bremer-förbundet just bildats och i sitt organ, Dagny, ur dessa synpunkter följde dagens problem. Att tala om barn och tjänare, mat och kläder ansågs även bland fruarna för dålig ton. Och så kommer en tidning för kvinnan och hemmet med allt detta — och förstås även de stora frågorna — på sitt program! En tidning, som i en orienterande anmälan av Elna Tenow, rent ut förklarade, att Framåt (en radikal kvinnotidning, som utgavs i

Minnen från första decenniet.

Av

Kurt Lindner

Göteborg) och Dagny ingenting voro "för husmödrar som ej vilja ha sin verkliga krets utvidgad, ingenting för hustrur som äro nöjda med sin lott, ingenting för de kära mödrarnas omsorg om sina småbarn". Och si, det befanns att dessa kvinnor strömmade till som prenumeranter i överraskande stort antal, och småningom kommo de andra efter, även om det ännu låg malice i tonen, när man karakteriserade någon med att "hon har Idun på för-

maksbordet". Och de för kvinnoemancipationen verksamma såväl som de socialt arbetande märkte snart att genom Idun nådde deras röster längst.

Redan från början hade tidningen fäst flera kända pennor vid sig, t. ex. Daniel Fallströms, Claes Lundins, Frans Hedbergs, Mathilda Langlets, Eva Wigströms (Aves), Josephine Wettergrund (Leas). Och allt efter som Idun gick framåt fann man där de bästa namn. Så publicerar t. ex. Gustaf Fröding i Idun En gammal herrgårdssal, Per Hallström Flickor på fäbovallen och Röda liljor, Selma Lagerlöf en ståtlig Kungahyllning vid Oscar II:s 25-års-regeringsjubileum, Ellen Key en utredning om Själviskhet eller osjälviskhet? — C. D. af Wirsén, Helena Nyblom, Alfhild Agrell, Mathilda Roos, Jane Gernandt-Claine, Sigrd Elmblad, Ellen Fries, Georg Nordensvan och signaturen Lennart Hennings (Ruben G:son Berg) synas ofta i spalterna; den senare bl. a. med ett dräpligt inlägg med titeln "Grön kurtis", vilket slutar så: Nutidens många skandalösa kärlekshistorier härröra till stor del från kurtisen. Mätte man blott lära sig inse att det är en farlig lek, detta spel om hjärtan, och "hellre stämma i bäcken än i ån". Detta kunde ju vara skrivet den dag som är. Men skulle nutiden granska innehållet i den tidens "skandalösa kärlekshistorier", skulle den säkerligen finna dem ointressant — gröna!

Litterärt fäste Idun hela landets uppmärksamhet vid sig, när Selma Lagerlöf prisbelönades för fem kapitel ur Gösta Berlings saga. Jag minns som om det varit igår när redaktör Hellberg, en dag jag varit uppe på redaktionen, hejdade mig just som jag skulle gå och sade: "Det är sant! Jag kan ju meddela utgången av vår pristävlan. Det är ett alldeles obekant namn som kommit fram — ingen känner till det. Det är emellertid glädjande för Idun att priset vunnits av en kvinna; och det hon skickat in är också mycket märkligt och intressant, ej likt någonting annat. Ja, det skall bli roligt att se hur den litterära kritiken kommer att förhålla sig." Jag kände mig tämligen likgiltig inför detta obekanta namn. Men när

jag fick höra "Selma Lagerlöf", rabblade jag i hast ur mig vem hon var, och så rusade jag iväg till vårt gamla "Semis", där Hildur Djurberg och Mathilda Widegren — de kamrater som stått Selma närmast — nu verkade, den ena som föreståndarinna, den andra som lärarinna i Normalskolan.

Vi avsånde genast ett telegram: "Jublande lyckönskningar." Det anlände före det officiella meddelandet, och vi gamla kamrater fingo således bli de första att till Selma överbringa glädjebudskapet. Visst hade vi alla haft klart för oss att hon en gång skulle "skriva". Och att det skulle bli prosa hade hon själv sagt oss. "Att jag nu skriver vers för er beror på att jag inte har tid att skriva prosa." Men åren hade gått — sex stycken; Selma gick alltjämt som lärarinna i Landskrona, och vi undrade. Därför blev vår glädje så stor, ty det visste vi, att hade Selma Lagerlöf väl börjat skriva så skulle det också bli fortsättning. — "Men vem är Gösta Berling? Vet du det?" frågade jag Mathilda Widegren, som mer än någon annan hade haft Selmas förtroende i fråga om hennes litterära framtidsplaner. "Jo, det vet jag visst. Det är den där galna prästen hon hörde så många historier om i sin barndom." — Och den litterära kritiken? Ja, den förstod tämligen allmänt, mer eller mindre, att man här stod framför en originell begåvning, som skulle komma att sätta märke. C. D. af Wirsén var visst ensam om att — med utgångspunkt från "Staccare den som är dum och född i Värmland" — fullständigt sabla ned förstlingsverket.

Ännu en av Iduns pristävlingar, som medan den pågick kanske väckte än mera uppseende, men som redaktören skulle komma att sjufalt förbanna, må erinras om.

Frågas det i en krets av dem som voro med på den tiden: Vem var fröken Stina Bengtsson, skall knappast någon bli svaret skyldig: "Det var ju hon som vann Iduns fosterlandstävlan och fick resa till Chicago-utställningen 1893." Uppgiften gällde att ta ut största möjliga antal ord ur "fosterland". Överallt talades om denna tävling, och vart man kom bland vänner och bekanta fann man dem sysselsatta med detta samlande. 5,800 listor kommo in — ett för dåvarande förhållanden mycket stort antal. Det blev förstas ett oerhört arbete för prisdomarna: rektor K. E. Palmgren, redaktör Emil Hammarlund och redaktionen. Som språklig auktoritet anlätades lektor Nils Linder (varigenom mitt eget tilltänkta deltagande måste ta ett snöpligt slut!). Så tillerkändes då fröken Stina Bengtsson priset för 15,000 godkända ord på en lista som upptog 17,034. Som "kuriosum" hade hon tillagt 9,864 ord, vunna genom en metod motsvarande den kända med sädeskornen på schackrutorna.

Nu ville prisdomarna slippa ifrån att utdela de återstående prisen, och redaktionen föreslog därför att ge pengarna till något välgörande ändamål, efter omröstning i läsekretsen. Eugeniahemmet erhöi då de flesta rösterna och de 400 kronorna. Men nu blev det ett väsen i pressen, med Nya Dagligt Allehanda i spetsen, vilket beskyllde Hellberg för bedrägeri och prenumerantfiske. Så fullföljdes tävlingen, och redaktören fick punga ut med ytterligare 400 kronor. "Mätte jag aldrig i mitt liv råka ut för maken", sade han alltid när denna episod fördes på tal. Experimentet upprepades som bekant för några år sedan av en veckotidning. Ordet var visst Kronprinsparet och priset 10,000 kronor. Men vem ids komma ihåg vem som vann! Vi ha blivit så bortskämda med sensationer.

Ett ständigt föremål för skämt i tal och skrift voro Iduns frågor. Vid en julklappsutdelning i Publicistklubben fick redaktör Hellberg en skönt bemälad promenadkäpp av stora trådrullar, enligt råd givet i Idun att på det sättet tillvarata tomma rullar. En annan gång hade frågats vilka växter som passa bäst för en liten fönsterträdgård. Svaret — som av den omisstänksamma fråge-redaktrisen infördes — lydde (jag reserverar mig i fråga om ordagrant citat): Så Pulex, Pedis, Periplaneta och Cicada! Genast ritade Söndags-Nisse av redaktör Hellberg, med en stor strilkanna bevattnande dessa frön, som visat sig mycket livskraftiga. De latinska namnen betyda nämligen på svenska: loppa, lus, kackerlacka och gräshoppa!

Även i Iduns egna spalter skämtade signaturen Snorre (Sigrid Nordlund) i en lång dikt med frågorna. Jag citerar:

Jag är uti så starkt behov
Att få ett riktigt mönsterprov
På mellanspetsar, vackra, breda,
Ack, den som ömmar för min nöd
Jag bleve tacksam till min död,
Om hon vill sända det till

Beda.

Min fästman skall en julklapp få,
Men jag kan inte hitta på
Vad jag till honom kunde skicka.
Bland Iduns läsare kanske
att någon kan ett råd mig ge
I brev till

Nyförlovad flicka.

Fast ännu allt är gott och väl
Jag fruktar och med största skäl
Min fästman ämnar svartsjuk bliva,
Giv råd, om blott uppå en rad,
Ej mera tacksam eller glad
Kan någon därför bli än

Viva.

Får jag om en beskrivning be
På något klart och gott gelé
Och någon billig sockerkaka,
Och så mot vårtor någon kur,
Och emot hår som faller ur.
Skriv svaret till

En lycklig maka.

Mitt barn, som annars är så sött,
Har hår som är så gräsligt rött.
Säg, kan man väl bli av med färgen?
Skall lungmos lagas till med smör?
Vad heter den kompositör
Som skrev Min lilla vrå bland bergen?

Ja, ännu mer av samma slag
Jag kunde giva er idag,
Om blott jag orkade och ville.
Vad fröjd att göra få det rön
Att ännu hos vårt täcka kön
Man träffar på så mycket snille.

Men inte sant — minst lika mycket snille av den sorten pres-teras än idag! Det är bara den skillnaden att Idun då var den enda frågecentralen. Sedan dess ha vi varit med om en kraftig decentralisation, så att det nu frågas och svaras på samma saker i ett otal tidningar och tidskrifter. När Idun firade sitt 10-års-jubileum, som skedde med en ståtlig bankett å Grand Hotel för 250 personer, tackade redaktör Björklund i Allehanda Frithiof Hellberg för att han befriat den dagliga pressen från dess samvetsqual över att i så hög grad försumma kvinnornas speciella intressen. Sedan dess ha samnerligen både den och den periodiska pressen bedrivit ett befrielseverk över hövan! Aldrig drömde ens Hellberg om vilka hekatomber av matrecept, modekrönikor och skönhetsråd som dagligen skulle slungas ut över den kvinnliga läsekretsen!

Vid samma jubileum gav Frithiof Hellberg en både lustig och rörande beskrivning av Iduns födelse. Han berättade hur han och hans hustru måste mobilisera allt vad de ägde i kontanter och även sälja fru Hellbergs anspråkslösa smycken för att kunna gälda postportot för provnumren; hur ångestfyllda de avvaktat resultatet av prenumerationen och hur jublande glada de varit då deras beräkningar vida överträffats, då de förstätt att det svåra portföret var klarat. Men ingalunda skulle det gå att bjuda nutiden en till det yttre så anspråkslös tidning — nu då smaken fordrar att detta slags pressalster skola se ut som frimärkssamlingar. De enda illustrationerna i gamla Idun voro Victor Andréns Idunvinjett och så på första sidan ett porträtt i träsnitt av någon berömd kvinna, inhemsk eller utländsk, som då även fick en utförlig biografi. Redaktör Hellberg var mycket kräsen i valet av dem som skulle huggas med denna ära. "Ånej, hon kan vänta", svarade han ofta när man gav honom förslag på kandidater. Resultatet av denna väntan blev att Iduns porträttgalleri från dessa första tider vittnar om betydande och bestående insatser på de mest olika områden. Nu finns det så många tidningar och så mycket utrymme, att ingen behöver vänta.

Med kungligheten stod Hellberg alltid på bästa fot i sin tidning. Men en gång, när han givit en bild av kung Oscar och de i Marstrand honom alltid uppvaktande fruarna underskriften: *Hans Majestät Konungen och hans kvinnliga — stab*, vredgades den gamle monarken sväriligen och lät till Hellberg framföra en allvarlig skrapa.

Man kan för övrigt säga att redaktör Hellberg var inne på alla de områden — med undantag förstas för radio, bio, mannekäng-uppvisningar och "veckans brudpar" — som våra dagars veckotidningar exploatera. Han föregrep också på sätt och vis scoutrelsen, ty under de år han utgav pojktidningen Kamraten ordnade han för dess läsekrets sommarvandringar, delvis med scoutprogram.

Jag har gjort den självövertvinnelsen att läsa igenom det opus med vilket jag debuterade i Idun, detta "Sådan var min stil"-prov! Dess titel var *Bort med släpen!* Det var en renhårig åttitalsbetraktelse, som mycket grundligt dissekerade upp denna då aktuella fråga ur hygienisk, estetisk, ekonomisk och social synpunkt. Den senaste ägnades de tjänarinnor som skulle borsta de gatsmutsade kjolkanterna. Tänk att vi verkligen sopade gatorna med våra klänningskjolar!

Denna konfrontation med min ungdoms första tryckalster ledde emellertid till att jag bläddrade igenom de tio första årgångarna av Idun. En läsning som kom mitt undermedvetna minne av tiden, dess miljö, problem, åsikter och människor, att starkt aktualiseras. Jag påminnes om många genom döden eller genom vidriga levnadsöden i förtid stäckta lovande banor och om en hel generation, som då stod mitt uppe i det sjudande livet och bar dagens gärning, men som nu är borta.

Jag erinrades vidare om hur Ibsens ande svävade över vårt tanke- och känsloliv och inverkade på vårt sätt att angripa problemen. Visserligen var Dockhemsdiskussionen så tämligen avslutad när Idun började, men under dess första decennium utkommo Fruen fra Havet, Hedda Gabler, Bygmester Solness, Lille Eyolf och John Gabriel Borkman. Ibsen var den främste dissektören av vår egen tid. Men han hade naturligtvis ej fått ett så fast grepp i oss om han ej tillika varit den store diktaren. Gustaf af Geijerstam hade rätt då han i ett skåltal för Ibsen 1897 framhöll, att när två unga från åttitalet blivit presenterade för varandra och det gällde att finna en plattform att mötas på i konversation, så var det Ibsen de tydde sig till. "Har fröken läst Ibsen?" blev en vanlig inledning till den tidens flirt. Och — vilket den nutida litteraturforskningen glömmet — vi läste de äldre, Brand, Peer Gynt, Kongsemmene, Kejser og Galilæer m. fl. lika mycket som Ibsens moderna samhällsdramer. Det är ju ganska betecknande för hur smakens hjul rullar runt, och även trösterikt för oss på grund av vår ungdomsbeundran för Ibsen föraktade, att Norges av dess ungdom nu framför alla andra entusiastiskt uppburne skald, Herman Wildenvey, skriver om Ibsen:

Man lærer at rynke paa Næsen
ad Ibsens forældede Prent.
Og mangt et udødeligt Væsen
blir frakjendt hver Gnist af Talent.

Men eftersom Tiden faar raade
forandres Ideer og Syn.
Man tar sine Mestre til Naade;
Mot Ungdommen rynker man Bryn.

Selv Ibsen som før blev foragtet
Og haanet fordi han var kjendt,
Blir nærmere set og betragtet
En ganske sympatisk Skribent.

Og om tusinde Aar kan man komme
Og se om hans Ry kan dø.
Det har ikke tapt sig en Tomme
hverken paa Land eller Sjø.

En dikt av Ernst Beckman med denna slutstrof:

Och folkens krets till himlen
På skilda tungor beder.
Giv värn åt Suomis frihet,
O du, som världar leder.

påminde mig om Finlands tunga år av förtryck och ofrihet och hur starkt dess öden upptogo det allmänna intresset i Sverige och vilken djup medkänsla Finland rönt.

Faran av att profetera framstod bjärt — vid belysningen av vad livet faktiskt bringade "Rysslands blivande kejsarinna, Alix, solskensprinsessan" — då jag läste spådomen om hur älskad och lycklig hon skulle bli också i sitt nya fosterland.

Men jag fann också mycket att le åt. T. ex. åt ingressen till en uppsats med titeln "Dansa Svenska!", vilken lydde så här:

Har ni ej under senare år hört en klagan från många skilda håll, att dansen för nutidens ungdom vore av vida ringare intresse än för närmast föregående generationer? Orsaken? Är ungdomen mera bekväm än förr? Eller är de gängse dansernas dragningskraft förminskad? Och hur skall denna onaturlighet kunna botas? Ty är det ej onaturligt att denna unga hjärtans glada och friska förströelse råkat närpå i glömska?

Inte utan sin komik syntes mig nu de berömda kortkjolsmötena, med uppgift att inge Stockholms damer mod att uppträda i promenadkjolar som slutade minst 10 centimeter från marken.

Det gick för övrigt ej av med mindre än att listor skickades ut på vilka vederbörande genom att anteckna sina namn förbundo sig till att iakttaga denna från gängse mod så uppseendeväckande förändring.

Jag log också åt prisskrifterna angående fördelningen av inkomster på 3,000 kronor och på 1,500 kronor per år för en familj på fyra personer. Liksom åt läkarenquäten huruvida det är skadligt för kvinnor att åka bicycle, samt åt anvisningen att till den kortare kjolen eller rent av byxor à la Zuave (som förordas för cyklande damer) måste begagnas höga snörkängor eller stövletter. Och vem skulle i våra dagar begära uppgift på "ett riktigt stilla salongsstycke för piano", eller begära råd för att fetma, så att hon slipper avhånas med att hon är "platt som en bräda". Eller fråga efter lämpliga växter till Makartbuketter? Eller föreslå en Ni-månad? Vem får nu klaga över att de vuxna döttrarna ej vilja stanna i hemmet? Och tänk att man varit med när kvinnors lämplighet som läkare och apotekare på ramaste allvar diskuterades! Liksom fordran på att vid uppfostran gå "från storken till kycklingen".

Ja, man finner många övervunna ståndpunkter när man söker igenom de aktuella dagsdokumenten från en gången tid! Men jag greps även av både häpnad och respekt inför den saklighet och det allvar med vilka frågorna dryftades, det ansvar inför det tryckta ordet som präglade flertalet bidrag, och ej minst frapperades jag av den omsorgsfulla språkbehandlingen, jämförd med nutidens på motsvarande område visserligen "flotta och pikanta", men ofta så slarviga och inkorrekta språk!

Framför allt vittnade dock denna exposé, detta tvärsnitt genom ett förgånget utvecklingsskede om den eviga sanningen att människan, trots allt, är sig i grunden lik, och att samma problem — det må gälla de högsta, såsom religion, moral, kärlek och uppfostran, eller så betydelselösa som grått hår, röda näsor och sega biffstekar — följa det ena släktet efter det andra och att "allt är sagt förut". Jag griper i högen några titlar från Iduns första decennium.

"Böra barn lyda? Våra döttrars verksamhet efter skolan. Skola barn ha kroppslig aga? Den oärliga konkurrensen på arbetsmarknaden. Skall hustrun be om hushållspengar? Tråkigheten i hemmen. Kvinnan och vetenskapen. Amerikanismen i uppfostran. Sällskapslivets offerväsen. Oron i vår tid. Vad jag minns om kung Oscar. Varje dam sin egen face-masseuse."

Jag skulle gärna våga ett vad på att Idun skulle kunna spara in minst hälften av sina redaktionskostnader genom att vända upp och ned på fjärdingen och servera gamla Idun-artiklar i modern uppläggnings.

Rainer Maria Rilkes bild av "der liebe Gott" som en gammal man vilken sitter och klipper pappersdockor efter sitt beläte och, missnöjd med resultatet, ideligen kasserar dem, kan tillämpas även på den mänsklighet han skapat. Vissa tider klagas det över att ungdomen är konservativ. Det är den aldrig, men den är alltid reaktionär; och då beror det på om den har att reagera emot konservativa eller liberala ideal hos föräldragenerationen. Ungdomen är också alltid radikal i den meningen att den gärna kastar ut barnet med badvattnet. Men stor sak i det! Det kommer nämligen ofelbart en annan tid som halar in barnet igen, men lägger det i en ny balja och i annat vatten. Så har det gått, och så kommer det att gå till tidernas ände. Ty idealen äro eviga. Men varje släkte anpassar dem efter sin uppfattning och sina möjligheter att nalkas dem och varje tid ger sin individuella bild åt utvecklingen.

Jag har här meddelat några av de minnen och tankar som grepo mig vid konfrontationen med Idun under dess första decennium — en konfrontation som också kom mig att med livlig erkänsla påminna mig vilken stimulerande arbetsgivare dess stiftare var.

Frithiof Hellberg sökte alltid i sin gärning att lyfta idéernas fana högt, att nå det bästa, och hans minne är värt heder och tack.

Vinjett av Einar Forseth.

Gurli Linder.

D E N · B L I N D A

Novell av Per Hallström

DET JAG HAR ATT BERÄTTA HÄNDE FÖR SEX eller sju år sedan i staden Chur i Graubünden.

Vid trappan till ett gammaldags hotell med vita murar och gröna, spjälade fönsterluckor, som vätte mot ett litet torg med liknande hus på alla sidor, höll omnibussen med nykomna resande. Det var bara två personer med denna gången, och portiern ensam tog emot, medan kusken halvsov, liksom hästarna, i det bländande och heta solskenet. När resgodset plockats ut ur vagnen, hoppade en ung flicka ned och tog sedan portiern till hjälp att försiktigt leda en lång svartklädd dam med svarta glasögon utför fotsteget.

Hon tog sig mycket främmande ut mitt i det vita ljuset, men hon vände på sig med lyftat huvud, som om hon velat återfinna något bekant:

"Ha vi hotellet åt den här sidan", frågade hon, "och finns där ett torg, och ha vi söder ditåt?"

Portiern stirrade undrande mot hennes glasögon, men såg ingenting bakom dem. Han bejakade alla frågorna.

"Då har jag nog kommit rätt; jag var inte säker på namnet. Har ni varit här länge?"

"Ähja, nådig fru. Tjugo år och mer."

"Det räcker till. Minns ni kanske en familj som bodde här i augusti 1903? — båda barnen blevo sjuka, men det gick lyck-

ligt, som man brukar säga. Det var en familj från Lifland; mitt namn är baronessan Aarfeldt."

Portiern förvånade sig över tonen ifråga om sjukdomen, men blev ännu artigare än förut. "Det föresvävar mig något sådant, men jag är inte säker, fru baronessa."

"Nej, ni ser väl på mig, och det ger just ingen hjälp åt minnet."

Portiern ville ursäkta sig. "Kanske om fru baronessan behagar lägga av ögonskydden. Härinne är fullkomlig skugga." De hade hunnit in i hallen.

"Dem tar jag aldrig av. Men ni gissar rätt, den tiden var jag inte blind. Varför jag frågar är, för att jag ville ha samma rum som då. Ja, inte mer än ett av dem, men det ville jag välja ut, i fall jag kan känna igen mig där. Jag menar genom dörrarnas läge och dylikt. Det kanske vaknar för mig, när jag får röra mig omkring. Men mycket hopp har jag ju inte."

Det var en underlig tyngd i tonen; portiern greps därav ända därefter, att han erbjöd sig leta fram en gammal hotellbok och se efter. Det blev hon nästan glad över; och han fick läsa upp vad där stod. Hon nickade bekräftande till namn och andra uppgifter.

Hon lät sig ledas upp av sitt sällskap, som tydligen var i hennes tjänst, och väl inne tvekade hon länge i valet av rum. "Det största måste ha varit vår sängkammare", sade hon, "och här

intill lågo säkert barnen, men var, det vet jag inte" — hon lät förtvivlad över detta — "och inte heller, var min chäslong kan ha stått, när jag turade om att vaka med bonnen och kammarjungfrun. Det måste jag ju ha gjort, så sjuka som de voro, men jag minns ingenting här heller." Hon strök förstulet mot väggen, som om hon velat be den om hjälp. "Alltså tar jag det här rummet."

Portiern drog den slutsatsen, att hon gärna velat ta två, men icke hade råd till det numera. Hennes forna glans imponerade dock på honom, churu han fann hela hennes beteende underligt.

Så gjorde även gästerna på hotellet, och framför allt funno de meningslöst, att en blind reste omkring utan något mål, som en eller annan hade hört av damens resällskap, att här var fallet. Man iakttog henne vid bordet, där hon fick sina portioner tillredda som ett barns, och tycktes plågad av besväret att föra maten till munnen. Man såg henne ute i staden vid den eller den sevärdheten, orörlig långa stunder med sina mörka glasögon stelt riktade däremot, medan hon lät den unga flickan beskriva dem för sig. Troligen hade denna icke mycket att ge av fantasiväckande ord, ty när hon tystnat, skakade baronessan på huvudet och gick tungt bort. Eljes, och mest i begynnelsen av var utflykt, visade hennes rörelser större spänstighet och kraft, än man kunde ha väntat; hennes sällskap hade då svårt att hinna med och att akta henne för sammanstötningar. Nere vid den lilla Plessurfloden kunde de dröja i timtal och lyssna till det grunda vattnets brus över stenarna. Man kunde även råka på dem rätt högt upp på de branta bergen, spanande efter Sankt Luciuskapellet eller någon annan ljus fläck på de mörka skogsstupen, den seende med trötta och likgiltiga ögon, den blinda liksom med sitt hela väsen, förnimbart genom den ansträngda iveren i hennes hållning. Jämt tycktes hon leta någonting, men vad skulle hon kunna finna? Maten, luften och de sparsamma ljuden på den lugna lilla orten, det var allt vad hon kunde få något ur. Det var tämligen tydligt, att hon, trots glasögon, var alldeles blind. Varför hon bar dem, fick man så småningom veta av hennes *Zimmermädchen*, som såg henne i sängen om morgonen. Hennes ögon voro blinda på ett särskilt och rent av hemskt sätt, sade denna; de voro brutna som spräckt glas eller is, med sprickorna tydliga och med nästan blodig infattning. Varför reste man under sådana förhållanden? Nå, i Chur gav hon sig i varje fall god tid, vad hon nu kunde ha för utbyte därav. Gäst efter gäst lämnade hotellet, lika kloka på henne, som de varit från början, och nya kommo dit och undrade på nytt.

Omsider fick baronessan en idé och vände sig åter till portiern med en fråga. Hon ville veta, vilken läkare hotellet brukat rekommendera sina gäster vid den tid, då hon bodde där förut, om han levde och vad han hette. Det befanns, att han var kvar i staden och hade praktik ännu. Hon lät genast telefonera efter honom, och vandrade rastlöst omkring i sitt rum vid följeslagerskans arm, tills han kom.

Läkaren stod häpen vid dörren och såg hennes rörelser tvärt stanna av på ett mekaniskt sätt, liksom om ett urverk hållit upp. Han iakttog att, medan den yngre damen tycktes alldeles utmattad, rätade sig den långa svartklädda underligt rak och stod i fönsterljuset och lyssnade andlöst ivrigt.

"Fru baronessan Aarfeldt?" frågade han.

"Ah, ni är doktorn, och ni minns mitt namn? Hur välsignat väl!"

"Det sades mig i telefon, fru baronessa, och på vägen hit erinrade jag mig, att jag hört det förr, och när ungefär. Men —"

"Men mig känner ni inte alls igen, nej. Det var ju också att vänta." Men trots detta lät hon bittert besviken. "Jag skulle nog känna igen er", tillade hon urskuldande, "om jag inte vore blind, som ni väl redan sett. Det var dock inte om detta jag ville tala med er, inte alls egentligen om mig själv. Det var om gamla, gamla ting. Har ni gott minne, herr doktor?"

"Åh ja, som folk har mest."

"Det säger inte mig någonting, ni skall strax få höra varför."

Hon avskedade sitt sällskap, sedan hon bett läkaren sitta ned och själv fått en stol mitt emot hans.

"Tror ni, herr doktor, att det var ni som skötte mina barn i skarlakansfeber i augusti 1903, här på hotellet? Jag är säker på tiden, ty den har man letat fram åt mig ur mina egna brev till en väninna i Berlin."

"Jo, det minns jag. Men jag minns inte, att modern var blind. Tvärtom —"

"Säg ingenting mer om henne." Tonen var ångestfull, och det var blott med ansträngning, hon kunde fortsätta. "Något måste

jag väl säga, men det är så farlig mark för mig; det är just den, jag ville smyga förbi. Ser ni, doktor, jag blev inte så här på något vanligt vis, och det var inte bara ögonen det gällde. Det skulle ha betytt föga. Nej, det blev mörkt på alla sätt, det liksom stängdes en port för allt som varit, och porten, den kan jag se ännu, jag kan inte se något annat, men den är så förfärlig. Jag bara försöker att slippa, och det kanske jag skulle göra då och då, om jag bara kunde väcka en skymt av det som måste finnas kvar bakom, om jag kan hitta det där."

Det var någon hjärnsjukdom, som tog både syn och minne och förstånd, tänkte läkaren. Men hennes instinkt visar kanske rätt; man får försöka att hjälpa henne på tråden.

"Det var två barn", sade han, "en gosse och en flicka, åldern ungefär sex och tre år."

"Ja, så har man räknat ut det åt mig. Men mera hjälp fick jag inte, ty ingen hade sett dem. De som kände dem, då och senare, äro alla borta för mig, på ett eller annat sätt — mest äro de borta definitivt."

Läkaren gav akt på hennes sjungande uttal av tyskan, kände igen den som baltisk, och gissade vad det betydde, det där om att vara borta definitivt. Hon kan ha upplevat måttlös sorg, tänkte han, hon har kanske förståndet kvar, fast bräckt liksom av stegel och hjul.

"Jag minns, att det var mycket vackra barn", sade han, men det ryckte hon bara till för som i plåga. "Jag tror, de lågo i detta rum, fru baronessa."

Det lyste hon plötsligt upp för. "Ni tror det? Inte i rummet här bredvid? Jag ville ha haft det också, men kunde inte. Alltså här? Och sängarna stodo?"

"De måste ha stått där sängarna nu stå, och voro troligen desamma. Jag måste ha begärt dem ställda så, om de icke voro det förut, ty så passade det bäst för vården. En skärm mot dagern och feberkurvorna på väggen mellan dem. Jag tycker mig till och med minnas, att fru baronessan sprang fram och såg över min axel, när jag fyllde i nytt. Och baronen stod i dörren och frågade efter siffrorna."

Hon lyfte fingret varnande, som om de fortfarande varit i ett sjukrum. "Inte dra in oss i det ännu", sade hon lågt. "Minns ni mer om dem? Ni kan inte förstå, vad detta betyder för mig."

Han hade talat mera efter förmodan än efter minne, och blygdes för bedrägeriet, när han hörde hennes iver. Så kom han verkligen ihåg något, emedan det var egendomligt för detta fall.

"När de voro så gott som friska, lekte de bort tiden en kväll med att göra skuggbilder på skärmen och väggen med händerna, varg och svan och vad det allt var. Flickan var för liten för att göra det rätt, men hennes lilla arm blev förträfflig som svanhals. Gossen gjorde vargen mycket illusorisk, och det var system av undsjuk för. *Garstiger Wolf*, ropade hon, och så blev det skratt, ty gossen hette Wolf."

"Han gjorde så", sade modern.

"Det är just det tonfallet, som fäst sig i mitt minne, och så leken, som jag då alldeles glömt bort från min egen barndom. Hennes lilla röst lät så lustigt sjungande för mig, men när jag föll in i mitt schweizermål och sade: "Nu är du stark nog för vargen, lille karl", då blev det jag som blev utskrattad. Jag var tämligen ny här den tiden och bröt även annars mera än nu."

Modern hade lystrat till med ett ryck i hela kroppen.

"Vad var det ni sade åt Wolf? Jag ber er, säg om det likadant."

Han gjorde så, på bred och godmodig dialekt. Hon rörde armarna häftigt, som om hon tryckt något intill sig.

"Men jag känner ju igen er stämma!" ropade hon, och hon sjönk tillbaka i stolen, med alldeles vitt, men leende ansikte. "Och jag ser allt det där i en skymt, inte klart, men ändå. — Just som nu stodo sängarna, och ljuset emellan på bordet. Nu är allt borta, men jag känner, att jag kan få det igen. Åh, ni vet inte, vad ni har gett mig! Det var första glimten i mitt mörker; jag var bakom det där som alltid stänger för. Nu skall ni lämna mig, doktor, så att jag får sansa mig och vila mitt stackars huvud. När jag är stark nog, skall jag försöka att igen få se Hildes lilla arm och Wolfs små händer, och om det lyckas, då kommer det småningom mer, då är det inte tomt för mig längre. Ni skall komma igen och hjälpa mig, lova mig det."

Läkaren gjorde så och tog farväl. Han var förbryllad av scenen, och för att förstå något av den ville han veta mer om den sjuka. Han sökte upp hennes sällskapsdam och frågade henne om allt vad hon visste. Det var icke mycket; av egen erfarenhet hade hon ingenting att meddela om baronessans förflutna, ty hon hade anställts till sin syssla i Tyskland av en bekant till dem båda.

Därvid hade hon dock fått höra vad som på olika vägar blivit känt om familjens öden. Till baronessan själv fick aldrig ett ord om dem sägas, det var den viktigaste instruktion hon fått. Det hade varit rätt pinsamt att på sådana villkor vara resällskap; hon tjänstgjorde blott som den blindas synsinne och fick svara på oftast rätt obegripliga frågor, utan en aning om vart de ville hän. Hittills hade också resan — vad som nu söktes med den — tyckts vara fullkomligt ofruktbar; baronessan for under spänd förväntan till den ena orten efter den andra, som hon besökt i gamla tider, letade någonting på sitt sällsamma sätt, men fann intet och for så vidare. De hade ingenstans dröjt så länge som i Chur, men även här utan resultat.

De händelser, hon kunde berätta, voro följande.

De hade varit rikt folk med flera egendomar i de baltiska länderna, och levat tämligen ostörda, utom vid den första revolutionen, den de dock alla kommit ifrån med livet — de hade icke varit mycket hatade av letterna. När världskriget bröt ut, blev det genom myndigheternas försorg annorlunda; de blevo utsatta för värre oro och förföljelser. Icke desto mindre måste äldste sonen dra ut i fält, när han nått vuxen ålder; den övriga familjen "evakuerades" inåt landet och hölls som fångar där. När allt föll ihop i ett kaos, letade de sig alla tillbaka till hemorten, men de fingo icke länge njuta av samvaron under tyskt skydd. När detta drogs undan, slog våg efter våg över dem.

Först rycktes äldste sonen bort. Letterna lurade på honom, när han red från posten; de sköto bakom gärdsmurar på båda sidor av vägen. Han höll dem i schack, så länge han hade skott i sin revolver och en stund till, innan såren blivit för svåra. Då stenade de honom och hästen, tills båda kropparna voro lika oigenkännliga. Så hämtades han hem om natten av de sina.

Andra sonen, som då var halv vuxen, slogs ihjäl med bösskolvar, när han ville stänga porten för det slags myndigheter som häktade de överlevande. Dessa fördes till Riga, och baronen sköts där utan vidare omständigheter; han var den som fick det bäst. Mor och dotter ställdes inför rätta för förrädiska avsikter. Domen var på förhand fälld för båda, men man skilde på dem, troligen för att få mera ur proceduren. Flickan blev skjuten, och som ansiktet därvid illa tilltygades, tog man modern till hjälp för att identifiera liket. Hennes liv blev räddat genom att bolsjevikstyret just då störtades. Hon var nu ensam kvar, och kom omsider till avlägsna släktingar i Berlin. Hur detta gått till, och hur och varför hon uppehållit livet, det kunde hon icke ge något klart besked om. Hon var då nästan blind och blev det snart fullständigt. Hon sade själv, att det var av gråt, och sedan för att tårarna tagit slut för henne. Möjligen hade också en hjärnfeber spelat med, ty hon hade förlorat varje begrepp om tiden efter katastroferna.

"Det var alltså, som jag gissade", sade läkaren. "Har hon föröfrigt tyckts ha sina själsförmögenheter kvar, med undantag av minnet?"

"Ja, så sade man mig, men bara som en skugga av vad de varit, och förlamade, var gång det rördes vid vad hon upplevat. Men man fann det betänkligt, när hon hittade på den här resan. Ser ni, herr doktor, hon har inte ens råd till den, med de smulor av förmögenheten, som man på något sätt räddat åt henne. Och så är det ju ingen mening i det."

"Det kan se så ut. Vad uppgav hon för plan?"

"Bara att fara dit, där hon varit förut, och där det inte varit krig. Hon förklarade det bara så, att hon ville tillbaks i tiden, icke ett ord mera. Det kan man ju inte."

"Åh, vart skulle vi ta vägen ibland, om vi inte kunde det. I synnerhet i en sådan här tid behövs det för otaliga. Det är minnena som skola rädda för ett förintande minne."

"Ja, det förstod man också, att det är hennes minne som är sjukt. Lika obotligt som ögonen, sade man. — Men jag gör allt vad hon säger, och mer kan jag inte."

"Fortfar med det, så få vi se; gör det ytterst noga. Jag kommer igen, när jag får bud."

Han fick det efter några dagar, dem den blinda tillbragt i större stillhet än förut, ständigt drömmande tycktes det av hållningen — det döda ansiktet kunde icke visa några förändringar. När hon tog emot läkaren, höll hon en liten fotografi i handen och räckte honom den.

"Känner ni igen dem?" frågade hon. "Det är det enda kort jag har av dem, ja den enda ägodel jag förde med mig till Berlin."

Det var en sådan bild som brukar tas på San Marco-torget — av turisterna som fodra duvor. Figurerna voro mycket små och ej fullt tydliga i sitt omgivande moln av vingar och skuggfläckar och däremellan skarpt ljus.

"Jo, jag känner igen dem. De skratta så förtjust, men se ändå litet skrämnda ut för duvorna på handen. Stå de inte just framför klocktornet, där bronsjättarna slå timplagen? De bruka förtrolla barnen mer än allt det andra. Såå, dit foro ni alltså härifrån? Finns det en vackrare plats till?"

"Låt oss inte tala om den. Det lockar mig oändligt mycket, men det skrämmer ändå mera. Det blir så svårt att stanna, ser ni, innan man kommer för långt. Det gör mig dock gott, att ni kände igen dem. Så är det dock det kvar efter dem!" Hon skakade på huvudet, liksom för att jaga bort något. "Nu var det om deras sjukdom här i detta rum — jag har så småningom samlat till mig litet mer om det. De voro farligt sjuka, inte sant? Ni förberedde mig till och med på, att jag kunde förlora dem?"

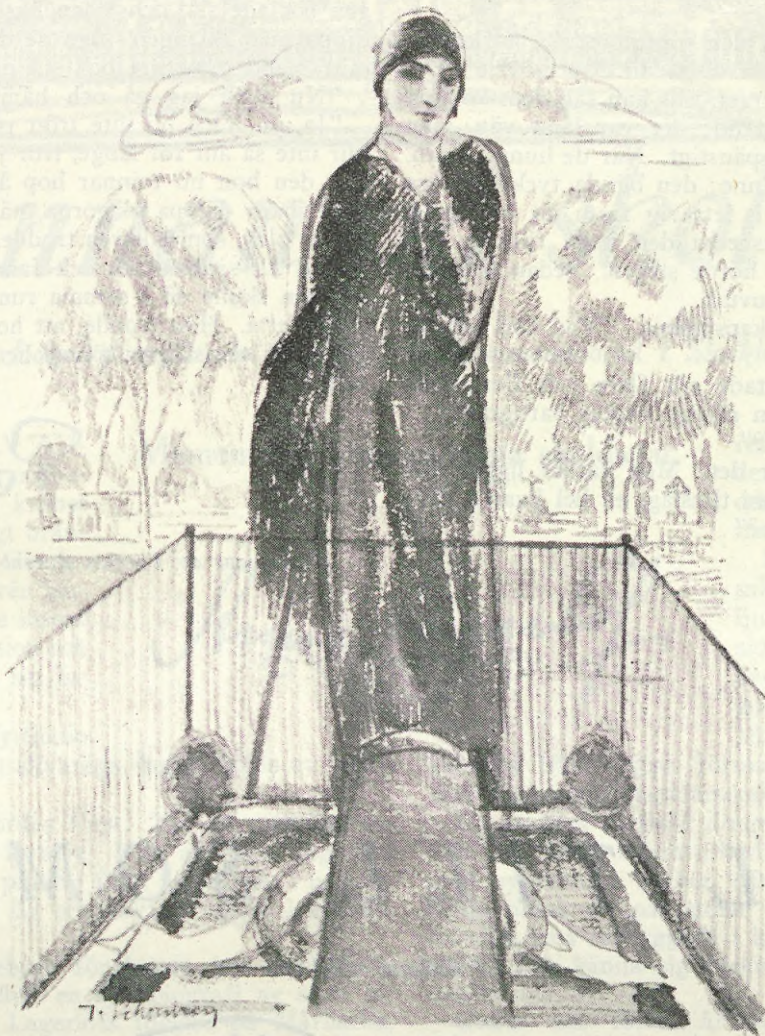
"Det minns jag inte. Det var i så fall orätt av mig, att skrämma upp er, eftersom allt gick så väl."

Hennes stämma fick nästan klang igen i sin ton av triumf. "Ni minns det inte, säger ni? Men jag minns det i alla fall! Jag kan åter stå av egen kraft! Förstår ni, doktor, vad det betyder för mig? Nu skall jag leta vidare och hitta nytt var dag, det skall bli som en liten värld för mig härinne. Nu vet jag också, var jag stod, när ni skrämde mig, där vid min chäslong, och den sjönk jag ned på — jag hade legat där sömlös hela natten, ty jag hade haft samma tankar som ni. Och jag vet, hur jag måtte ha sett ut då."

"Ni var mycket vacker, fru baronessa, det minns jag, att jag tyckte."

"Åh, det kan vara detsamma! Men att jag var blek — som jag väl är nu, men på ett helt annat sätt, med liv ännu i kroppen; och blodet sammanströmmat till hjärtat, i förtvivlan, och hjärtat fyllt av mina barn! Ni kan inte fatta, vad detta är för en befrielse för mig, som så länge ingenting haft att vända mig till! Det är, som om jag hade dem igen!"

"I en mycket svår stund, fru baronessa. Men snart efteråt —" Hennes ton blev lika plötsligt till förfäran: "Nej, nej, där

Den blinda reste sig upp mitt bland gravarna.

starna vi. Ingenting vidare, då blir det lätt för långt. Jag måste freda det jag har återfått, ser ni. Det jag nu lyckats smyga mig förbi, vill jag inte hinna fram till från andra sidan. Och jag tror, att jag nu har hämtat krafter nog till att hindra det. Mina minnen äro inte som andras, ser ni, de ligga brustna, länk för länk, och det tar möda att laga dem, och jag tar upp det jag vill och låter ligga det jag vill."

"Jag förstår er inte, fru baronessa."

"Nej det skall ni inte heller, ty då kunde ni förstöra det för mig med ett oförsiktigt ord — jag är sömngångerska nu, ser ni. Ni skall inte alls komma hit mer. Men jag har att tacka er för oändligt mycket; ingen har gett mig mera."

Hon reste sig och räckte handen till avsked, och han kysste den. I korridoren mötte han sällskapsdamen.

"Vet ni, vad hon har för planer?", sade han.

"Nej, hon är lika underlig, fast hon fått en så märkvärdig ro över sig. Det har låtit, som om hon inte alls tänkte fara här ifrån."

"Inga planer för dagen heller?"

"Jo, hon har bett mig ta reda på den protestantiska kyrkogården. Det har jag gjort, och nu skola vi gå dit."

Läkaren dröjde på andra sidan torget, tills han såg dem komma ut. Han följde efter dem på avstånd; det var lång väg, men den blinda gick hela tiden rakt och spänstigt. När de hunnit fram, vandrade de två en god stund därinne; den blinda tycktes fråga något om inskrifterna och på så vis leta sig fram dit hon ville. Där stannade hon efter att ha avskedat den unga flickan, och lyssnade efter henne, så länge hon hörde stegen. Sedan föll hon på knä och låg stilla med sänkt huvud.

Läkaren smög sig fram till sällskapsdamen. "Vad bad hon er göra", viskade han.

"Läsa upp dödsåren, tills vi hittade allt flera och flera från 1903. Där bad hon mig leta upp en riktigt vacker barngrav."

"Den fick ni inte läsa något på?"

"Nej, hon var rent av rädd för det. Men varför ligger hon nu där, och skall göra det tills nästa tidslag, en hel kvart! Hur kan doktorn mena, att hon är klok?"

"Jo, nu begriper jag henne fullkomligt. Klok? Ja, vem är klokare än ödet tillåter honom att vara? — Men ni bör invigas en smula i det här, så att ni inte stör sömngångerskan — hon kallade sig nyss själv för det. Hennes barn höllo på att dö här, och nu leker hon, att de verkligen dogo då. Hon gör det för att rädda dem åt sig ur det förfärliga som följde. Allt var ett mörker för henne, hon kunde ingenting hämta ur det, ingenting hålla av, ty skräcken stod för lammande emellan. Så fick hon i en plötslig glimt några levande minnen. Dem håller hon nu på att freda åt sig; efter en tid skall hon tro, att de två verkligen dogo här som barn och befriades från allt vad tiden bar på. Det skall tyckas henne ha varit bara en hemsk dröm i deras sjukrum. Hennes minnen skola fortfarande sluta i sorg, men mild sorg, icke över måttet för mänsklig kraft. Hon skall göra dem allt rikare, dels med vad hon verkligen letar fram ur sitt stycke förflutna, dels med vad hon diktar till. Omsider skall hon börja tala om det, och då skall ni höra på, utan att förråda att ni vet något annat än det hon för fram."

Flickan grät. "Det skall jag visst", snyftade hon. När tidslagen började slå, och tiden liksom manades på i sin gång av den djupa metallklängen, sågo de den blinda långt borta resa sig upp mitt bland gravarna och stå underligt hög mot den gråa luften.

"Nu skall jag gå och hämta henne", sade flickan.

"Ja, ja. Och bli inte trött på att gå hit med henne ofta. Det blir inte så allt för länge, tror jag. Hennes sträng är mycket nött, och den hon nu tvinnar hop åt sig kan inte just göra den starkare, bara dämpa plågorna, när det rycker i den andra.

Det blev, som läkaren trodde. Inom året var det slut. Han blev kallad till sjukbädden och fann henne fullkomligt övertygad om, att hon skulle dö i samma rum som barnen, och oändligt lycklig över detta. Hon trodde, att hon följde dem mycket fort; all den tid, som lekt så grymt med henne, var som om den icke alls funnits till.

Per Hallström

Teckningar av Torsten Schonberg.

FARVÄL TILL SOMMAREN

Posthum dikt av

Helena Nyblom

Du lämnar oss dock väl inte än
vår tröst, vår älskade hjärtevän,
som väckte oss upp till livet?
Var allt detta svällande överflöd
förutbestämt till en tidig död
och blott till en gravkrans oss givet?

Det rör sig knappast den minsta vind
dock susar det sällsamt i poppel och lind,
som om någon i sorg skulle snyfta.
Den klara morgon står ängen våt
av daggens vita stelnade gråt,
när dimmorna slöjan lyfta.

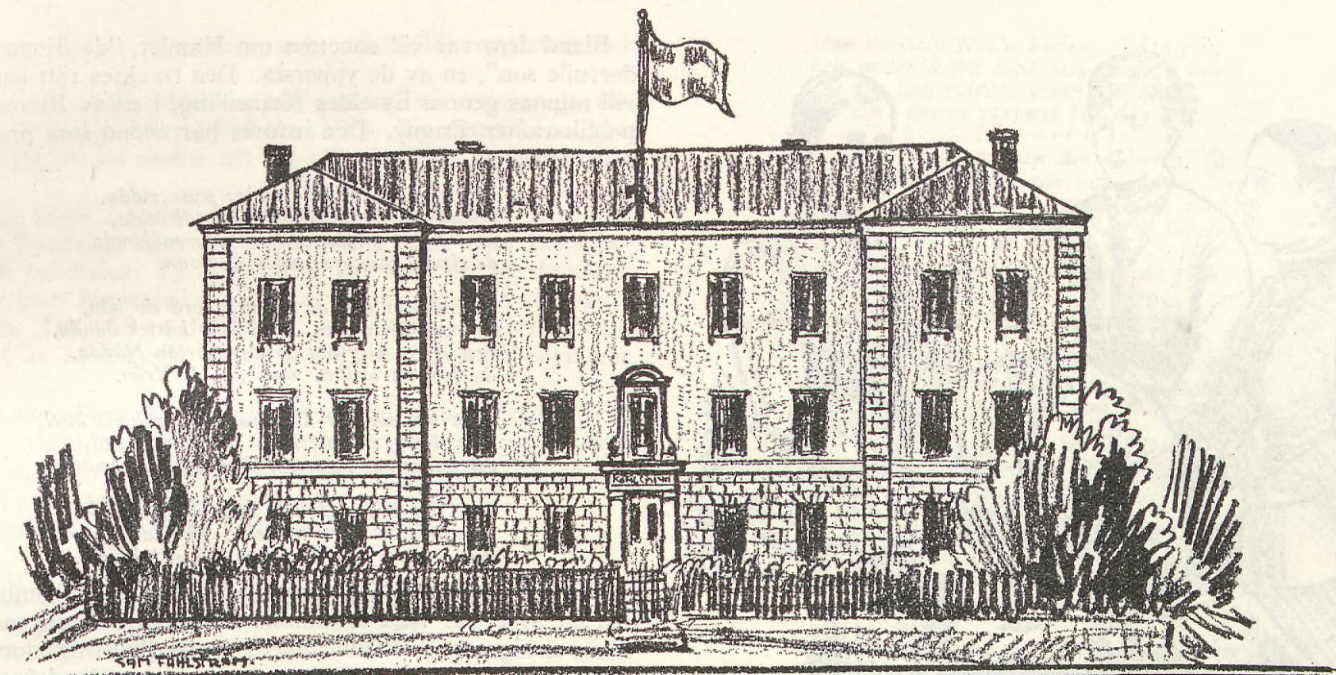
Jag vandrar i lunden min ensam gång
det är slut med jubel och fågelsång
mot skymningen luften isnar.
Asparna darra i brinnande rött,
askens löv ha bleknat och dött.
Nu ser jag det! — Skogen vissnar.

Och all denna möda har du haft
denna sega, omvälvande hjältekraft
för att vinterns snöväldet döda.
Stormen, regnet och solen stred
att få jorden att grönska och hjälpa med
att få bäckar och älvar att flöda.

Och så varade allt så försvinnande kort.
En syn! — ett löfte! — och nu går du bort;
strida regntårar falla.
I luften hör jag flyttfåglars skri,
skönhetens blomstringstid är förbi.
Det är dödens röster som kalla.

Är det möjligt? Nyss var jag sexton år!
Jag stormade genom den unga vår
emot sommarns välsignade tider.
Och plötsligt är allting förstört och tömt
som vissnade blad — i jorden gömt. —
Mot vinternatten det lider.

Skaldinnan på skolbänken

När Selma Lagerlöf studerade vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm 1882—85.

DET VAR I SLUTET AV AUGUSTI 1882. I högre lärarinneseminariets lokaler på krönet av den då ännu betydligt branta Riddargatsbacken samlades i de dagarna ett femtiotal unga flickor från landets alla delar. De hade tidigare insänt sin ansökan till Seminariets direktion och voro nu komna för att avlägga sin inträdesexamen.

Som endast tjugufem av de fyrtionio sökande kunde mottagas, blev det allvarliga dagar, fyllda av intensiv spänning.

De skriftliga proven undangjordes först. Vid de muntliga inledades man i grupper med tre i varje. I en av dessa såg man en ung, blek flicka med en lång, präktig fläta uppknuten i nacken. Hon rörde sig stillsamt, och det låg ett tankfullt allvar i blicken. Det var Selma Lagerlöf.

Vad dessa examensdagar inneburo för henne, har hon senare berättat i "Två spådomar", delvis en självbiografi av stort intresse. Den börjar med Selma Lagerlöfs födelse på Mårbacka, där hennes farmor och den gamla hemtrevliga prästfrun, moster Wennervik, samma dag på kvällen lägga ut korten för den lilla nyfödda.

Slutet skildrar en marskväll i Jerusalem år 1900, då Selma Lagerlöf låter sina öden förutsägas av en arabisk spåman. Denne läser Abrahams och Salomos tecken i hennes hand och förkunnar, att "allt skall lyckas denna lady. — Denna lady har en mycket stark stjärna."

Mellan dessa båda tidpunkter får man följa Selma Lagerlöf genom barndoms- och ungdomsår fram till den dag, då hon vinner inträde vid Högre lärarinneseminariet och därmed når sitt närmaste mål: att komma ut i världen och skaffa sig kunskaper.

Hurudan var då den miljö i vilken den unga Selma Lagerlöf inträdde med så stor glädje och förväntan? Och det personliga inflytande, som där gjorde sig gällande?

Vid denna tid var Högre lärarinneseminariet endast omkring tjugu år gammalt. Det började nämligen sin verksamhet 1861. Under sina första år var det föremål för Fredrika Bremers varma intresse. Det var ju en av hennes älsklingsidéer, som blivit förverkligad genom dess tillkomst. Ännu finns det troligen gamla seminarieelever från den tiden, som påminna sig hennes besök i den tillfälliga lokal, som då var dess hem.

Seminariets nuvarande lokal — sedan 1871 — har intet imponerande över sig och har säkert länge varit otidsenlig. Men det

Minnen från gemensamma skoldagar.

Av

Selma Lagerlöf

reflekterade man ej så mycket över under vår seminarietid. Och säkert har den alltid haft en viss prägel av hemtrevnad.

Detta gällde kanske främst samlingsalen, ett stort och vackert rum, med ljus från fyra fönster på vardera långsidan. Där fanns då på ena kortväggen över katedern J. A. Södermarks vackra porträtt i olja av Fredrika Bremer från 1843. På motsatta kortväggen stod en

kolossal Idun i gips, förmodligen som symbol för den sig ständigt förnyande ungdomsskaran inom Seminariets murar.

En alldeles särskild dragningskraft utövade Seminariesalen på oss. Där fanns litteraturbordet, som lektor Keijser ständigt försåg med nyutkomna böcker, ofta i flera exemplar. Vid det bordet stodo också ett par stolar med armstöd, större och bekvämare än våra små rakryggade i klassrummen. Där kunde man sjunka till ro och känna sig hemma och njuta i fullaste drag av det nyaste nya.

Under sitt första år vid Seminariet väckte nog inte Selma Lagerlöf någon särskild uppmärksamhet utom den närmaste kamratkretsen. Men inom den lärde vi snart att skatta henne högre för var dag som gick.

Hur tedde hon sig då som elev och som kamrat i arbetet? Senare — under årens lopp — har man ofta mött den frågan: "Hurudan var Selma Lagerlöf som ung?" Då har alltid det första intrycket stått för mig. Och jag har svarat då som nu, fastän längre eller kortare allt efter situationen: "Mogen och omdömesgill mer än de flesta vid hennes ålder — storvulen — tåligt väntande och iakttagande." — Ty det är dessa stora mått i hennes karaktär jag alltid beundrat.

Tankfull var hon oftast, men ej alldeles i vanlig mening. Snarare på ett nästan smärtfyllt sätt tyngd av tankar. Som en det skapande geniets födslovända har jag senare tolkat detta, efter det hon skänkt sin fantasivärlds gestalter verklighetens liv.

Något sammanhängande väl också detta intryck med att hennes utseende i det hela var skört vid den tiden, hyn blek och uttrycket oftast allvarligt.

Men ingen må därför tro, att Selma Lagerlöf var någon tungus bland kamrater. Långt därifrån! Ingen hade väl snabbare uppfattning eller njöt intensivare av ett bon mot, ett lustigt infall eller en komisk situation. Hennes ljusa, klingande skratt skall jag aldrig glömma. Det kom som en solstrimma in i hennes dämpade väsen. Det gjorde en glad som bjällerklang i frisk vinter och

Skaldinnan bland seminariekamrater.

hög luft, då hästarna dansa fram över frusna marker. Det förde bud om att hon var en av de utvalda i "humorns himmelrike". Och detta långt innan det fallit någon in att söka pejla djupen i hennes väsen.

Även lärarna fingo naturligtvis under detta Selma Lagerlöfs första år på Seminariet en alltmer stadgad uppfattning av hennes begåvning och mognad.

Hon var i hög grad autodidakt. Hennes beläsenhet var enastående. Själv säger hon därom helt lakoniskt: "Jag har läst hela mitt liv." Just detta gjorde henne till en verkligt framstående elev.

Det gav henne också den överlägsenhet inom kamratkretsen, som hon alltjämt bibehöll, trots alla "överdängare" inom avdelningen. Hon förvånade ofta med sina utmärkta svar, på sak gående och väl utformade. Särskilt glänste hon vid alla examenstillfällen, ty hon kunde i hög grad spänna sina krafter, då det gällde.

Hennes egenskap av "selfmade" var naturligtvis också en smula hindrande i början, efter vad jag tror mest i skriftliga uppgifter, där hon en och annan gång kunde visa en formell osäkerhet, som verkade överraskande.

Men denna företeelse, om vilken hon själv var medveten, upphörde snart att betyda något, allt efter som hon hann att fylla de luckor, som berott på ojämnhet och inkonsekvens i den tidigare undervisningen. "Två spådomar" har mycket att säga härom.

Först med det andra året tillkom ett moment, som fäste lärares och kamraters intresse och uppmärksamhet vid henne i långt högre grad än förut. Då började det nämligen bli känt, att hon sysslade med författarskap, att hon redan skrivit sonetter om Seminariet, fröken Pallin, flere av lärarna och en del kamrater.

Jag har ej hört mig för därom, men jag tar för givet, att hon först skrev om dem, som särskilt intresserade henne. Det fanns ju inom avdelningen både stora begåvningar och, vad mera, verkliga original, som nog kunde fresta en diktare att rimma. Vad oss vanliga kamrater beträffar, var det nog så, att vi undan för undan tiggde henne om en sonett, tills varenda en inom avdelningen var besjungen.

Stackars Selma! Det var säkert en ganska ledsam uppgift emellanåt, då "föremålet" inte vidare intresserade henne. Men i sin tålmodiga godhet och kamratlighet nådes hon väl ej neka.

Att brottas med språkliga uppgifter var ju för övrigt hennes lust. Och själva svårigheten i att tvinga den brokiga mångfalden in i sonettens avmätta form torde väl ha utövat sin lockelse.

Man måste tro det, då man påminner sig den mängd sonetter från teatern, som kommo till ungefär samtidigt med de andra — säkerligen omkring ett femtiotal.

Bland dem var väl sonetten om Hamlet, "de djupa tankars underfulle son", en av de yppersta. Den trycktes rätt snart, som jag vill minnas genom Esseldes förmedling, i en av Bremerförbundets publikationer, Dagny. Den infördes här nedan som prov på teater-sonetterna:

*För scenens under fälldes nyss ridån,
blodtörstig tragedi har gått till ända,
men i ditt minne dröjer kvar mähända
de djupa tankars underfulle son.*

*Du minnes ord av vanvett, ord av hän,
ord av förtvölan, ord, som kärlek tända,
ord, vilka blixtrlikt syndarhjärtan blända,
du för ett ordhav med dig därifrån.*

*Men det som är din njutning är hans kval.
Han lider, älskar, hatar blott med ord,
då handling ensamt stillar själens smärta.*

*Ack, lär dig miskund med de tusental,
som dädlöst vandra kring på dädlös jord
med ordets Hamletsbörda på sitt hjärta.*

För sonetternas författarinna tycks deras ofullkomlighet i konstnärligt avseende vara ett axiom. Hon har visserligen haft vänligheten medgiva, att de användas i denna skildring, dock "helst som korta citat". Som skäl härför anger hon, att de ej äro konstnärligt fullödiga samt att skolvers aldrig intresserar allmänheten.

Som undertecknad har en motsatt åsikt — alldeles särskilt i detta fall — tillåter jag mig att, där ett längre citat är avgjort önskvärt med hänsyn till det hela, införa ett sådant.

För övrigt må läsaren själv döma, då nu sonetterna helt eller delvis komma att inflätas i det följande, som belysning av miljön och de mest framträdande personerna inom Seminariet vid den tid då de skrevos. De flesta kommo säkert till under läsåret 1883—84, men en och annan också förr eller senare.

Mot den enkla och anspråkslösa miljö, som i det föregående blott kunnat antydvas, står Selma Lagerlöfs sonett om Seminariet i verkningsfull kontrast.

Den drastiska början lyder så:

*Fly huset där på Riddargatans branter!
Det är ett hem för all uppriktlig fasa.
Det är en vällugn, vid vars heta brasa
de spröda väsen formas till pedanter.*

Efter denna kraftiga strof kommer en ännu starkare. Men den första terzinen slutar lugnande:

*Tro ej de bleka tärnor, som där dväljas!
De säga detta är ett gyckel bara.
De ha sin lust, sitt hem, sin glädje där.*

Den andra söker däremot med starka medel avskräcka:

*Fly, unga flicka! Ty det bör förtäljas,
att porten denna dunkla varning bär:
"I, som inträden, låten hoppet fara!"*

Med mottot ur Dantes Inferno slutar alltså Selmas poetiska målning av vårt studiehem under de tre åren. —

Säkert har hon njutit ofantligt av att låta fantasi, satir och humor leka i kapp i denna som i de flesta av sonetterna. Exemp- len äro talrika.

Det faller sig helt naturligt att här införa sonetten om vår gode lärare, vän och välgörare, lektor Gust. Jac. Keijser.

Den börjar med en lätt kritik av hans metod, av hans för oss så välbekanta indelning i inskränkt och vidsträckt bemärkelse samt numrering av de olika punkterna.

*Där står han på sitt segrande system
och räknar pulsen i vår världs arterer,

-----*

*All världen blir så redig och bekväm,
förstår man blott indelningens mysterier,
vem siffra som är simpel, vem förnäm:
de romerska, de äro dignitärer.*

Men slutet har ett helt annat och varmare tonfall. Ty hans praktiska kristendom, den förstodo vi nog alla. Med den vann han även de från början mest gensträviga. Låt oss höra fortsättningen:

*Men då ni sedan i egentlig mening
få börja pröva livets bitterhet
och arma mänskors ofördragsamhet,*

*med saknad och med nöje i förening
ni i er tanke över hopen höje
den lille lektorn med sitt blida löje.*

Ja, med skäl må han väl kallas vår vän i alla skiften, lektor Keijser. Hur många av oss har han ej, i stunder av missmod,

hjälp med sitt varma deltagande och sina milda uppmuntrande ord.

Vid sidan om lektor Keijser bör nämnas vår moderliga vän, Seminariets föreståndarinna, fröken Pallin. Ty dessa båda hade det gemensamt, att de räckte till för alla, även de blyga och försagda.

Det låg väl något i själva den ställning de innehade, men ännu mer i deras hjärtelag. Genom deras godhet fick man hemkänslan. Och det behövdes. Ty Seminariet var visst oss mycket kärt. Men det var intet himmelrike. Ej heller något samfund för inbördes beundran. Det var en det hårda arbetets valplats, ett arbete, ofta hämmat av klen fysik, svag ekonomi och familjebekymmer. Då som nu.

Men solen sken över oss, eftersom godheten och rättvisan förde rodet. Och något av Fredrika Bremers vidsynta och friborna ande mätte ha dröjt sig kvar hos det läroverk, vars barnaår hon omhuldat. Ty humanitet var intet tomt ord där.

Nu må sonetten om fröken Pallin tala:

*Då vi ha utstått slutexamens kval
och bort från detta lärdomsäte draga,
nog är det mycket, som vi med oss taga,
av skripta först och främst en tårdränkt bal.*

*En blåstrumpsdräkt för livets karneval,
diplom för att mot ärans höjder jaga,
och visdom nog att världens revor laga,
men vi ta även med ett ideal.*

*Ja, läxan må väl plånas ur vårt minne,
om blott vi troget hålla kvar därinne
vår egen gamla frökens kära bild.*

*Då skola vi väl knappt en gärning öva,
varöver en gång rodna vi behöva
vid hennes blick så prövande och mild.*

Skönare än här har Selma Lagerlöf efter fröken Pallins bortgång tolkat vad hon varit och betytt för oss genom sin ädla personlighet. Det var i den runa, som vid avtäckandet av fröken Pallins gravvård, i oktober 1892, upplästes av lektor Linder.

Den börjar med en av diktaren uttalad önskan att "vid fjärran sjöars stränder" få resa vård åt sina älskade.

Då tillropar Livet henne: "Lev för de levande!" — Svaret blir en fråga: "Liv, stränga moder — Liv, stränga sierska, finns då ingen död, där du med vård ville minnet fästa?" Och frågan går vidare:

*Stränga sibylla,
som städse fordrar
samma summa
av kärlek och kraft,
vad än du brände
å lidandets bål
av kroppens hälsa,
av ungdomens hopp —*

*Hon, som stod i
de ungas krets,
leende än
under smärtors brodd,
Hon, som ägde
kraften av höjden,
Liv, vill du denna
dotter glömma?*

*Stränga sibylla,
som städse fordrar
samma summa
av klarhet och tro,
vilka under
du än oss bjuder,
vilka mörka,
mördande gåtor —*

*Hon, som förde
med moderlig hand
stormande ungdoms
stapplande strövan
hän till den kristnes
lugna storhet,
ville du denna
dotter glömma?*

*Visa moder,
som städse fordrar
samma summa
av ödmjuket saktmod,
vad än du gav
av ära och framgång,
av kärleks glada,
bärande känsla.*

*Låt vård resas
åt den, som för oss
står som en bild
av tjänande kärlek,
som oss stämt
i det godas samklang,
som oss lärde
dig, Liv, att leva!*

Bredvid fröken Pallin och lektor Keijser minns man från våra seminarieår vår gode, gamle rektor, lektor J. Humble. I fråga om intresse för sina elever är han säkert värd den platsen. Eljes var han ju också vår på en gång humane och ytterst fordrande lärare i franska, ett ämne, som den tiden ännu intog en förnämlig plats på schemat. Men han var nog också i viss mening ett av våra ideal bland lärarna.

Man visste ju, att han gått med som frivillig i danska kriget 1864 och att han ännu fick dragas med sina blessyrer. Sådant brukar fångla unga sinnen. Det väckte också beundran och intresse hos många av oss.

Sonetten om rektor Humble är präktig och bör anföras i sin helhet.

*Han var min första kärlek. Tiden går,
och under årens lopp man ändrar tanka.
Då var han riddare utav la Mancha,
nu han i annan skepnad för mig står.*

*I annan skepnad, men det glömmas får,
blott skölden hålles ren och vapnen blanka,
blott han är redd att träda inom skranka
för allt varför ett riddershjärta slår.*

*Är dig ej som en riddersman du såge
Då under ögonbrynens täta bäge
en stålblxt ljungar ifrån ögat ner.*

*Har han också sin väderkvarn, vad mer,
om blott i striden mot dess spända vingar
han tänker, att en jätte han betvingar?*

Men jag går vidare.

Ingen i vår kamratkrets kunde gärna ta miste på vem följande rader åsyfta:

*På allvar, vänner, minns I titanen
på Vinges tavla, kämpen som man ser
av gudens slag förkrossad sjunka ner
det styva skägget och den vilda manen.*

*Och minns ni, då den brusande orkanen
till milda fläktar sjunker mer och mer,
hur rosen han en vänlig hälsning ger,
hur svärmiskt han kan sucka i platanen.*

*Och minns ni svenskan, som Tegnér den målar,
så veten I hur fager älskarinna
en forskarande kan i henne äga.*

*Föds i ert minne dessa ljusa strålar,
då kunnen I vår hjältes grunddrag finna,
då har sonetten intet mer att säga.*

De gälla vår entusiastiske lärare i modersmålet, lektor Nils Linder, grundaren av Nordisk familjebok. Hans sällsynta förmåga att väcka det språkliga samvetet hos sina elever, såväl som hos den stora allmänheten, är väl så känd, att ej här behöver ordas därom. Men ett annat drag hos honom må här framhållas: styrkan av hans känsla för vårt språks skönhet och klang, framförallt såsom dräkt för ett poetiskt innehåll. Därom säger Selma i en av kamratsonetterna, med tanke på en uppläsning inför klassen av den kamrat hon besjunger:

*Hon passar ej i lärkors milda sång,
men hennes röst, den både hörs och känns,
och Linder plär sin hand för ögat flytta.*

Detta lilla drag av vekhet var oss väl bekant, och det var nog något vi alla tyckte om också.

"Det är så hälsosamt på hans lektioner." Säkert finns det ingen av dem som " varit med i ämnet fysiologi och hälsolära i avd. III,

"Allt skall lyckas denna lady . . ."

som ej lystrar vid detta uppslag och förstår vem som tecknas con amore i den fint utmejslade sonetten, troligen en av de yppersta i hela samlingen.

Det är vår högt skattade lärare i det nyssnämnda ämnet, professor Curt Wallis. Hur sutto vi inte under de lektionerna med heta kinder, fängslade av den alltid överlägsna, ofta med en viss satir kryddade framställningen. Saltet talar Selma om i sonetten. Men det var nog ganska pepprigt också ibland — och alltid ägnat att hålla en i schack, där man inte rent av blev matt under de spydiga ord och kvickheter, som utslungades från katedern. Det var en hård ledning, härdande och intressant tillika. Och vi skulle säkert inte ha velat byta bort vår sarkastiske lärare mot någon annan. Men sonetten må tala — i sin helhet:

*Det är så hälsosamt på hans lektioner,
där lära alla små seminarister
att känna kroppens liksom själens brister
och stävja sina stolta pretentioner.*

*Hans låga skratt har ganska bittra toner,
och djupt i svaga ungmöhjärtan rister;
de kunna promoveras till dentister
och känna sig upplösta till peptoner.*

*Hans drag så bleka och så intressanta,
hans stil, hans sätt, så ledigt men så kallt
besjungas må av klassens andra skalder.*

*Jag finner hans lektioner högst pikanta,
till maten vill jag socker ej, men salt,
och Loke är mig kärare än Balder.*

En av alla matematici av högre kursen som fullkomligt idealisk ansedd undervisare och av alla över huvud beundrad, var vår matematiklärare, doktor Alfred Berg.

Därom har en sonett åtskilligt att säga. Den är väl värd att citeras som ett pregnant uttryck för allmänna meningen. Den börjar skämtsamt:

*Om se'n sonetten skulle publiceras
och stode där om honom blott ett ord,
vari han ej blir till en halvgud gjord,
så komme här att slåss och duelleras.*

Det mellanliggande är mera oväsentligt. Kontentan av hela sonetten ligger i slutet:

*Jag kan ej honom prisa, som jag vill.
Och klandra jag ej vill, ej heller kan,
men måste nämna hur han tygat till*

*aritmetikens gamla leda spöke,
som icke mera man i livet söke,
ty han av benen gjort en leksak, han.*

Till dem som vid våra samkväm under terminen höllo målron vid makt och inledde livliga diskussioner med de modiga bland kamraterna hörde i främsta ledet vår lärare i naturkunnighet, lektor Sigfrid Almqvist. Hans väckande och intressanta undervisning senterades livligt av oss alla.

I början av sonetten skildras han en smula lekfullt som doktor Faust. Även i fortsättningen fasthålls bilden, under det slutet satiriserar över seminarieeleverna som "hårdarbetade" ur lärarsynpunkt. Den lyder så:

*Det fattas icke mycket i kostymen,
om blott han ville doktors-
kappån bära.
Man kan ej hjässan kalare
begära,
och skägget har den äskade
volymen.*

*En alkemist, just sådan som
kutymen
vill den på scenen, kunde han
beskära.
Men denne Faust tör ej ämna
lära
att byta pennan ut mot riddar-
plymen.*

*Ej skall han, trotsande all
attraktion*

Klassrummet i Högre Lärarinneseminarieriet, där Selma Lagerlöf och hennes kamrater mest kamperade och där nu en ny generation studerar.

*på en Mefistokappa uppåt sväva:
det torde skada hans reputation.*

*Än får han kämpa med naturens brister
och kan ej tröghetslagens stadgar jäva,
tillämpade på oss seminarister.*

Åttiotalet, under vars första hälft våra studieår inföll, hade särskilt mycket att bjuda i bildningshänseende. Tack vare vårt eget bibliotek och lektor Keijzers litteraturbord i samlingssalen med det yppersta av allt nytt som kom, hade vi tillfälle att följa med vår tid.

Under dessa år kom mycket av den ännu unge Strindbergs sjudande produktion, däribland så betydande saker som Herr Bengts hustru (82), Giftas (84), Utopier i verkligheten (85).

Men starkast var väl inflytandet från Norge, genom Ibsen, Björnson och Lie, alla tre då på höjdpunkten av sin produktion.

År 1882 kom Ibsens En Folkefiende, och 1884 Vildanden, dessa två i olika avseenden så intressanta dramer. Samtidigt utgav Björnson några av sina yppersta samhällsdramer: En hauske och Over Ævne, Förste Stykke, båda 1883. År 1884 kommo såväl Björnsons Det flager i Byn og paa Havnen som några av Lies märkligaste familjeromaner, nämligen Familjen paa Gilje och En malström. Året förut hade han utgivit Livsslaven.

För dem av kamraterna, som hade intelligens och utveckling nog att ge sig in på diskussioner, fanns det alltså mer än tillräckligt av ämnen att dryfta och problem att lösa.

Ett viktigt led i den bildning, som vanns under seminarietiden var därför också det en kamrat kallar "de ändlösa diskussionerna med lärarna", främst då Keijser, Linder, Almqvist och Wallis.

Under vårt sista studieår, 1884—85, hade vi förmånen att höra Viktor Rydbergs föreläsningar å Vetenskapsakademiens hörsal, till vilka fribiljetter utdelades bland seminariets elever.

Betecknande för Selma Lagerlöf, såsom många av oss kamrater minnas henne, var den lugna visshet om att lyckas, som besjälade henne. Kanske kunde man med ett mera högstämt uttryck kalla det utkorelsens visshet. En och annan gång kom det fram i hennes uttalanden.

Ett sådant tillfälle var, då hon hösten 1884, alltså under sista seminarieåret, skrivit ett av lektor Keijzers uppsatsämnen, "Tiggarmunken", i bunden form, 17 långa strofer.

Detta var ju en bragd, ur kamratsynpunkt sett. Nu fick hon som innehållsbetyg A? och för språkbehandlingen AB. Fina betyg förstås. Men hade vi fått råda, hade det nog blivit laudatur för det hela.

Saken råkade emellertid bli omdebatterad på någon offentlig lokal, där vår temperamentsfulle modersmålslärare för sitt sällskap beskärnade sig över att nu började seminaristerna skriva på vers. Detta yttrande hörde en manlig släkting till Selma, där han satt i närheten. På den vägen kom det sedan till henne.

Hon blev mycket upprörd — alldeles ur jämvikt — mer än den kamrat, som berättat det, någonsin sett henne. Särskilt sårade det henne, att det hänt på en offentlig lokal. — Men

— Men så med ens slog hon om och sade helt lugnt: "De får allt vänta här, innan de får någon som skriver som jag."

Att Selma för sig aldrig gjorde anspråk på någon ledareställning bland kamraterna, är mig alldeles visst. Men det kom som något självfallet, därför att hon i så mycket var oss överlägsen. Hon band oss med osynliga länkar. Men skulle jag ge det osynliga ett namn, efter som jag redan då förnam det, skulle jag kalla det visdom.

Det är både det enklaste och det största ordet för vad jag då erfor. Och det intrycket har för mig varit bestående genom alla tider.

Vid ett särskilt tillfälle kom avdelningskamraternas åsikt om Selma fram alldeles spontant. Det var vid val av bibliotekarie i 3:e avd. för vårt eget bibliotek. Detta förrättades på våren i 2:a avd. Min sagesman M. W. hade själv energiskt agiterat för vår nu bortgångna kamrat, Mim Rydberg, som lovat henne att få bli amanuens.

Valet förrättades, och Selma fick överväldigande majoritet. M. W. fick i röst, just Selmas. Så fort det var över, och hon bort till M. W. och sade till henne: "Nu blir du väl min amanuens?" — "Men Selma, du vet ju, att jag har arbetat för Mim." — "Vad tror du jag bryr mig om det. Jag får ju laga, att du kommer till biblioteket, när de inte själva haft förstånd att välja dig."

När M. W. sedan längre fram bekände för Selma, att hon just aldrig brytt sig om henne, innan de kommit att arbeta tillsammans i biblioteket, svarade Selma på sitt vanliga lugna sätt: "Det visste jag nog. Men jag har alltid tyckt bra om dig, och jag tänkte: Hon kommer nog att tycka om mig också."

Selma, som var god vän med Adolf Noreen, då ung docent i Uppsala, skaffade vårt bibliotek förmånen av en hel del broschyrer därifrån.

Ett faktum, värt att framhållas, är mångsidigheten i Selma Lagerlöfs begåvning. Vi ha ju förut i två olika sonetter hört henne tala med stor entusiasm om matematiklektionerna för doktor Berg. Säkert njöt hon minst lika mycket av zoologien, som hon läste valfritt i 3:e avdelningen. Och detta fastän humaniora var hennes egentliga område.

Läraren i ämnet var dåvarande docenten, sedermera professor Aurivillius. Selma var i hög grad intresserad av ämnet och säkert en mycket framstående elev.

Man kan ej låta bli att sammanställa detta med hennes pikanta och roande djurskildringar, sådana de förekomma exempelvis i Gösta Berlings saga, Osynliga länkar och Nils Holgerssens underbara resa, framför allt i den sista.

Har man detta i minnet, så äger självbiografien i sonetten här nedan ingenting förvånande, trots överdriften och den lekfulla tonen. Den är tvärtom helt naturlig för den som mött Selma Lagerlöf på hennes egen mark, som ledare av det stora lantbruket på Mårbacka. Där kan hon ena stunden dryfta aktuella frågor med jordbrukskonsulenten och den andra med lätt förklarlig stolthet förevisa sina vackra unghästar — allt lika självfallet.

Och nu sonetten om "Författarinnan":

*Hon svärmar nog för mycket smått och gott
men inte älskar hon just provlektioner,
ej seminarieklockans gälla toner,
ej kriagranskning ens då + hon fått.*

*Men låten ej förvilla eder blott
av hennes överlägsna små fasoner,
av hennes lust för höga diskussioner.
Det roar henne nu att gå i blött.*

*Törhända skall hon snart till landet fara
att steka plättar eller valla kor;
därför kan ingen mänska säker vara.*

*Den henne minnas vill, må ej förgäta
vad högst av allt hon älskar, som jag tror
en äkta darskap och sin långa fläta.*

Selma Lagerlöfs sonett om sig själv är onekligen präglad av samma "abandon", som utmärker sonetten om Seminariet. Men i den nyss anförda känner hon sig tydligen ännu mer på egen grund och låter därför sin humor spela fritt, mot den ljusa, harmoniska resonans, som skapas av hennes egen personlighet.

Och här må det sägas, som helt säkert är mångas erfarenhet, att när man kommer i Selma Lagerlöfs närhet, — där man förnimmer hjärteslagen då glömmes man både äran och härligheten, både Nobel och Svenska Akademien för den enkla, goda, storsinta människan.

Selma Lagerlöf under seminarietiden.

Fröken Regina Pallin, seminariets föreståndarinna.

Ännu återstår att inom den äldre lärargruppen nämna vår gode lärare i historia och geografi, lektor Zachrisson.

Med tanke på den något nervösa brådska, med vilken klockan kom fram och fick anvisa frågor och svar deras allt för snabba fart, säger Selma i sonetten om honom:

*Men vi, vi flyga över jordens länder,
som unga svalor, utan rast
och vila,
och genom allt som hände
eller händer,*

*med fullblodshästens fart vi
framåt åla*

*och knappt vi hinna lära mer på färden,
än vem som är den snällaste i världen.*

Vid slutet av denna korta och ofullständiga teckning av ett rikt och innehållsmättat tidsskede, spørjer man sig helt naturligt: "Vilken står för dig som de tre studieårens bästa gåva?"

Svaret torde ligga i ett vägande och intressant vittnesbörd från ojävigt håll.

En framstående finsk pedagog och författare, känd som skarp iakttagare, har betygat, att han aldrig mött några människor, vilkas utbildning gjort dem så vidsynta som de fyra svenskor som genomgått Högre lärarinneseminariet. En bland dem är Selma Lagerlöf.

I början av juni 1885 skildes Selma Lagerlöf från den kamratkrets, vars stolthet hon redan länge varit.

Ej anade väl då någon av dem eller ens hon själv, att hon ett decennium senare skulle vara hela Sveriges stolthet och tillhöra — visserligen oss främst — men tillika världen och mänskligheten.

*

Och nu — till sist — må Selma Lagerlöf själv tala genom sin sköna avskedsdikt till kamraterna, där hon i strålande ord och bilder tolkar det evigt unga på jorden — hänförelse och tro.

*Ja, nog kan man älska att drömma
det hängångna fram ur dess gömma,
att forntidens bilder de höga
uppväcka till livet en stund,
att stiga de må för vårt öga
som dimman ur svalnande vatten,
som trollstenen, lyftad om natten,
på gyllene pelares rund.*

*Och vem som har lust må väl åla
till djupen, där tiderna vila
likt slumrande unga titaner,
som bundits av glömskans magi.
Han pejle väl de oceaner,
där tider, som en gång förrunnit
likt sjunkna Atlantis försvunnit
med glödande frisk fantasi.*

*Men jag här i avskedets timma,
då blicken vill skymmas av dimma,
som stiger med ångslande tankar
ur minnenas fuktiga dal,
ej blåser på slocknande dankar,
ej kallar igen det, som farit.
Vad mera, om gott det har varit,
ej därför det välle oss kval!*

*Men ljuvare smeks mina sinnen
av dagens förgängliga minnen,
av blommor för stunden blott födda
av nattens förflygande dröm,
av ord snart av vinden förströdda,
av vänskap som glöms med sekunden,
av stordåd, som sköljas från grunden
av tidens bortilande ström.*

*Nej, hän mot de bidande tider,
som vänta med segrar och strider,
vår unga och modiga skara
må blicka med anande hopp!
Vår skall hela Framtiden vara.
Vi nått såsom väntade gäster
dess slott, som för lysande fester
helt snart kastar portarna opp.*

*Och därför mitt hjärta tillhörde
det skimrande liv, som vi förde,
med all dess oroliga ävlan,
dess segrar, dess strider, dess fall.
Vi foro med glödande tävlan
i kapp över brusande vågor
vid skämtets mångfärgade lägor,
fanfarernas glättiga skall.*

*Av känslornas dallrande eter,
som brytes, då skiljas det heter,
mig tycks, som ett prisma jag såg
sig spegla från blick och till blick.
Och hela sin skimrande bäge
från forntid till framtid det spänner
O, kunde så vara, I vänner,
att aldrig dess strålgans förgick.*

Teckningar av Sam Fahlström.

NÄR VAR OCH EN

OM PRIVATLIVETS HELGD

HUR SKULLE DET VARA OM VI LÄMNADE VARANDRA en smula i fred?

Å, säger medelsvensken, jag ger blankt sjutton i vad herr Karlsson eller fru Gustavsson ta sig till. De få sköta sina egna affärer, dem lägger jag mig inte i. Har nog med mitt.

Ja, så svara nog de flesta och mena att de också handla därefter. Men hur är det i verkligheten? "Har ni hört det och har ni hört det. En god vän sa att hon hört från en bekant, som fått det från en annan bekant att någon fjärde eller femte person med säkerhet visste att fru Petterssons mops fått snuva efter att ha gått Djurgården runt en kväll med herr Anderssons hund." Bildligt talat. Och så är sladdret i full gång.

Varför ha vi blivit begåvade med detta sjukliga begär att gräva i varandra? Är det nyfikenhet, elakhet, hämndlusta, självgodhet, grunlig fantasi eller vad? Kanske alltsammans på en gång. Kanske bara ett stänk av den primitiva grymheten, som fanns i begynnelsen när människan var mer djur än förnuftsvarelse och som vuxit ut till en mera raffinerad skadelusta. Kanske återskenet av den fallna ängels spegel — spegeln, som slogs sönder till miljoners miljoners skärvor på det att varje hjärta skulle få sin onda andel och sitt blödande sår? Ho kan säga. Ett är visst: världen vore helt säkert lyckligare om individens privatliv verkligen finge förbli privat och ej diskuteras som om det vore allmän egendom.

Jag är jag, du är du. Vad har jag att göra med din familj, dina drifter, dina enskilda handlingar så länge de ej stöta samhället för pannan eller råka i konflikt med lagar och förordningar? Vad har du att göra med mina? Jag respekterar din individuella frihet, din oinskränkta rätt att forma din egen tillvaro såsom dig lyfter, ditt behov att skapa en personlig atmosfär omkring dig själv och den lilla plats i universum, som har dig till medelpunkt. Respektera du även min. Vi äro celler, som tillsammans bilda en högre enhet. Därför måste vi stå rygg mot rygg hjälpsamt och understödjande varandra så att byggnaden muras på säker grund. En homogen massa av sinsemellan vitt skilda beståndsdelar. Men cellen som sådan bör lämnas ifred för obehörigt intrång, den måste beredas tillfälle att utveckla sin egen individualitet, sin karaktär, sina särmärken. Hur går det om främmande fingrar börja plocka sönder den, om lumpenhetens gift droppe efter droppe sugts upp av dess porer? Den förlorar sin spänstighet, slaknar, ruttnar bort och är inom kort oduglig att fylla sin mission såsom bärare av sunt liv.

Hur många lycka har ej rivits i trasor av tarvligt bakdanteri! Vad ont har ej allt detta smygande förtal åstadkommit! Det vindlar som en frätande maskgång genom samhället, ingen vet varifrån det kommer, ingen vart det går. I skumrasket har det sin upprinnelse och följderna kunna ej överblickas. I nio fall av tio är det baserat på felaktiga uppgifter, på tillfälligt sammanträffande händelser, som vantolkats. Av ett sandkorn blir ett grustag, av en maska ett helt nät där lögnens fiskar sprattla glada och förnöjda. Sådant är ovärdigt människor vilka högt förklara att de vilja leva i gott samförstånd med nästan. Deras mun säger ett, deras hjärtan ett annat. Dubbelspel är aldrig rent spel och en stöt under bältet diskvalificerar även världsmästaren.

Har man någonsin hört att en vanärande beskyllning annat än undantagsvis öppet kastas den anklagade i ansiktet? Nej, bakom ryggen tisslar och tasslar man. Där frodas hydran. Lömskt och fegt sticker man till bakifrån och när offret vänder sig om för att försvara sig — vips är alltsammans borta. Hokus pokus. Där finns bara släta miner och tvetydiga småleenden, händer som vridas under edligt bedyrande att man ingenting sagt, ingenting vet. Hur kan kära bror tro sådant om mig? Det måste ha varit någon annan, någon helt annan.

Fegt är tillvägagångssättet, omanligt och förrädiskt. Det påminner om dolken under munkkåpan, om giftet i kärleksbägaren. En strid med blanka vapen och öppet visir är förtalets handgångne främmande. Som missdådare och skälmar borde de dömas till stocken, sig självom till straff och androm till varnaglo. Där skulle de sitta bland de bespottare och lida den smålek de förtjäna.

Ty individens urgamla rätt att skapa sitt eget liv får ej beskäras. Han måste följa sitt hjärtas bud och den inre röstens maning. Om hans samvete säger honom att göra det eller det bör han också med friskt mod gripa sig verket an, obekymrad om vad andra tycka. Vem har sagt att just de ha rätt? Vem har satt dem till doms över sina bröder? Varför måste alla snöras in i samma slentrianmässiga tvångströja, som en trångbröstad konventionalism skurit till åt medelsvensken? Den egenartade må fritt gå sina vägar utan att häcklas. Må vi vara tacksamma att det ännu finns folk, som har mod att göra detta trots byrackornas tjut. Den starke skadas visserligen ej av dylikt glävs men den klenrogne kan bli rädd och vända om och godvilligt dra på sig den förhatliga tvångströjan för att därefter få fortsätta ifred på redan trampade stigar, som gillats av den heliga slätstrukenhetens fordringar. Men den ansats till originalitet, som till äventyrs funnits hos honom, kvävs och vissnar i förtid. Den har till intet gagn offerats på konventionalismens altare.

Där ha vi pudelns kärna. Människor äro rädda för att inte synas tillräckligt konventionella. De våga inte bryta sig ut ur den bråkande fårahjorden och vara sig själva, de ha inte mod att synas olika andra, att sticka av från mängden. Och varför? Helt enkelt därför att övriga medborgare inte tål det. Deras kungliga svenska avundsjuka blossar upp och så är hetsjakten i full gång. Grandet ser han i den andres öga men inte timmerstocken i sitt eget.

Hans själ är för liten att rätt förstå en handling, som bryter mot hans gängse vardagliga uppfattning. Och framför allt faller det honom aldrig in att söka motivet. Upprinnelsen och grunden förbli dolda, han gör sig inte ens möda att försöka pejla dem. Men döma och fälla kan han utan ett ögonblicks tvekan. Det går så lätt, därtill fordras bara vissheten om att ha majoriteten bakom sig. Och den kan han i ett dylikt fall vara ganska säker på eftersom dussinandarna beständigt äro i flertal.

Men även dussinandarna borde lämna varandra mer i ro. De

SIN SYSSLA SKÖTER....

av PRINS WILHELM.

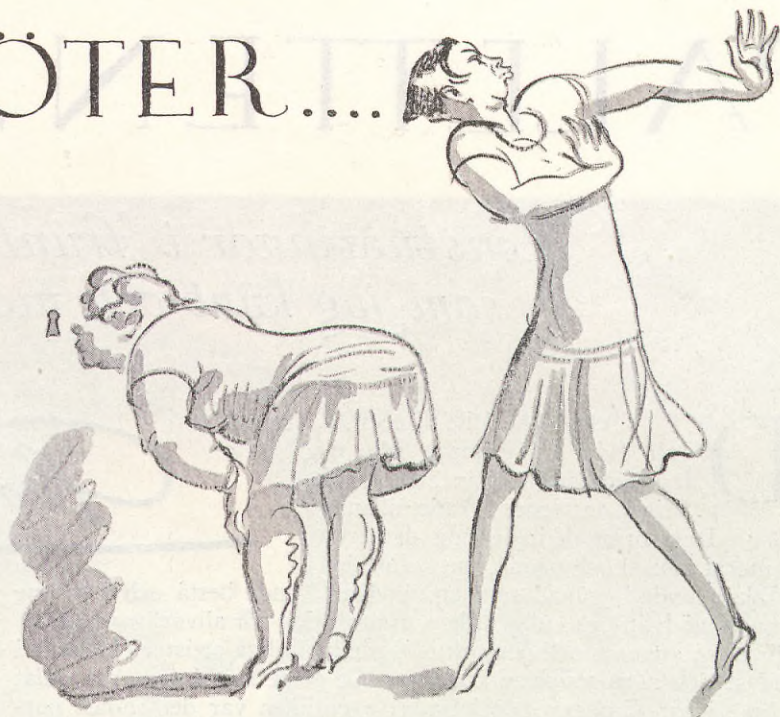
borde dock ha annat att tänka på än sin nästas små futtiga affärer. I alla samhällslager — de övre lika mycket som de nedre — finnas mänskliga hyänor, som älska att frossa i andras privatliv. Det har utvecklats sig till mani. Största delen av deras dag går faktiskt åt för dessa lugubra måltider där allt skvaller mals i det oändliga och alla obesannade rykten tas upp till diskussion precis som om man hade svart på vitt på deras vederhäftighet. Kreti och pleti nagelfaras, synas i sömmarna, vägas och befinnas utan undantag för lätta. Stackars den, som råkar in i kvarnen. I den mälden är han ej värd ett ruttet lingon. Och det värsta är att han aldrig får veta vad som sagts på hans rygg annat än antydningssvis i tredje eller fjärde hand. Man berövar honom varje möjlighet till självförsvar.

Om ett sådant kaffekoncilium efter sammankomsten som en man reste sig och sa: vi går till honom eller henne och säger precis detsamma som vi sagt här — ja, då vore ingen skada skedd. Offret finge ett välbehövt tillfälle att ingå i svaromål, som troligen bleve beskt nog för kärandeparten. Eller också finge han stå där med skammen om han verkligen gjort sig skyldig till något orätt. Det vore bara nyttigt och uppfostrande. Men har det hänt en enda gång att man vågat detta? Nej. Utan fejt kryper man bakom varandras rygg, skyller ifrån sig, finner upp krystade ursäkter och fortfar som förut att mala i det fördolda.

Mitt hem är min borg, jag fäller inte ner vindbryggan för vem som helst. Inte heller begär jag att någon annan skall fälla sin med mindre han har lust. Jag respekterar andras murar, bryr mig inte ens om att fantisera över hur det ser ut bakom eller vad där försiggår. Må var och en sköta sitt. Privatlivets helgd borde stå över bakdanteriet, ty i det förra kan en individ växa ut till personlighet. Om han får vara ifred. Och det är människor med ursprungligt oförfalskad syn på tingen vi behöva, inte dussinandar som bara kunna hålla med flertalet därför att de inte ha några egna tankar värda att begrundas annat än vid kaffekoncilierna.

Härmed är inte sagt att man för den skull bör vara liknöjd och lägga armarna i kors med ett: vad angår oss Polens affärer? Intresse för nästans bekymmer eller glädje, framgångar eller fellsagna förhoppningar, baserat på oegennyttiga motiv, är något helt annat än tanklös nyfikenhet. Det är bara en länk i den kedja av människokärlek som håller samhället ihop och bör således praktiserats av var och en med öppen blick för det gemensamma bästa. Men dylikt får aldrig tvingas på den enskilde med våld. Varje människas liv, såväl i yttre som inre måtto, har en trängre eller vidare cirkel beroende på art och kynne som aldrig borde forceras av någon utomstående. Ett "noli me tangere" där takt, hänsyn och finkänslighet bjuda oss att stanna. Att utan lov överskrida gränsen är detsamma som hemfridsbrott.

Fanns det inte en gång i världen en lättfattlig vers för det yng-

sta släktet som lydde: När var och en sin syssla sköter så går det väl evad oss möter? Om jag minns rätt brukade den hänga i småbarnsskolorna på landet. Kanske också annorstädes. Ha vi inte alla någon gång stavat på de orden? Utan resultat, synes det, ty ingen kommer visst ihåg dem längre. Det är skada, de rymma dock en fundamental sanning i sin banala enkelhet, en allmängiltig livsregel som vi skulle må gott av att följa. Både vi och världen som sådan.

Låt oss sköta våra egna sysslor och lämna grannen ifred att sköta sina. Låt oss tala vänligt om medmänniskorna i stället för att häckla dem så blir livet genast ljusare och lättare. Låt oss se till det goda uppsåtet och söka gärningens motiv innan vi fälla förhastade omdömen, byggda på felaktig premis, och därför lika sårande som orättvisa. Låt oss strida med öppet visir om striden är oundviklig och nyttja blanka vapen mot blanka sköldar. Endast stigmän ligga i bakhåll med dolken under kappan. Låt oss börja med ogräset i vår egen trädgård innan vi erbjuda oss att hugga ner grannens rosenbuske, som till äventyrs blivit stungen av mask; det är roten det kommer an på om blomman blir frisk eller ej. Låt oss döma mindre och förlåta mer.

Hur skulle det vara om vi verkligen försökte tillämpa något av allt detta i vårt dagliga liv?

Utopier, sköna drömmar om ett ouppnåeligt samhälle utan vank och lyte, mena de flesta. Världen och människorna äro onda och skola så förbli. De kunna inte leva utan att förtala och göra varandra illa. Det är hopplöst.

Må vara. Men det borde ändå med god vilja kunna bli lite bättre utan att för den skull göra anspråk på någon slags fullkomlighet. Redan med en ansats åt rätt håll vore mycket vunnet. Och att drömma vackra drömmar är ju alltid roligt, även om de aldrig gå i uppfyllelse.

Clwe!

Guzen

Teckningar av Yngve Berg.

PALETTENS DAMER

*Konstnärinnor i "fruntimmersskolan" och andra
som jag känt och mött under fyra decennier*

av

Leoy Pauli

DET VAR PÅ PROFESSOR Joh. Boklunds initiativ som en fruntimmersskola inrättades på Fria Konsternas Akademi, anno 1864. Dessförinnan hade nog damerna hanterat pensel och penna, men utan den

solidare underbyggnad som en akademi kunde bestå och i tvenne ämnen, nödvändiga enligt tidens uppfattning för allvarigare konstutövning, anatomi och perspektiv, ägde kvinnliga artister i bästa fall endast den allra ytligaste kunskap. De gebit som kvinnorna odlat voro därför tämligen begränsade; egentligen var det endast porträttmåleri och blomstermålning som dessa amatörer dittills idkat. I konsthistorien, där man visserligen har Rosa Bonheur, djurmålarinnan, som ett lysande undantag, framträda en Vigée Lebrun, en Rosalba Carriera samt i Sverige, en Maria Röhl, alla porträttmålare. Blomstermåleriet ingick nästan som obligatorisk beståndsdel i den unga flickans uppfostran. Det var en graciös konstart enkom uppfunnen för det täcka könet; i varje finare familj fick man beskåda den nätta akvarellen med en ros, helst röd med en dagdroppe nedstucken i ett till tre fjärdedelar fyllt vattenglas på bordet, där man helt varligt placerat en annan ros, denna för omväxlings skull, vit.

Nu — 1864 — skulle det bli annat av, nu skulle fruntimren upptaga kampen med de manliga konstnärerna, lära anatomi och perspektiv, måla historietavlor om det gällde och till och med bli riktiga skulptriser, något oerhört! Sju år efter fruntimmersskolans inrättande gjorde författaren sin entré vid Fria Konsternas Akademi och kan därför av egen erfarenhet yttra sig något om första uppsättningen av akademiens kvinnliga elever. Jag bör dock genast poängtera att jag icke vill — annat än undantagsvis — fälla omdömen om den konstnärliga begåvningen eller, där konstverk signerade av kvinnor i fortsättningen nämnas, uttala värdesättningar av dessa senare. Enligt överenskommelse med Iduns redaktion har jag endast att för tidskriftens läsare relatera en del förhållanden och berätta ett och annat om de kvinnliga artister jag känt och mött och vilkas verksamhet inträffat under Iduns livstid. Och den frihet jag härvid förbehållit mig, utsträcker jag därhän att jag mindre håller mig till kronologien än till bokstavsordningen.

Det träffar sig så att första namnet på konstnärinnor som i föreliggande fall intressera Idun och är det första i en annan "föreliggande" publikation — adelskalendern: fröken Otilia Adelborg och av samma årsklass (1855) som undertecknad. Vi ha dock ej varit akademikamrater, då fröken A gjorde sin entré i läroanstalten vid Röda Bodarne först år 1878 (till 1884). Hennes verksamhet har mest varit ägnad illustration av barnböcker s. s. "Prinsarnes Blomster-Alfabet" — och för övrigt hållit sig inom gränser som man i allmänhet ansett tillhöra en kvinnlig konstnär, mönsterritningar, akvareller o. d.

Nästa namn är Lea Ahlborn, elev av bland andra statybildhuggare Qvarnström. Skulpturen i egentlig mening blev emellertid inte hennes "genre" — utan medaljgravvren, vilken inom skulpturen intar ungefär samma rang av appendix som miniatyrmåleri inom måleriet. Hon var, skulle jag tro, den första konstnärinnan i offentlig ställning: kunglig medaljgravvös anställd vid Kgl. Myntverket sen 1853. Dotter av en medaljgravvör och gift med en ornamentsbildhuggare och lärare vid Slöjdföreningens söndags- och aftonskola i Stockholm hade Lea Ahlborn av tradition och omgivning blivit väl initierad i sitt yrke. Att Lea även medaljerades — för lång och trogen tjänst — föreföll endast helt naturligt ävensom att hennes uppträdande, tack vare den värld som blivit hennes inte mycket liknade vanliga artisters. Trots en viss livlighet i minspelet hade hon — vid de tillfällen jag råkade henne omkring 1890 — en värdighet som icke enbart härrörde av hennes ålder — hon var född 1826. Hon verkade rätt så förnäm, en

aning av kröningshäst, och skulle klädd i vita puffärmars passat förträffligt i den tidens kungl. hovloge.

I fröken Karin Arosenius möter jag den första skulptrisen. Hon var min akademikamrat, det vill säga, hon var elev vid akademien samtidigt som undertecknad — något kamratskap var ännu icke etablerat, det kom först med nästa generation eller uppsättning. Hon var den minsta till växten, den kvinnligaste till väsen och då motsatserna attrahera hade hon därför valt skulptur. Hennes öden efter elevtiden äro mig okända, ävenså hennes verk, varibland man nämmer "en fiskargosse som somnat vid sitt met-spö", "en flicka från Syracusa" och annat.

Med fröken Julia Beck har jag däremot om än med långa mellanrum uppehållit kontakten. Vi gingo samtidigt på akademien och vistades samtidigt under flera år i Paris och Grèz; men medan alla de andra emigranterna återbördades till fosterlandet stannade fröken Beck kvar i la douce France, som därigenom blivit hennes andra fädernesland. Och i sådan grad att när hon i fjol sommar helt oväntat uppenbarade sig på bergknallarna vid mitt Tusculum i skärgården gick konversationen så att säga på kryckor, den ena svensk, och den andra fransk.

Hon anordnade helt nyligen — för ett år sen — en liten separatutställning här i Stockholm. Ett självporträtt från tiden närmast efter ankomsten till Paris, början av 80-talet, men för övrigt en hel del stämningar över landskap kring Loing vid Grèz gråtonande och diffusa som doften i en gammal möbel med sentimentala minnen.

Förbigående Anna Billing, född 1849, elev av sin fader landskapsmålaren Teodor Billing, som under några år var gouterad solnedgångsmålare, och Regina Kylberg, född 1843, skicklig akvarellist — dessa konstnärinnor har jag alltför flyktigt känt — skulle jag däremot desto längre kunna uppehålla mig vid fru Anna Boberg, i närvarande stund en av våra äldre mest renommerade konstnärinnor, om jag icke av rent personliga skäl önskade fatta mig kort. Jämte sin man hör hon nämligen sen många år till min familjs närmaste umgänge. Hennes alstring icke blott på måleriets område — hon har ju även författat texten till "Tirfing", opera av Vilh. Stenhammar — och gjort teaterdekorationer, är så rikhaltig att endast summariskt omnämmande skulle fyllt hela denna artikels av utrymmet förestavade längd.

Hon är en äkta Scholander! Med livligt ingenium parar hon en kroppslig vigör som spänner om hela jordklotet. Efter sin flyttning till Paris för två år sen har hon där anordnat en mycket uppmärksam separat utställning, varav L'illustration haft ett omtändligt uttalande med reproduktioner i färg och blivit representerad i franska liksom hon förut var det i italienska statens konstmuseer. I oktober förra året lämnade hon Paris för Indien, som hon jämte sin man bereste i H. K. H. Kronprinsens sällskap. Efter återkomsten till Europa styrde hon färden till Lofoten under ett par sommarmånader, där hon kunde gå klädd i paradisdräkt, medan söderns barn huttrade av köld. Solvärmens var så stark, luften så torr att akvarellfärgen torkade redan i penseln!

Hon har nu återvänt till Paris, där makarna tills vidare ha sin pied-à-terre. Längre fram startar fru Boberg en utställningsturné i U. S. A. — i sanning, bland svenska konstnärinnor är Anna Boberg den mest — planetariska!

Fröken Eva Bonnier har för alltid inskrivit sitt namn i vår konsthistoria med den stiftelse hon genom sin generösa donation till konstens befrämjande skapat. Som konstnärinna och som intellekt hörde hon till de få verkligt manliga. Mindre uppmärksam under sin livstid, ha dock hennes på grund av stark självkritik rätt så fåtaliga arbeten med åren vunnit berättigat erkännande.

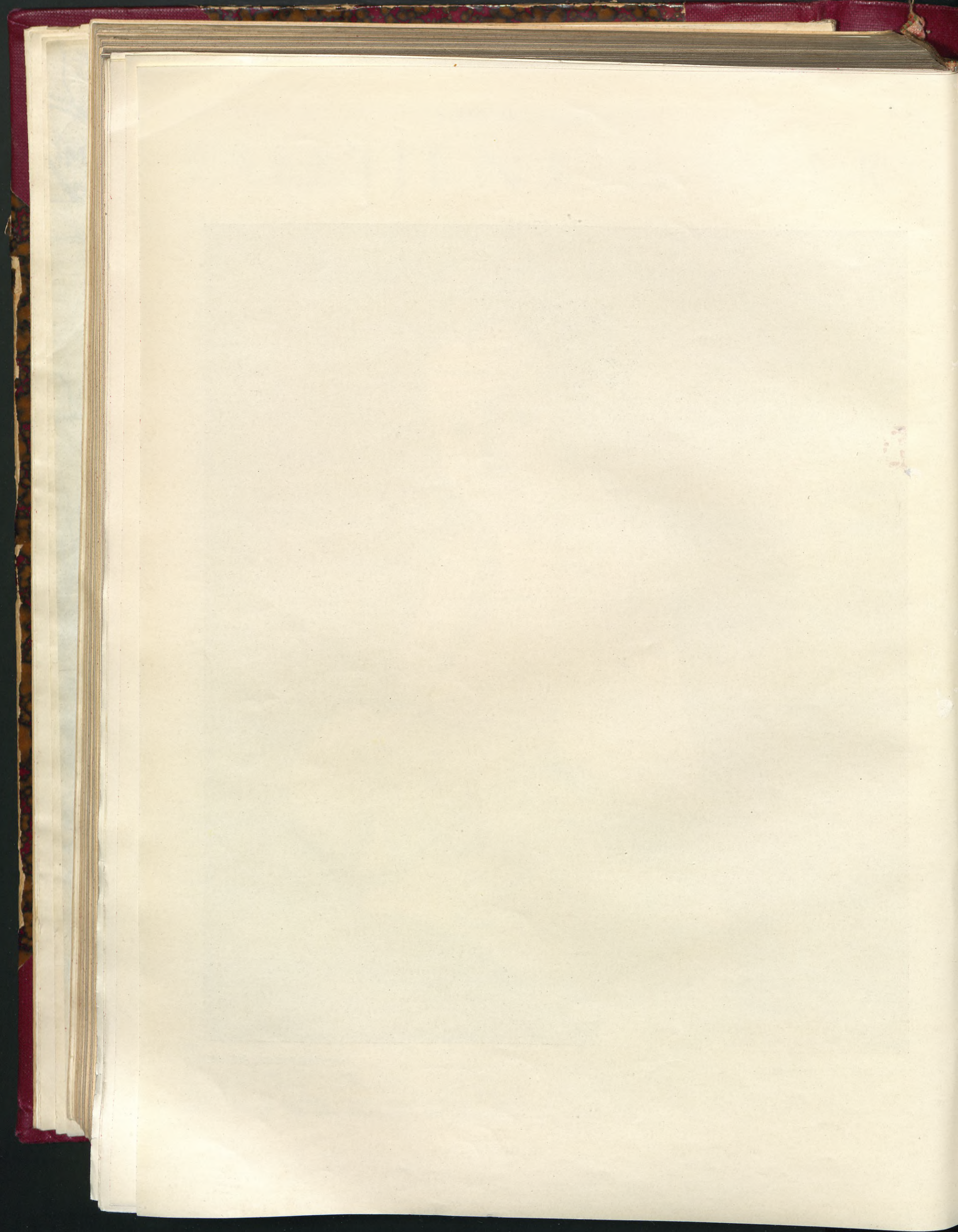

HILDEGARD THORELL

MODERSGLÄDJE

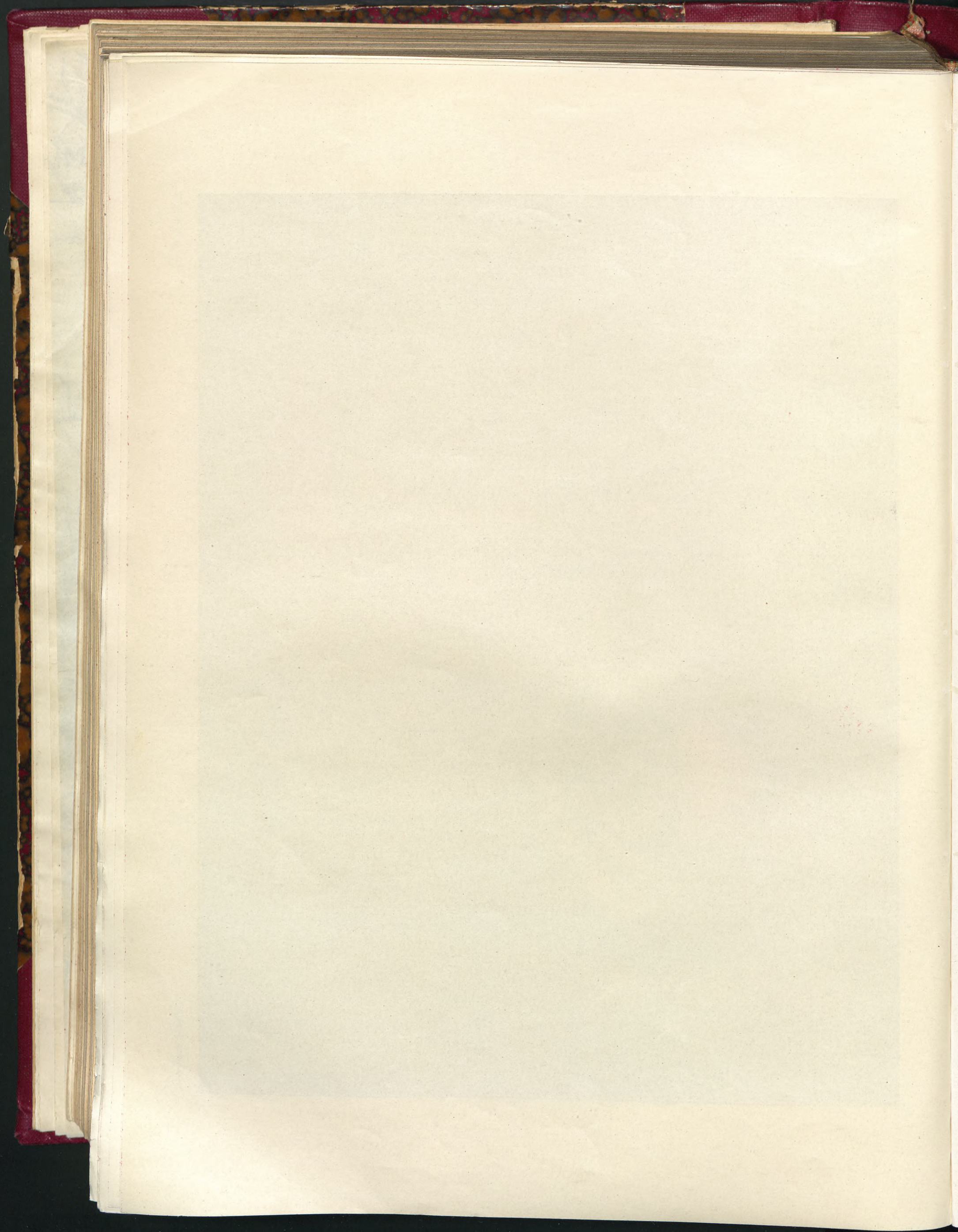

VÄNNER

HANNA PAULI

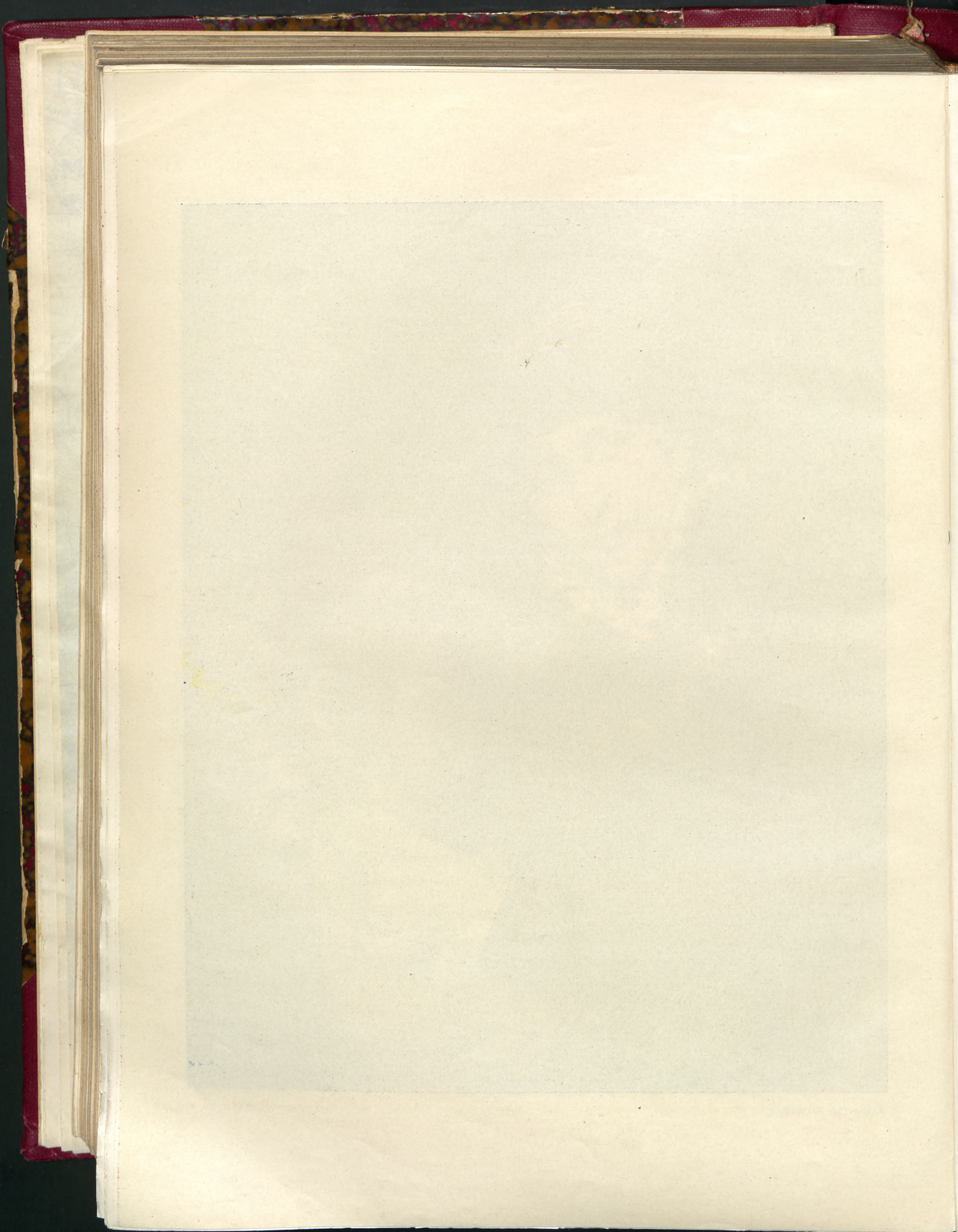

AMANDA SIDWALL

LUTSPELERSKAN

Ända till fram mot 1890-talet var konst endast oljemålning i förgyllda ramar eller byster i marmor. I våra dagar ha de snäva gränserna smulats sönder och man räknar som "konstnärer" inte bara arkitekter, men till och med textila mönsterriterskor, som fröknarna Agnes Branting, Maja Sjöström och Carin Wästberg.

Fru Fanny Brate blev medaljerad vid sin avgång ur konstakademien och fru Carolina Benedicks-Bruce är skulptris och har modellerat både "Drömmen" och "Gäsparen" samt etsat och akvarellerat "Fåglar bland persikoblom i Grèz" och "Månken i Canada".

Min allra äldsta bekantskap i anseende till födelseåret (1827) var fröken Agnes Börjesson. Hon hade sin atelier i samma hus som undertecknad i Rom i början av 1880-talet. Vid sidan av hennes atelier bodde den stackars skulptören Hammar och det hände mig flera gånger att jag från mitt atelierfönster på andra sidan trädgården blev vittne till en vacker handling: fröken Agnes med kaffebricka i handen knackande på Hammars dörr och, när denna öppnades, sköts den med läckra småbröd garnerade brickan in till den fattige grannen. Mot Alexander Carlsson hade hon visat ett vackert mecenatskap i det hon bekostade hans vackra vas, varav ett exemplar i brons inköptes av Fürstenberg vid dennes Rombesök 1877. Efter Carlssons död hade skulptören Alfred Nyström närt förhoppning att välviljan skulle överflyttas på honom, men detta slog fel. Därav kom det sig måhända att när hon längtade till förströelse i vårt svenska kottteri, den besvikne konstnären rådde fröken Agnes att i stället för herrsällskap söka sin tröst i religionen. Hon avled i Alassio i Italien 1900 och testamenterade, överraskande nog för alla hennes vänner, sitt lilla efterlämnade kapital, cirka 40,000 kr., till Hans Majestät Oscar II.

Fru Mina Bredberg-Carlson var i sin ungdom en blondin av äkta nordiskt tycke; hennes väsen, hennes konst likaså. Fru Chadwick-Löwstädt blev genom sin man ägare till den gård i Grèz — Maison Laurent — som mer än de flesta blivit avmålad under Grèz-perioden. Anna Cramér, Ingeborg Westfelt, Anna Gardell-Ericsson, alla målariinnor, äro bekanta mera en passant och nämnas här för fullständighetens skull, likaså Maja Fjæstad och Agnes Frumerie. Den senare hade en modell vilken också blev min för en tavla kallad "Legend" — och dessutom skötte hon mitt sommarhushåll, då jag målade i Riksbanken. Detta kan låta ovidkommande men alltid när jag hör nämnas fru Agnes Frumerie tänker jag på den härliga sallad hon lärt modellen att laga och vilken gör året 1906 till ett kulinariskt bemerkelseår.

Min sommargranne på Utö är fröken Fanny Hjelm, giktbruten så att hon har svårt att röra sig, men det oaktat mäktig att ge exempel på hur en stark konstnärssjäl övervinner kroppslig svaghet. Hon arbetar fortfarande på sina miniatyrer och med samma framgång som under hälsans dagar. Jag har känt stora starka friska karlar som pjunkat för drag och inte haft kraft att fatta penseln en dag då de vaknat efter stärkande sömn och detta endast därför att de ansett dagen spilld emedan de försovit sig — bara svepskäl.

En grupp damer stå för mitt minne såsom rätt solida företeelser, ty jag erinrar dem endast i en tidskostym då även den unga konstnärinnan ägde volym och ej i nutidens dräkt som gör att även en svärmor, sedd på något avstånd (helst bakifrån), verkar snärta: Clara Lövgren, Hildegard Nordberg, Anna Nordgren och Julia Strömberg, alla av

ungefär samma grad i konstens rangrulla. Mellan Charlotte Wahlström och Elisabeth Warling existerade en varm och livslång vänskap; de hade atelier och hushåll gemensamt, den ena var manlig i sitt väsen, den andra kvinnlig med svärmeri i de vackra ögonen. Ett liknande par gingo arm i arm på Corson under mina romerska år: fröknarna Schreiber och Sofie Ribbing, den sistnämnda en skönhet även under Italiens himmel och den enda svenska konstnärinna som (därför?) fått äran att måla sitt självporträtt till Uffiziernas berömda konstnärsgalleri.

Ehuru för mig personligen obekant — liksom den före min tid mycket populära Amanda Sidwall — har jag svårt att här förbigå ett så populärt konstnärnamn som Amalia Lindegrens; helst då detta alltid framhölls för unga artister som toppen av svensk konst under 1860 och 1870-talen. Min gamle far brukade säga: "Ja, käre Georg, om du kunde åstadkomma något så tilltalande vackert som "Flickan med apelsin"! Men av ren och oförfalskad blygsamhet vågade jag aldrig drömma denna storhetsdröm, lyckligt nog förresten, ty därigenom besparades mig en krossad illusion. Ej fullt så populär, men högt skattad under ett par decennier — nästan en "prima inter pares" — var Hildegard Thorell. Vi voro samtida privatelever hos Mårten Eskil Winge och jag beundrade hennes tidigt utvecklade förmåga att göra en studie till tavla. Modellen i mästarns atelier var merendels en vacker rättvikskulla; medan undertecknad aldrig hann avsluta studien — alla de brokiga ränderna på kullans förkläde vållade oöverstigliga svårigheter — blev dåvarande fröken Bergendals vid slutseansen på lördagen en nått liten signerad duk, som med heder kunde utställas, eventuellt säljas, i Konstföreningen. Förresten var hon bland sitt kön icke ensam om denna qualité; tvärtom frapperade det oss konstnärer att vi oftare än målariinnorna måste lämna ifrån oss studierna oavslutade. Möjligen låg s. k. handarbete bättre till för damernas naturell och begåvning. I allmänhet.

Under de fyrtio år som "Idun" existerat ha stora förändringar försiggått inom svenska konstnärsvärlden. Icke blott detta att männen betrakta kvinnans konstnärliga verksamhet som arbete, ej blott som angenämt tidsfördriv eller som prydansegenskap, ägnad att göra henne till en färdiguppfostrad varelse. Konstnärinnan har från sin begränsning till porträtt- och blomstermålning utvidgat sina intressen att omfatta alla de slag av konst där männen förut arbetat så gott som ensamt. Endast på ett par gebit saknar man henne, måhända utan att känna saknad. Detta är icke någon elakhet. Det ges, vad man än vill säga och hur mycket än de båda könen sträva att likna varann i icke blott yttre utan även inre avseende, vissa fundamentala manliga och kvinnliga egenskaper som inte shinglas så behändigt. I konst kallar man konstruktion det manliga elementet, ornamentik det kvinnliga och detta med

rätta. Humorn är ävenledes en manlig specialitet och detta beror väl inte bara på att vi ha vårt herrrum med rökdon och groggvirke. Av alla dessa oräkneliga skrivande damer — var är humoristen? I alla tidskrifter, illustrerade böcker, tidningar, läser man namn på kvinnliga medarbetare — men, mig veterligen, är skämtpressen ännu ett område där inte kvinnan funnit ett fält för sin verksamhet. Jag kan inte heller erinra mig att under mitt långa liv ha sett en humoristisk eller lyckad och originell karrikyt utförd av kvinnohand. Jo! verkligen en enda, ett undantag som bekräftar regeln. I målarskolan i Göteborg, som under åren 1893—1897 stod un-

"Dans i stugan" av Amalia Lindegren.

Doktorinnan Flensburg, ett av Mina Carlson-Bredbergs tidigare porträtt.

der min och min hustrus ledning, syntes ibland en talangfull och olärd eiev, Helga Westerberg, som trots hela sitt väsens djupt kvinnliga natur, liksom på lek trollade humor i varje pennans arabesk. Men hon gick sitt öde till mötes, snarare än de andra kvinnliga eleverna, vilka de flesta säkert men först endast småningom ankrade i äktenskapets hamn. Se där! Ett problem vilket i helt annan grad är svårlöst för kvinnan som ägnar sig åt konst än när hon går den praktiska (ja måhända även den lärda) vägen. Konst är lidelse och kräver ensamrätt; men den gifta kvinnans plikter som maka och än mer som moder, ställer konstnärinnan oftast nog i olösliga konflikter. På målarskolan i Valand, vilken i allmänhet blivit besökt av till allra största delen kvinnliga elever, de flesta av dessa till på köpet burgna Göteborgsdöttrar, kunde lärarne — åtminstone var fallet så med vissa av dem — aldrig stimuleras till intensivare grad av intresserad omtanke för elevernas framåtgående enär man väl visste eller trodde sig förmoda att den kunskap, man sökte bibringa, några år efter slutade kurser skulle läggas i träde, undanlagd på grund av helt andra uppgifters fyllande av vederbörande alumner. Några av de alla som sedan gifte sig fortsatte visserligen att måla av lust och ohejdad vana eller av ekonomiska skäl, men de flestas palett lades åt sidan att samla årens damm. Så gick det även den begåvade humoristen Helga — gift med Vilh. Stenhammar.

Någon oersättlig förlust led vår svenska konst måhända ej därav att dessa representanter för kvinnan som konstnär länkades in i andra banor. Dock förekom bland eleverna de vilka ägde detta något som gjort att jag med ett stänk av vemod bevittnat en vacker början men utan fortsättning. På min ateliervägg hänger sen många år en studie som målades på Valand av en fröken Maria Zetterström. I den stora samling, förnämligast franska målares arbeten, som pryder väggarna i vårt Storängs-hem, verkar denna duk med samma behag som när man i en kör förnimmer en röst som tränger genom de andras ej på grund av styrka och omfång men därför att den äger ett alldeles särskilt och betagande välljud.

Äktenskapen mellan bildande konstnärer och konstnärinnor äro icke ovanliga; dock ges en skillnad mellan förr och nu. Dels rekryteras konstnärliga yrken numera oändligt mycket mer från spinnvidan än fallet var exempelvis i min ungdom; dels är förhållandet mellan könen i tidigare år helt förändrat. Som inledningsvis omnämndes hörde akademiens första eller andra fruntimmersuppsättning till mina samtida. Vi voro ännu ej kamrater; ty kamratskap

mellan yngling och mö var praktiskt taget okänt. Vi — jag talar om mina manliga akademikamrater — hade vår tids uppfattning av kvinnan; vi ville dyrka och tillbe en varelse, som inte liknade oss, och ej slarviga, nersmorda målarinnor bekajade med samma katzenjammer som vi. Föga hjälpte att de voro plikttrogna och skötte studierna utan att skolka. Med en flit som varit bättre använd på annat sätt, tyckte vi, plitade våra kvinnliga samtida med anatomilärans ben och muskelknippen, lutade över en självmördarens dissekerade kadaver. Det täcka könet! Skönhet är som vinet, där årgångarne kunna vara betänkligt olika. De första uppsättningar hade ej fått nog av sol och förståelse — bättre blev det emellertid i fortsättningen. Så snart Akademi-klubben (A. K.) bildats och umgänget mellan könen tagit god och munter fart, kom en årgång som än i dag kan låta tala om sig. Det var den betagande Gerda Rydberg (gift Tirén), det var den näpna Pauline Neumüller (gift Åkerlund), det var — o. s. v. Dock fortlevde trots A. K. och alla gemensamma fröjder en viss "jalousi de metier", så att när jag en dag i mitten av 1880-talet av den glade Robert Thegerström presenterades för fröken Hanna Hirsch — så skedde detta från Thegerströms sida med tillägget att "fröken Hanna hade talang — tyvärr!" En och annan artist, som gift sig med en målarinna, sökte med mildhet och finter att länka sin äkta hälfts intressen bort från konstnärlig ärelystnad; så förklarade mig Carl Larsson i Gréz att han kände sig stolt "att ha räddat Kajsa från måleriet". Samtidigt ogillade han visst icke andra kvinnors, även de giftas, fortsatta vandring på konstnärstråten. Han skriver till mig i slutet av 1880-talet, då Konstnärsförbundet satt i svårigheter för en viktig, planerad utställning — "och förresten, gamla gosse, vi räkna ju som medlemmar i förbundet alla målade fruntimmer som ha talang och dessutom kvinnan med geni".

Likställigheten är emellertid sedan ett par decennier erkänd och även känd. Men det ges ju alltid eller åtminstone fortfarande vissa konstitutionella olikheter i fråga om konception och reception och om skapande konstruktion och smyckande reproduktion. Och fråga är om icke, sedan jämlikheten fullt genomförts som princip, man borde prononcera olikheterna, så att differentieringens rikedom ökade vårt konstkapital. Det kan glädja principryttarinnor, men mig gör det likvisst en smula vemodigt betänksam när jag frågar: "vad heter du min gosse?" och får till svar: "Jag heter Greta!" — O! nutidskonstnärinnor, låten Er kvinnliga stolthet råda!

(Forts. sid. 71.)

Eva Bonnier: Reflexer i blått.

GLADA DAGAR MED FRITHIOF HELLBERG

Några erinringar från Idunsåren.

JAG KAN RÄKNA MIG SOM EN AV DE ÄLDSTA MEDarbetarna i "Idun" och — underbart nog — också som en av de flitigaste. Det är en hel massa vers och prosa jag från våren 1888 skrivit i Frithiof Hellbergs tidning för kvinnan och hemmet. Ja, den djärve redaktören — som från första stund hade Cæsars lycka ombord — blev också bokförläggare. Och från det Hellbergska förlaget utkom 1892 min tredje diktsamling "Vildrosor", som förskaffade mig Svenska Akademiens Beskowsstipendium.

Lyckan log således sitt vackraste leende mot oss båda. Var det då underligt att vi också blevo vänner — en vänskap som varade så länge Frithiof Hellberg levde. Jag minns honom från hans allra första tid som redaktör när det gällde att slåss på skarpen för tidningens tillvaro. Och jag minns honom från hans stora dagar då prenumeranterna räknades i tiotusental och guldet regnade in genom "Iduns" fönster som hade Frithiof inte varit gudinnan med äpplena utan koppartornets Danaë.

När jag nu sitter och låter det framfarna passera revy dyker det ju upp ett och annat lustigt minne från — om jag så får uttrycka mig — Idunsåren. Och om det roar er vill jag berätta litet om dessa dagar.

I främsta rummet erinrar jag mig då den glada resan till Publicistmötet i Göteborg juni 1889.

Kanalångaren Ceres.

Så här gick det till.

Jag mötte en dag Frithiof Hellberg, varm och ivrig, på Drottninggatan.

— Blir du med?

— Vad då på?

— Vad på? — till Publicistmötet naturligtvis!

— Nej, vet du vad, Frithiof! Stänga in sig i en järnvägskupé nu till pingsten, klä sig i frack och komma halv död hem efter göteborgarnas middagar...

Han avbröt mig ögonblickligen:

— Du pratar, du! Det blir ingen järnväg, det blir ingen frack...

— Och kanske inga middagar heller?

— Jo visst! Men vi resa på båt kanalvägen med Ceres.

Han högg mig med energi i rockkragen och hans lilla figur växte av idel värtalighet. Han utvecklade sina skäl, han öppnade bländande synvidder, han målade en publicistfest utan like — med ett ord han övertygade mig. Och jag sa' ja.

Och det behövde jag aldrig ångra.

Det blev verkligen en resa som man aldrig glömmer. Det var det härligaste juniväder, vi voro goda vänner och kamrater allsammans, en idealisk kapten, ett överdådigt bord, inga restriktioner och så — Frithiof Hellberg som färdledare. Man kände redan på förhand när ångaren Ceres backade ut att vi hade att vänta oss tre underbara festdagar.

Det är nu länge, länge sedan och många av dessa sorglösa lustresande ha gått bort för alltid. Jag minns ju inte alla men några påminner jag mig desto livligare: den ståtliga, hjärtegodas Sophia Gumælius, den ordknappe, men fryntlige Jacob von Utfall med sin unga, vackra dotter Marianne — se'n många år tillbaka gift med direktör Gustaf Eklund — den kvicke doktor Arvid Ahnfelt — *Dagens Krönikas* ryktbare utgivare — den mycket originelle translator J. Granlund — som jag besjög så här i den visa jag diktade till avskedsmiddagen:

"Så i vårt lag vi Granlund ha,
en garçon bleu för damerna.
Han kysser sirligt Venus hand
och tar sig se'n en tår på tand."

Ja, ett älskvärt original var han — glad, god, skäggig och enögd. Men ett lika stort original var också ingenjör Petter Lindell.

"Besattast kanske utav allt
var väl Lindell i dvärggestalt —
likbrännarn vilken steker folk
när han stod fram som glädjens tolk."

"I dansen icke på en grav,
av fröjd han skrek — nej, veten av,
jag på kanalen dansa vill! —
och så en bal han ställde till."

Det var när kanalingenjör Djurberg kommit ombord med mäsingsmusik vid Töreboda.

Ja, hela denna resa blev en enda fest. Vilka glada middagar, vilka härliga afton- och nattimmar på övre däck. . . .

"I junikvällens stilla frid
blev groggen stark och flickan blid."

Frithiof Hellberg hade gjort sin sak bra. Det var ingen och intet som gnisslade. Och han blev också hjärtligt hyllad och avtackad vid den sista middagen ombord på Ceres själva Gustafs-dagen.

"Vi tre Gustafver, ha i dag —
med Hellberg är det annat slag:
en Hellberg blott av Gud är gjord
och här han sitter vid vårt bord."

"Champanjeglasen då i hand
och skalle över elfvens strand
ett glatt hurra, ett svenskt hurra —
tack, ädle Frithiof, skall du ha!"

Och det blev ett hurra efter mina dåliga vers. Jag minns särskilt att min vän Gunnar Hægerstolpe — nu grånad vorden — klämde i så det ekade i däcksplankorna.

Och så skildes stockholmarna åt på kajen i Göteborg för att efter ett par timmar träffas uppe i Valand, där det tionde svenska publicistmötet tog sin början med Göteborgs Postens magnifika supé i sällskapet "Gnistans" hemtrevliga lokaler.

Ja, den resan glömmer jag aldrig — framför allt därför att för mig räckte den ett halft år. Jag glömde mig helt enkelt kvar — först i det soliga Marstrand och så i det regniga Göteborg — sex roliga månader fyllda av livets mest spännande rosiga äventyr. Men om dem få ni läsa en annan gång.

Scenen växlar.

Nästa glada upplevelse med Frithiof Hellberg var i Rom våren 1893. Göteborg—Roma. Det är allt ett långt tankestreck som skiljer Göta älvs och Tiberns drottningar åt. Men vårt humör var det samma inför Pincios solnedgångar som inför Långedrag.

Den Hellberg och jag voro mest tillsammans med var förste bibliotekarien Bernhard Lundstedt, död för flera år sedan. Lundstedt var en gammal Romafarare, dyrkade Rom, kände påvarnas stad som få och låg nu här på uppdrag av svenska staten för forskning i Vatikanska arkivet. Han var ytterst sällskaplig och förekommande. Och jag glömmer sent den glans som lyste ur hans spelande bruna ögon när han talade. Vi träffades ofta på hans favoritställe, Ristorante Fajano i hörnet av Via Sistina och Via Tritone.

Så en middag sa' han helt plötsligt till oss:

— Gossar, i morgon ska' ni i audiens hos Hans Helighet påven. Vi fällde kniv och gaffel och sågo ut som levande frågetecken.

— Jo, fortsatte Lundstedt, hit har kommit ett pilgrimståg från Böhmen och jag har lyckats skaffa också er företrädare. Här är korten jämte ett för fru Hellberg.

Dagen därpå begåvo vi oss naturligtvis till Vatikanen. Fru Maria Hellberg i svart siden och spetslöja — den toaletten som var föreskriven

vid dylika högtidliga tillfällen. Den klädde henne utmärkt.

Mottagningen av de böhmiska pilgrimerna skulle ske i Geografiska galleriet — vilket fått sitt namn av de

Rom — Fontana del Tritone.

färglagda kartor i upphöjt arbete som täcka väggarna i det stora, egendomligt vackra galleriet och förskriva sig från 1500-talet.

Av påvliga kammarherrar och hillebardiärer — de förra i frack med en gyllene kedja, prydd med tiaran över det vita skjortbröset, de senare i schweizergardets färger, gult, rött och svart — delades vi på två led och mellan dessa skulle påven föras fram i sin bärstol.

Spänningen var stor! Vi hade ju aldrig sett en påve på nära håll — och inte på långt håll heller förresten!

Så lade sig plötsligt sorlet. Och det blev med ens dödstyst.

Påven befann sig i salen.

Långsamt sågo vi Leo XIII röra sig mot oss i sin bärstol. Han sträckte välsignande sina händer över de knäböjande pilgrimerna. Men bärstolen stannade icke. Den rörde sig alltjämt långsamt framåt.

— Ska vi falla på knä? frågade Hellberg. Han var blek av sinnesrörelse.

— Tänk på Luther i Wittenberg och slaget vid Lützen! viskade jag tillbaka.

Hellberg blev hjältemodigt stående.

Påvens bärstol kom allt närmare, omgiven av vakt och kammarherrar.

Jag såg Leo XIII för första och sista gången i mitt liv. Och det var i alla fall en oförgätlig syn. Det var ett sällsynt vackert gubbhuvud med underbart kloka och milda ögon. Men näsan och leendet gjorde att jag ofrivilligt kom att tänka på Mickel Räv — fast en mycket snäll och godmodig Mickel Räv.

Nu stannade bärstolen alldeles framför Hellberg och mig. En kammarherre steg fram och gjorde ett tecken åt mig. I nästa ögonblick stod jag djupt bugande framför Leo XIII.

Påven såg på mig med ett vänligt leende. Och så frågade han på franska:

— Från vilket land är min unge herre?

— Från Sverige, svarade jag med en viss stolthet.

— Ni är löjtnant?

— Nej, jag är bara poet.

Då log Leo XIII ett riktigt tjuvpojksleende och frågade:

— Ha alla poeter i Sverige så stora mustascher?

Och t. o. m. kammarherrarna logo.

Men Leo XIII sträckte ut sin hand med fiskarringen och jag böjde mig vördnadsfullt och berörde med mina läppar denna smala, bleka, blåådrade hand som ännu styrde halva världen.

Så kom turen till Hellberg. Och han tog den påvliga handen och behöll den så länge att jag nästan började bli orolig för fiskarringen.

Och så bars Leo XIII vidare välsignande med sina ögons milda glans de knäböjande skarorna.

— — —
Scenen växlar.

Vi sitta ute på terrassen till hotell "de la Grotte Bleue" på Kapri. Hellberg är vid ett lysande humör. Och det undrar jag inte på. Sol, hav, blomdoft och svavelgul Falerner — kan det inte vara nog att förnöja människans sinne? Han gläds åt Iduns framgång, han prisar sin lycka att få vara här och ha sin hustru med sig som varit med om att dela de svåra dagarna. Och han nickar till henne med en blick av djup innebörd. Jag beundrar i denna stund Frithiof Hellberg: han är mänsklig, sann och anspråkslös — den samma i lyckans ögonblick som i motgångens. Och det är huvudsamman av budet: du skall älska din nästa som dig själv.

— Skål, säger han och lyfter glasets så det gnistrar som en topas i solskenet, och i morgon resa vi till Sorrento!

— Pass, min gubbe, nu ä' Akademiens slantar slut och i morgon reser jag mot norr.

— Du pratar, du, har du inte Iduns redaktör med dig? Skriv

en dikt från Kapri och saken är klar!

Nå, dikten blev skriven — det går lätt att bli poet när mandelträden snöa blommor över en, månen lyser över Medelhavet, mandoliner klinga i natten och förläggarna väntar i trädgården med en näve franska guldmünt och en

Kapri.

halmomspunnen flaska chianti. Vore livet alltid sådant!

— — —
Scenen växlar.

Det är på Vaxholms hotellveranda den femte augusti 1905.

Frithiof Hellberg firar sina

50 år med att ge stor middag för Iduns medarbetare och sina gamla vänner. Det är ett riktigt önskeväder — molnfri sommarhimmel och en lätt bris från fjärden. Stämningen är också den allra bästa — liksom maten och vinerna. Vid det praktfullt dukade och blomöversållade middagsbordet presidera värd och värdinna och deras älskvärda sätt att göra les honneurs ökar ytterligare trevnaden. Man har gudomligt roligt. De unga damerna äro förtjusande i sina ljusa sommartoalletter och herrarna glada och uppspelta. Det är med ett ord en riktig födelsedagsmiddag.

Men det finns en fond av allvar bakom. Och det är vad Frithiof Hellberg genom sin viljekraft och framsynthet skapat under dessa arbetsfyllda år: *tidningen Idun*. Och han får också i dag veta det. Det är en hjärtlig och entusiastisk hyllning som strömmar honom till mötes från alla håll — från hans främste och äldste medarbetare, redaktör Johan Nordling, från Ernst Högman, ifrån Iduns stora läsekrets genom ett humoristiskt anförande av byggnadsingenjör Otto Ehrngren — alla vittna de om den tillgivenhet, tacksamhet och beundran som på ett eller annat sätt fäst dem vid Frithiof Hellbergs personlighet. Det märks tydligt att hjärtat är med bakom orden.

Jag hade fått min plats bredvid min gamle vän Vicke Andrén, tecknaren och Bellmansångaren. Och som vanligt när vi träffas på middagar sa' han till mig på sitt älskvärdt rättframma sätt:

— Säg något vackert, Daniel.

— Jag skriver. Stör mig inte! Men skål i alla fall!

Och vi tömde långsamt våra glas med Roederer goüt américain. Jag skrev mera än jag åt den middagen, men stämningen vid bordet, Vaxholmsfjärden i glitter framför mig, de vackra ljuskädda flickorna och den lätt pärlande champanjen gjorde att det gick som en lek att improvisera och till desserten var impromptut färdigt.

Och som det aldrig förr varit publicerat återger jag här några strofer — det kan ju bli en lämplig avslutning:

"Hit med papper och med penna!
Här där sommarn håller hov
i en festens stund som denna
vill jag dikta till ditt lov.

Finns det någon vrå av världen
där som solen strömmar in,
är det här vid Vaxholmsfjärden —
nu för ögonblicket *din*.

Se, den glittrar och den fraggar —
snö vitt skum, champanjebrus —
blågul duk från yachten flaggar —
allting dränkt i middagsljus.

Själv du hunnit middagshöjden,
men liksom naturen i dag
har du samlat kring dig fröjden
livets fröjd i detta lag.

Du har bundit kring din panna
livets skönhet till en krans,
säger: snabba timmar stanna
för ett ögonblick er dans!

Ja, när man som du har stormat
lyckans borg med flitens lans
och när man som du har format
livet till en fest i glans —

Då så länge dagen varar
har du även kunglig rätt —
för Guds bifall här jag svarar —
ta de femti åren lätt.

Se omkring dig — ögon lysa
luft och vatten sommarblå —
icke kan ditt hjärta frysa
fast din tinning blivit grå!

Nej, med våra slår det samman —
glädje är det som dem rör —
vänskap stiger upp ur flammen —
därför mina ord nu hör!

Iduns härskare och fader,
du är vår nu och alltjämt —
därför ha nu rosor, blader
möte här på bordet stämt.

Därför sjunger Franklands druva
guldgul nu sin hyllningssång:
Sol din höstdag må förljuva,
du bli hundra år en gång.

Nå, hundra år blev nu aldrig Frithiof Hellberg — det slapp han undan. Men han levde nog länge för att kunna minnas i det verk han skapat, i den tacksamhet han förvärvat och i den varma vänskap han vunnit. Och då har en man inte levat förgäves.

Frithiof Hellberg

NÄR IDUN VAR ANNA BRANTINGS BARNDOMSHEM

DEN SOM MYCKET ÄLSKAR böcker, såsom jag, är alltid under intrycket av vad man senast läser. Just nu håller jag på med Wells' Drömmen, där Sarnac, som lever 2000 år efter världskriget berättar en lång dröm han haft om vår tid. Han tror att vi levde ungefär som råttor i tunnlar, ty så kallar han våra gator, och han beskriver med smärtsam tydlighet de gräsliga, sorgliga, fula förhållanden vi rotat in oss i.

Det är icke utan att jag sammanställer huset 41 Mästersamuelsgatan med dessa skildringar. (Numreringen är visst annan nu, det är i alla fall det hus där Idun residerar och som på min tid sträckte sig från Beridarebangatan och ett långt stycke upp åt Malmskillnadsgatan.) Huset hade tre portar och omslöt en ofantlig gård, där hela traktens oeftersedda ungdom ofta huserade. Den översta sidan var garderad av 39:ans brandmur, men med några magasin framför, eller kanske bara ett, tråkårsboden kallat, och så två prång, det ena med ingång till en vedbod. En del av gårdens innersida pryddes av mjölmagasin och någonting som helt glatt benämndes pomadgången, därefter kom ett trevåningshus med en massa vindsrum. Sedan vidtog det stora hörnhuset med utsikt åt Beridarebangatan och Mästersamuelsgatorna, Elementarskolans stora gård med små rosenbuskar, efteråt utbytt mot Slöjdskolans hiskliga koloss. Efter hörnhuset kom en lång, låg byggnad rymmande en tju-sig rad med klädstand och däröver var Bomans kortfabrik, härlig i åminnelse för de otaliga, ett grand felaktiga kortlekar, som kommo oss barn till godo. Men jag medger att gården luktade klister. Ovanpå kortfabriken, som tyvärr efterträddes av en stort anlagd snickeri-verkstad, var en lång vind full med små rum.

Nederst i stora hörnhuset var Källaren Norden belägen, och den innehades av källarmästar Andersson och hans änglagoda fru. De hade flera snälla barn. Utanför köket var ett högt valv, där efterrätterna ofta svalades. Man kan förstå att dessa väckte lystna blickar hos oss barn, men ingen rörde något. Ingen mer än en förvildad liten katta, som jag vårdade, och i stället för att sjasa bort henne stod den söta, rara fru Andersson och såg på och smålog.

Men så fridfullt var det visst inte alltid på gården. Vi hade en sopkarl som hette Söderlund. Han ansågs, förmodligen med orätt, vara innebörden av all elakhet och vi voro förskräckligt rädda för honom, fast han egentligen inte gjorde annat än svor. Han bodde på nedre botten i gårdshuset med

Av

Anna Branting

sin hustru och en dotter som mig veterligt inte hade annat namn än Glintöga, som pojkarne givit henne. Utom av Söderlund dominerades också gården av en soplår, öppen för bekvämlighetens skull och stor som två, minst två, försvarliga byråar. Jag har ingen aning om när den tömdes, men den visiterades frivilligt av lumpgubbar, som rörde i den med krokförsedda käppar och fiskade upp begärliga saker, matrester, trasor, ben, papper och dylikt. Slasket slogs i rännstenen och rann vidare genom inkörsporten ut på gatan.

Om man tror att någon förfasade sig över detta misstar han sig. Allt togs som helt naturligt. Man bara undvek det otrevliga. Inte heller sökte kattor och hundar sin föda där som jag sett i våra dagars Frankrike, ty vi skandinaver sköta våra husdjur på bättre sätt.

De ovan omtalade mjölbodarna hyrdes som förvaringsrum av fruar på Hötorget. På gården kördes också om kvällarna in ett par tre mjölvagnar, täckta och med långa skaklar, som på söndagarna av oss användes till utsökta lekplatser. Jag kan berätta att efter min bror Edwards svensexå avslutades festen med att

August Strindberg satt på taket till en sådan vagn. Ja, det var en gård! Ett slags fult, inte just blomdoftande himmelrike, men ett himmelrike och utan alla harpor, bara madam Söderlund. Man hade sin frihet och fick springa och skrika så mycket man orkade. Alla husets barn lekte där, på ett undantag när, som jag sedan skall återkomma till. Låtom oss nu beskriva de övriga innevävarne.

I hörnhusets bottenvåning var som sagt källaren Norden med boningsrum. Av de Anderssonska barnen minns jag blott Sigfrid och Mimmi, milda och snälla. Min far rådde om komplexet ehuru med in-teckningar, och följden blev att allt efter det en våning blev tom måste vi flytta in där, ifall vår egen föll mer i smaken. En flyttning var ju alltid för barnen gränslöst rolig, ett ombyte, den kostade nästan ingenting och blev även orsak till grundlig rengöring — efter de förut boende. Mitt tidigaste minne av första våningen var en snörmakare S., som ansågs som mil-lionär och var så oerhört snål att då han någon gång bestod sig med smör på sin skradda frukostkaka satte han sig i fönstret för att var och en skulle kunna iakta hur flott han levde. Han var en liten röd, rynkig gubbe med detta obeskriverligt glada ansiktsuttryck, som oftast placerar sig på rika och ekonomiska personer. Hans fru var fin och tålig, "hon

Iduns hus på Mästersamuelsgatan där Anna Branting bodde som barn.

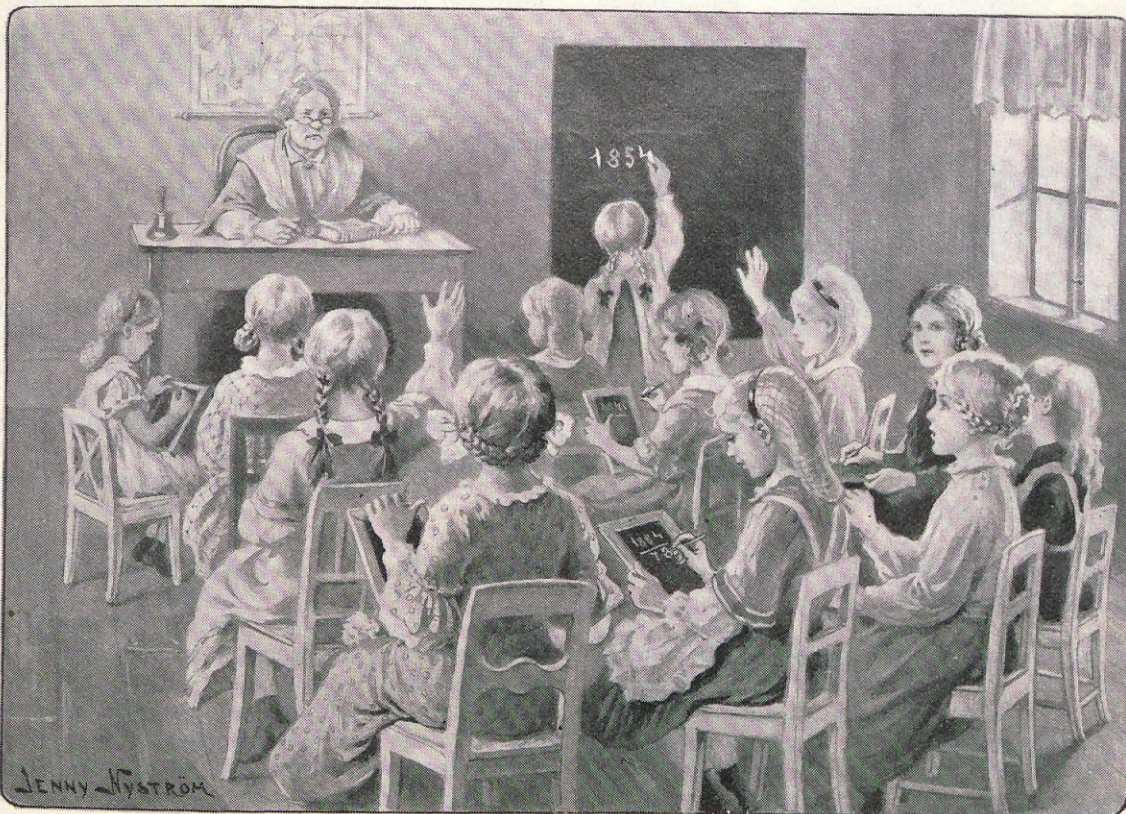
hade varit guvernant, så hon kunde franska". Hon hade en jungfru, Kristin, och en hund Spogard samt en fosterdotter som hette Klara. Snörmakaren gjorde sina snoddar och tofsar inne i en stor sal och genom flera rum. Han var något utsökt i sitt slag. Gud vet vilka planer min far måtte haft då han valde snörmakaren till en av mina gudfäder — den andra hette Haverman och var jurist — faktum är att jag fick en dessertsked av silver, men efter detta utslag av generositet avstannade den ädla metallfloden.

Två trappor upp bodde husets nobless, major Morén med en charmant "hennes nåd" född guvernant Elfving. De hade en vacker dotter Thora samt senare en liten son Torbjörn, som dog. Då den lilla gossen avlidit hölls hans medikamenter i soplåren, som därefter stank mysk årtal efteråt. Thoras sköterska hette Ama och var vindögad, en typisk, slavisk jungfru i fina hus. Jag var ofta hos Thora och lekte, och där infann sig även ibland Anna-Lisa Hwasser, en späd älva med mörka ögon och utslaget råglont hår. Thora fick aldrig vara på gården, utan hon och ofta jag och alltid Ama gingo på eftermiddagarna till Trädgårdsföreningen, där Norra Latin nu är. Det var mycket ledsamt och comme-il-faut. En gång var jag med då majorens hade främmande, bland andra fru Elise Hwasser, Anna-Lisas mamma. Hon var inte just stor men imponerade och hade en tätt åtsittande, höghalsad svart sidenklänning, som låg i ett alnslångt släp efter henne. De spelade kort och jag stod och slukade henne med ögonen, hennes intelligenta ansikte, det skönt formade huvudet med vågat, rikt brunt hår. Jag hade ju redan sett henne i Ladyn av Worsleyhall och En fattig ung mans äventyr. Må tro att man lärde sig slänga sina vantar — som man sen vackert fick ta upp — efter hennes sätt att i en riddarsal kasta sina ridhandskar på golvet.

Majoren var en gammal härlig krigare i fredstid. Redan då förstod jag hur älskvärd han var då han gick med sin lilla son på axeln och jublade och sjöng. Moréns hade hela andra våningen, som i de övriga etagen delades i tu.

Tre trappor upp levde i tobaksrök och böcker professor Cramer, schweizare till börd och språklärare i franska vid Krigshögskolan. När jag säger rök och böcker menar jag hans eget rum, jag såg honom aldrig utanför men var mycket ofta inne hos honom. Hans son Charles-Henri — Sjalangri som han hette på gården — var min mycket goda vän. Professorn visade oss planscher och förklarade dem — han lärde sig aldrig svenska — och han lekte och stöjade med oss och var i all tysthet dyrkad av oss båda. Professorskan, en vacker, intelligent och betydande kvinna var ofta bortrest, ibland till Schweiz. Det löjliga är att jag minns hennes och hennes syskons namn, fast jag inte såg flera av dem: Matilda, Augusta, Pauline, Axel, Tekla, Adèle, Ivar och Alma. Pauline såg ut som en ros och Adèle, snäll som de alla, blev andligt sinnad, Axel kom till Amerika, stackars han, ty han var döv. Sjalangri och jag hade tänkt gifta oss med tiden, men det blev inget av, dumt nog för franskans skull. Det är ingen tokig idé, för resten, nu när folk skiljer och gifter sig så ofta, att då och då göra det med en utlänning.

Hos Cramers bodde en tid skådespelerskan vid Dramatiska teatern Amanda Nerman. Hon var enligt mina begrepp ganska ful,

Det var att stava och räkna i fru Öbergs skola.

men ansågs intelligent. I alla fall sätter varje yrke sina märken och hon var i vardagslag väl teatralisk. Hon kunde stampa med foten och ropa: Charlie, jag befäller dig att flytta stolen! — Men på mantalsförteckningarna skrev hon sig barnhusbarn i stället för premiäraktris — hon var båda delarna.

Fortsättningen av våningen tre trappor upp innehades av mamsell Ludovika Öberg, som hade småbarnsskola. Ju mer jag tänker på henne desto mer förtjusande inser jag hon var. En smärt,

mjuk, ständigt arbetande ung kvinna, alltid klädd i grått och med skära rosor i hatten, om hon någon gång var ute; inne ilade hon på tygskor, som hon själv hade sytt — man hörde bara ett fladder av stärkkjolar då hon kom, som om hon varit en stor fjärlil. Hade man utmärkt sig fick man heta min lilla böna, i motsatt fall blev det smäll på fingertopparna av linjalen. Där var inte bara bönor utan pojkar också. Ett par minns jag som hette Pihl, deras mamma var engelska så att gossarna gingo barbenta, Arthur fet och Edvin mager och snön låg hög på gatorna.

Ludovika var litet väl rödlätt i hyn, men system Malvina desto blekare, hon hade en klass för sig. Vad är det för sjukdom mamsell Malvina har? frågade någon mig. Och i min oskuld svarade jag svartsjuka, men det var "vitsot". Läsningen sköttes huvudsakligen av fru Öberg, mamsellernas mor. Det var en vådligt häftig gumma och sträng. Där sutto vi på våra små stolar — var och en skulle föra sin med sig vid inträdet i skolan. Då lektionerna voro slut skulle alla packas in i en stor garderob. Under läsningen — det var stava och räkning — måste man dock vara i farten med handarbeten. Till julen, för att hinna med allt, hade en del av oss tillstånd att komma tillbaka på kvällen, var och en med ett ljus, och vara kvar så där till 11—12 på natten. Man var ju lycklig att ha tofflor åt pappa, teaterväska åt mamma, nåldyna åt mormor — ja, ni vill väl inte höra allt? Men nästa termin var det jag som måste gå på sjukgymnastik och bära grön skärm för ögonen.

Det faller av sig självt att inga hyresgäster stannade för alltid, men jag nämner endast dem som mest fastnat i minnet. Förmodligen var det penningkriser då som nu, ibland byggdes det, ibland var det gott om rum. Ett av dessa år blev min far tvungen att lämna sin våning åt ett par mamseller M. Han frågade majoren om några invändningar skulle göras, men krigaren svarade: Gärna för mig, bara de hålla sig tysta. Mamsellerna M. voro inga vanliga bönor, tvärtom högst magnifika och målmedvetet uppfostrade av sin mor, en tvätterska. Den ena "hade" en greve, den andra en rysk furste. Jag njöt som av en förbjuden roman då de flyttade in och våra saker delvis ännu blandades med deras. De voro blonda, fula, men ägde efter den tidens Venus-Milo-mått utsökta gestalter. De hade en väninna, mörk, vacker och med ett franskt namn — många år efteråt såg jag henne vissen och sur i en sybehörshandel på Malmskillnadsgatan. Men nu var hon söt. Jag minns med vilken eldig glädje hon mottog greven eller fursten då han kom och hälsade på. Det vore något för våra svenska fruvar att taga lärdom av. Mamsellerna M:s kammarjungfru var ryska och hette Mascha och deras lilla vita silkeshund förstas Bijou, snälla djur båda två. Jag såg den mest husliga av mamsellerna då hon hade ärenden ut i skafferiet i köksfarstun, röd nattrock med

vitt pälsverk, storartat. Också detta är ett drag hos demimondens damer att locka och hålla fast med: de förstå sig på ett gott kök. Och aldrig något bråk. Heller aldrig något skvaller om dem från de massor av fula och "honetta" kvinnspersoner, som eljes befolkade huset.

En trappa upp i gårdshuset bodde instrumentmakar Pettersson med dottern Fanny. Hon hade en kusin som påminte om kronprinsessan Alexandra av England. Hon drack ättika, som var den tidens metod för att bli blek och intressant. Hon bar över sitt hår ett nät av svarta sniljor och vid vänstra örat hängde en lång tofs av samma slag. Hon pryddes sig också gärna med en mossros vid barmen, av tyg naturligtvis och med dagdroppar av glas. Poetiskt.

I andra våningen fanns optikern Åderman med tre små runda döttrar, som sprungo så fort i trapporna att min bror Erik kallade dem ärtorna Åderman.

Tre trappor upp bodde vaktmästar Lindström vid Betlehems kyrkan. Efter att med sin första fru fått fyra söner, Robert, Sven, Albert och Märten, gifte han efter sitt änklingsstånd om sig och begåvades med lilla Anna Katarina. Styvmodern var hård och kristligt ofördragsam mot gossarna, men det tror jag de struntade i, ty aldrig såg man snällare och gladare pojkar än de. Bland annat införde hon den gamla karaktärstyrkande vanan att låta sönerna stå och se på medan de äldre åto middag. Om de fingro något sedan vet jag ej, men förmodar, ty Albert lever än och är fader till den högst populära målaren Rikard Lindström. Robert var antagligen för stor att rätta sig efter styvmodern, men den ständigt leende Sven fick åtminstone bära vatten under middagsrasten, varefter han upplivad återvände till smedjan, där han arbetade. Robert gick antagligen den lärda vägen, Albert blev kantor — men inte i Betlehem — och om Märten vet jag ingenting.

Då dessa två undre våningar blevo lediga måste vi flytta in i dem. Något mer kuriöst i rumväg kan man inte tänka sig. För att förena dem lät min far bygga en spiraltrappa mellan de två innersta rummen, brödernas och det så kallade förmaket. Någon värre osäkerhet för bröderna uppstod ej därigenom, eftersom vår far var alltför gammaldags gammal och solid för så ekvilibristiska övningar. Han kunde i alla fall ropa genom trappan, så att... Men mamma ilade upp och ner som en jagad fågel.

Detta rum, gossarnas, var alldeles omotiverat ett trappsteg högre än salen, något som i betydlig grad ökade min hastighet då jag blev utkörd av bröderna. Det första rummet skulle givetvis i våra dagar benämnas hall. Men där sov vår jungfru Johanna. Innanför detta och med vad som kallas sekunda dager, d. v. s. det var mörkt och måste upplysas med gas, låg köket. Men längst inne med en dörr från gossarnas rum fanns en lång kolsvart kammare, där överflödiga möbler instoppades. Denna kammare utsågs av bröderna till frimurarordenssal. Där upplevde min yngsta bror Erik och jag spännande timmar. Man torterades med nyp och häftig skrämsel och på väggarna voro med fosforstickor skrivna de hemskaste ord om Lucifer och hans anhang.

I andra våningen där mina föräldrar, mormor och jag bodde, var också ett sådant där avlångt rum. I detta logerade mormor och jag. Där fanns verkligen ett litet fönster, ungefär som i en cell. Dit klev jag upp från en hög byrå, dragkista kallad, och så ut på taket till mjölbodarna. Som detta tak var mycket sluttande skulle min mor varit i dödlig ångest för min skull, om hon vetat något, men det gjorde hon inte.

Mormor sov i en mycket vacker gustaviansk säng, men jag låg i en så kallad utdragssäng, som mina bröder haft i tur och ordning, alla med samma äventyr. När man under natten sträckte på sig gick den itu, så att madrassen hängde ner i en djup grop, men man blev van, så det gjorde ingenting. I detta rum samlades familjen, utom pappa, då det var eldsvåda. Jag misstänker att min älsta bror klädde på sig och kilade ut för att vara med om nöjet. Klockorna från kyrktornen klämtade, olika antal slag för varje församling. Höll klämtningen på länge förstod man att det gällde allvar. Då kokade Johanna kaffe — eldsvådorna voro alltid på natten, åtminstone tyckte jag så — och ett intressant samtal i ämnet uppstod.

På alla tre vindarna bodde äldre fruntimmer eller möjligen någon liten familj. Den mest tilldragande var madam Viberg, tvätterska. Hon var glad, vindögd, tjock och skrynklig. Då hon och Johanna skulle tvätta hos oss började arbetet kl. 3 på natten, varför ingen av dem fann någon idé med att sova förut — man blir bara så otrevlig då — utan kvällen tillbragtes oftast i barnkammaren — jag tänker nu på våningen tre trappor upp i hörnhuset, där vi bodde upprepade gånger — och då berättades riktigt sanna spökhistorier. För resten hade min bror Gustaf med egna ögon sett djävulen i form av en svart pudel sitta på gaslyktan. Ack, han kände inte svarta pudlar.

Madam Lindgren som var helig kom inte överens med fru Flodin. Den senare har jag på annat ställe talat uppriktigt om. Madam Lindgren var den enda, som kände sig olivad att betala hyran. Hon hotade i stället, fast helt ödmjukt, med Guds straff mot alla hårdhärtade värdar. Hon hade två döttrar och en son, som var så stolt att då han tappade sin käpp i portgången måste en syster springa ner och ta upp den.

På hörnhusets vind bodde bara fru Norman med sin nittioåriga mor. Dessa damer förekomma också i en utmärkt bok som jag skrivit och som nästan ingen, utom ett par icke reklamgivande recensenter, läst. Över kortfabriken var en lång vind, många rum och liv och rörelse. Andersson med delirium och två vackra döttrar, konstförvanten (sättaren) D. med en mycket snäll fru, som hade brödmagasin och till allas häpnad kom i fängelse för olovligt tillgrepp, mamsell Högman med dotter, en fin och älsklig fru R., moder till en berömd målarrinna — flera minns jag ej. Då fru D. av ovan nämnda skäl upphörde med brödmagasinet inflyttade kopparslagar Engström dit — det fanns väl rum innanför — och fru E. övertog köpenskapen. De hade två söner Fredrik och Ossian, av min far benämnda kopparmattarna. Engström var vädligt kujonerad av sin betydligt längre fru. Till gengäld visade han sig morskt mot sönerna och ropade ibland med basröst in dem. Då kom frun ut och skrek gällt: Engström! Mannen blev ännu mindre och tunnare i sina stackars byxor och stammade: Ka... ka... kan ja... Men frun sade: In me dej och gör nån nytta! Och så blev det.

Ett mycket uppskattat nöje vart det då någon positivspelare eller konstmakare — en man i skära trikåer och paljetterade simbyxor — kom in på gården. Den mest firade var dock "vackra Roosen" för detta operasångare, nu vandrande gattrubadur. Han höll sig inte till ariorna utan valde små känsliga bitar, och slantarna slungades hängivet från köksfönstren. Hans varmaste beundrarinnor var mamsellerna Delén på kortfabriken. Han vände också helst sitt — det må jag säga — ganska tjusiga ansikte mot deras

När vackra Roosen kom på gården.

(Forts sid. 71.)

VÅR SVENSKA SYSTER

*Danmark om den
manförtryckta okända systemen.*

Norge prisar den stolta och praktiska svenskan.

*Finland beundrar svenskans blygsamhet
och duglighet.*

DENNA ÖVERSIKT VARE HELGAD "DEN OKÄNDA systemen".

Det skulle kunna vattnas hela fält av de rörelsens tårar, som ha utgjutits för "den okände soldaten". Guld och epåletter och sablar ha rasslat till hans ära, eldiga hästar ha rullat med ögonen, ord och bravader ha stigit till himmelen som offer-rökelse — alltsamman en gåva till vår tid, historiens mest pseudo-demokratiska period. "Den okände soldaten" var folkets son, hell den ärorike, folket skall hava bröd och skådespel.

Under allt støj, epåletternas glitter, bravaderna, glömdes ett litet faktum, att man hade berövat folkets son livet.

Inte en, men millioner.

Låt folkets son ligga, jag hatar efterbildad lyrik — jag vill skriva till vår okända syster i Sverige, den levande systemen, som finns i landsortsstäderna, i kojorna på landet, i små förhållanden, i större förhållanden, den namnlösa som kämpar mot tidens civila krig mellan könen. För henne vill jag skriva, ty jag vet att hon förstår mig.

Utän systematisk dyrbar akademisk utbildning försvarar hon sig mot sin systematiskt dyrbart akademiskt utbildade broder, vapenlös banar hon sig väg mellan de väpnade, sönerna som finga hemmets alla medel till sin karriär, till vapen mot henne, hemmets förfördelade dotter.

Sedan han fått allt, står den segerrike brodern och berättar för henne, att hon ingenting är.

Höjer en Weininger sin sinnessjuka röst, då skall den maskulina trumpetten till hans ära, och börjar en Wieth-Knudsen på nytt ett kvarts århundrade efteråt, då ljuder trumpetten ånyo.

Omgiven av förebråelser som av världens vilda vindar står vår svenska syster precis som alla andra länders systrar, man kan endast urskilja två typer, de professionella som äro tränade för kampen under många år, och de tusentals okända som kämpa amatörernas ovissa strid och vid tusen tillfällen komma till korta, inte därför att de inte sakna någon hjärna utan därför att de inte ha tid att sätta sig in i förhållandena.

Vilka äro de förebråelser, som vår svenska syster huvudsakligen möter?

För det första att hon har trängt in på mannens område.

Att hon dansar charleston.

Att hon har lämnat hemmet.

Att hon använder silkesstrumpor, pudrar sig och sminkar sina läppar med rött.

Du okända syster i Sverige hör och lär och försvara dig!

Du har inte trängt in på mannens verksamhetsfält, han har trängt in på ditt. Som en merkantil rövare tog han din väv och gjorde den till en textilfabrik, han gjorde sig själv rik och dig fattig.

Ljus stöpte du i de stora gamla bryggerstugorna, nu ligger en fabrik på ruinerna av ditt gamla arbetsfält, och ägaren kör i lyxvagn. Lamporna gjorde du rena hundrafalt, nu förtjänar kommunen på gas och elektricitet och män äro inspektörer. Bröd bakade du varje månad eller vecka allt efter hushållets storlek. Nu stå andelsbagerierna runt omkring dig och männen sköta dem. Julhögtiden medförde den stora slakten, då så många av hemmens kvinnor rensade tarmar, kokade pölsa, saltade ner. Nu resa sig

de väldiga slakthusen från Chicagos ohyggligt berömda ned till landsortens anspråkslösa slakterier. En gång mjölkade du. En för en kände du korna vid namn, du satt med det unga djurets huvud i ditt sköte, när det plågat och ängsligt inte ville föda, förrän du kom; du kärnade smör och ystade. Nu mjölkar en maskin, och smör och ost får du färdigberett, och vinsten tillfaller en direktör. En gång var ditt arbete att sy, inte endast dina egna kläder utan också männens, nu äges det förnäma skradderietablissemang av män. En gång gick du på fälten och samlade läkande örter, skötte och helade de sjuka, nu ligga de sjuka på kalla, stränga sjukhus där ljuset sticker dem i ögonen. Manliga läkare ha tagit ditt arbete från dig och få en årsinkomst, som du aldrig drömde om; att bota var en kärleksverksamhet den gången, då det var ditt arbete. En gång undervisade du dina barn, eller också hade du en privatlärarinna. Nu är guvernanten utdöd, och i de stora skolorna med manliga lärare samlas dina barn, växa upp och tillhöra världen innan du ens får inpränta ditt modersinflytande i deras sinnen. Förr prydde du själv dina väggar med vävda mattor, nu kommer det en tapetserare, en man som har tagit ditt arbete från dig, förr odlade du jorden, medan din make gick på jakt eller drog ut i krig.

Allt var en gång ditt arbete, allt i vilket det fanns fred och gröda. Hemmet gav sysselsättning för gammelmor, som spann, mostrar som vävde, fastrar som stickade, avlägsna fattiga släktingar som bryggde öl och unga tjänsteflickor som höllo rent, skurade och borstade. Nu kommer det en dammsugare och en man för att sköta den, fabriken är ett aktiebolag och aktierna innehas av män.

Vet du vad det har blivit av ditt arbetsområde? — mekaniserat, textilerat, kapitaliserat och annekterat av mannen. Han tog inte endast ditt arbete ifrån dig, han fränkande dig rätten till det, och som en krona på verket fränkande han dig hjärna till att kunna utföra detta ditt ursprungligen egna arbete.

Men han gjorde det inte av orättfärdighet, han gjorde det av mångårig okunnighet, ha överseende med honom, du okända syster!

Arbete och arbetsmarknad, ställning i samhället, framgång och dylikt kan delas i två grupper: det *väl avlönade* arbetet som är mannens, det *dåligt avlönade* som är kvinnans. Och du stygga och okvinnliga kvinna, förstår du då inte att du får gärna lämna hemmet och alla dina små barn och gå dagen lång och tvätta stortvätt för en ringa lön, *det vill ingen man ta ifrån dig*, och du får så gärna lämna det varma hemmet och gå ut på åkern med en tung grep för att sprida gödsel, det är lågt lönat och hårt arbete, som ingen man skall fränkanna dig rätten till. Men glöm inte, att du alltid har rätt att med blid stämma säga: Den dag jag ser en man gå i tvättstugan och säga till kvinnan: "Gå tillbaka till hemmet, dit du hör, och till dina barn och låt mig tvätta", eller jag ser honom gå över åkern till den unga flickan, som sprider gödseln, och säga: "Kvinn, din plats är i hemmet, gif mig din grep och låt mig sprida gödseln för samma låga betalning", den dagen kommer jag att tro, att mannens klagosång över att kvinnan tränger in på hans område är annat än yrkesavund, men inte heller förr.

Och den dag jag ser det bli kutym att kvinnor i likhet med serbiskan, kaptan Flora Sandes, på allvar gå ut i krig och skjuta

Thit Jensen, författarinna, Danmark.

Barbra Ring, författarinna, Norge.

Annie Furuholm, en av kvinnosakens pionjärkvinnor, Finland.

ner bulgarer eller andra brödrafolk, då kommer jag att erkänna, men inte heller förr, att kvinnan håller på att taga mannens älskingsarbete från honom.

Och därför, du okända syster i Sveriges vackra land, förneka att du har lämnat hemmet, hemmet har lämnat dig, allt som tillhörde hemmet har lämnat hemmet.

— — —
 Detta var om ditt arbete, du okända syster.

De övriga förebräelserna som riktats mot dig är det lättare att komma förbi; de äro endast värda ett överseende leende. Om du, okända syster, är utgången från ett gott hem och söker dig en ställning, det vill säga förtjäna något och utföra något nyttigt, då skall man förebrå dig att du, som inte behöver det, tar brödet från de sämre lottade, oförlåtligt naturligtvis om du tar brödet från en man. Om du stannar hemma, därför att du har en kär far eller make, som har råd därtill och vill ha dig hemma, då skall man förebrå dig att du är en lyxdocka, som inte gör skäl för din föda.

Om du dansar charleston, pudrar dina kinder och sminkar dina läppar med rött och markerar dina drag med lite tusch, då förebrår man dig för ditt lättsinne, du är en avfälling från det evigt kvinnliga, är ingenting för din man, som lider en ohygglig orätt, i det du ruinerar honom. Egentligen borde han förskjuta dig.

Om du inte sätter värde på att gå ut på förlustelser, klär dig anspråkslöst, låter dina läppar vara färglösa och dina drag omarkerade, då förebrår man dig att du inte gör något för att bevara ditt yttre och för att kvarhålla din mans kärlek, och det är ursäktligt om han överger dig för en smartare, som bättre förstår att en man skall eromagnetiseras i passande dagliga doser för att bevara sin trohet.

Vad du än gör, okända syster, skall du bli vägd och befunnen för lätt — inte därför att du är det men därför att detta att betrakta dig som sådan är ett mod som uppstod på Adams tid och har gått i arv inom den Adamska dynastien. Allt som inte omedelbart kommer mannen till godo är kvinnans fel.

Därför lär dig att taga det lätt, le när du möter den sista oundvikliga förebräelsen, den att du är manhatare. Det blir du, okända syster, i samma ögonblick som du inte blint och absolut erkänner maskulinet som det förnämsta. Och vågar du påstå, att en stridande kaotisk värld för ögonblicket inte ser ut som om den vore styrd av de högst stående, utan tvärtom förräder en diletantbakterie, som tyckes breda ut sig i de ledande människans organisation, då är du den riktiga motståndaren till männen, och det är fara värt att inte du ens förtjänar att leva. I varje fall är du skadlig för samhället, emedan du bryter ner människans prestige... Barn och män bli griniga om de få kritik, det vet du nog, men inte kvinnor, ty kvinnorna äro härdade nu, eftersom de ha stått inför kritiken ända sedan den förut omtalade Adams och den mytiska ormens tid. De äro för länge sedan vaccinerade med den eviga skulden mot all skuld känsla.

Allt har mannen tagit från kvinnan och hemmet för sitt bästa och sin utveckling. Säg honom, du okända syster i Sverige, att

där som överallt i världen vill ingen kvinna missunna honom varken hans bästa eller hans utveckling bara han inte missunnar henne detsamma.

Har hon kommit till världen må hon också leva — i varje fall kan han inte fränkänna sig skulden till att hon har fått liv och lägga den på kvinnan.

Förskräckligt lätta att reta äro männen, ty de reagera prompt. Förskräckligt lätta att flirta med, ty det behagar deras fåfänga. Förskräckligt lätta att skämma bort, ty det är god materia i dem och de bli goda därav.

Men, o okända syster, sätt dem aldrig över ditt eget kön, ty *til syvende og sidst* måste du lita på kvinnan, det är kvinnans stora förnuft och hennes praktiska sinne för hemmets skötsel, som en dag skall besegra det stora kaos.

När hon har återerövrat sitt arbetsområde.

Hur långt man än blickar tillbaka i historien, har man aldrig sett kvinnor gå ut i massor för att mörda, förstöra vad de själva byggt upp och än mindre sända sina söner i döden.

Detta oförnuft är endast människens.

— — —
 Okända, svenska syster, sänd mig en hälsning, om du tycker att jag har rätt!

Thit Jensen

FÖRSTA GÅNGEN JAG MÖTTE HENNE VAR MELAN bladen i en bok — Sveriges historia. Det var den gången, då historien skänkte barnen ideal, berättade om dem som skilde sig från de andra, höjde sig över mängden. Tiden var personlighetens, icke massans.

Längre fram känner jag henne endast som personlighet — ej som massa — och såsom sådan har hon inte väsentligt förändrat sig från sina själs- och blodsfränder sedan hundratals år tillbaka. Detta är hennes styrka, det giver henne den resning som kännetecknar henne.

"Och så haver varit gammal sed,
 Så länge vi leva vi bliva därvid",

svara kvinnorna som rida Valdemar Seirs syster till mötes med en silversadlad häst, då hon kommer som deras drottning och klagar över att hon icke får åka i "karm" som hon brukar göra i sitt hemland. De svenska kvinnorna voro stolta över gammal svensk sed och läto sig icke tubbas eller rubbas från den. Detsamma kan sägas om dem nu — män kan möjligen sätta "ogärna" i stället för "icke".

Den svenska kvinnan står icke i vägen för det nya, men hon känner och hyser aktning för den långa obrutna linje hon har bakom sig; hon skär inte av den och viker inte bort från den. Hon

fortsätter sin raka, öppna väg framåt, lugn och värdig, så att det vid flyktigt betraktande kan se ut, som om hon har blivit stillastående; men hon tar så småningom upp de saker på kvinnornas program, vilka hon kan assimilera med den svenska kvinnans nedärvda lynne och väsen utan att dessa i minsta mån förringas.

Knappast någon annan europeisk kvinna och säkert ingen av de nordiska bär så tydligt prägeln av sin ras i väsen, i hållning, i det sätt på vilket hon lyfter sitt huvud och sätter ner sina fötter. Den som reser mycket och har vant sig vid att strax söka fastslå nationaliteten, tar aldrig fel på svenskan. Hon har något av landets kyliga blondhet över sig, även om hon är mörkhyad och svartögd. Mot varje främling är hon förbindlig, litet reserverat hövlig, hennes sätt är hövskhet och god form. Kanske man blir något längre "främmande" inför henne, men från den dag, då man inte längre är *det*, kan man lita på henne. Hon sviker en icke mer.

Det är ett arv från Barbro Stigsdotter till Ornäs, som mot sin makes vilja räddade Gustav Vasa — han hade ju visat tillit till henne och tagit sin tillflykt under hennes skydd. Hon lever ännu. Jag bad en gång på en badort två damer av olika nationalitet, bägge tillhörande samhällets "spetsar", hjälpa mig att göra det drägligt för en liten stackare, som blivit bojkottad av snobbarna. De voro bägge villiga. Båda buro historiska namn, den ena genom gifte, den andra "äkta" — den senare var svenska.

I sista ögonblicket gjorde den förstnämnda vad vi på norska kallar en kovändning och gjorde därigenom galet ännu värre. Hon hade kommit att tänka på sin förnämlighet och värdighet, som kunde ta skada. Svenskan såg på mig med sina ögon — blå som Östersjön en solskensdag — nästan mera förvånad än förargad. "Hur är det möjligt? Hon hade ju lovat! Aldrig hade en enda av mina torparhustrur kunnat göra så. De hade varit för stolta att förnedra sig själva på det sättet." Och hon gjorde själv dubbelt för att rätta saken.

Och säkert finnes det ett släktband mellan änkan, som av sin makes anspråkslösa rörelse skapade levebröd för hundraden och en förmögenhet för sin släkt, och Kristina Gyllenstjerna, som tog Stockholms försvar i sin hand, då Sten Sture dött på Mälarens is.

Krönikan förtäljer alldeles riktigt med ett litet leende om festen vid vilken kung Hans slog svenska män till riddare med sitt danska svärd:

"Var frälskvinnor ville heta fruga
på det andra skulle sig för henne buga."

Litet svag för ståt? Kanhända. Men hon har haft mycket att vara stolt över. Och det är inte det sämsta utslaget för den kvinnliga ärelystnaden att vilja räknas bland de bästa ifråga om ätt och namn — kvinnan har icke haft så många andra saker att inrikta den på för egen räkning.

Det gamla svenska idealet äger väl ännu sin giltighet här och där:

"En fröken så rar,
så from och gudfruktig,
så sedig och tuktig
i hushållet duktig."

Det var en gång tillräckligt för att berömma en prinsessa, och när det ännu lever och hedras är det särskilt i slott och gamla gårdar man finner det. Men det är inte längre tillräckligt. Denna slags kvinna har också tillägnat sig den nya tidens sinne: hon är alltjämt nu inte *endast* Herrens och isynnerhet sin specielle herres goda tjänarinna, hon är också hans kamrat, hans like i ande och i intressen och emellanåt hans överman — som det händer ibland i gamla släkter.

Denna svenska kvinna har jag ofta mött — från det hon börjar framträda hos Fredrika Bremer, Anna Maria Lenngren, Victoria Benedictson och Anne-Charlotte Leffler, — ända tills hon står mitt uppe i kampen som hos Ellen Key och går ut i livet som den segrande hos Selma Lagerlöf. Marika Stjernstedt, Elin Wägner, Anna Lenah Elgström m. fl. föra den *nya* kvinnan ännu längre, ända fram till Karin Ek som låter henne kämpa sin ljusa, vackra kamp och vinna den svåraste strid — med livet segrar hon över döden.

Svensk diktnings och svensk konstns kvinnotyper ha alla sitt motstycke i svenskt liv. Med undantag av Strindbergs. Han diktade mera om livet än om svenskt liv: hans kvinna är urtypen, honan, den onde som han hatar, därför att han så förfärligt gärna vill tillbe henne.

Vår svenska syster av i dag manifesterar sig egentligen inte så mycket som konstens, själens, som den verkliga kvinnosakens förkamp — hon är och bör vara kosmopolit — utan som den

vilken har hållit på Sveriges gamla kultur och stärkt den, där den blivit svag av ålder — den praktiska kvinnan, som själv sköter sitt gods och brukar sin jordlapp, som ånyo har gjort svenska knyppelpetsar och svensk hemslöjd kända i världen — och som lagar den bästa mat för tio när hon väntar fem.

Om det passar i en artikel som denna vet jag inte, men jag ber ändå att få tillägna den till den svenska syster, som verkligen bär namnet — de duktiga och älskvärda "systrarna" på Sofia-hemmet. Jag kan aldrig nämna den svenska kvinnan utan att särskilt tacka dem.

Barbro Ring

VÅR SVENSKA SYSTER ÄR INTE SÅ SÄLLAN EN utsökt varelse. Med fara att trampa längs allmänningar och upprepa det som sagts många gånger förut, hyllar jag i henne exponenten för en förfinad och djup-kultur. Med kulturen följer förbehållsamheten och en viss kyla i uppträdandet. Hon är inte bullersam och påträngande, mest är hon diskret och korrekt. Till det yttre hållen i mellantonen. Det skrikiga, det bisarra i skick och dräkt är inte hennes sak. Dessa äro de första mera opersonliga intrycken från gatan och butiken. Kommer man in i ett svenskt hem finner man att ordning råder i förening med prydlighet även där man inte kan kosta på sig lyx. Maten är väl lagad, ty svenskan är i regeln en god husmor, durkdriven i sitt yrke. Så tar det sig ut från vår horisont.

Lyckligtvis har jag sett mera av "Vår svenska syster", än vad som slår främlingen vid en flyktig bekantskap. Jag har samarbetat med henne såväl internationellt, som inom ramen av det speciellt nordiska. Jag har knutit bestämda vänskapsband som gjort mitt liv rikare. En resa till Sverige är alltid för mig en angenäm upplevelse.

En enastående organisationsförmåga besitter hon, denna vår svenska syster. Vad vi beundrade den, vi som från Finland voro med vid den internationella rösträttskongressen i Stockholm 1911. Allt var väl genomtänkt och väl genomfört in i de minsta enskildheter. Business — med ett mycket stort B. sköttes briljant. Intet försumrades i den vägen, men när det så festades, och det festades mycket — ja då låg det glans över det hela. Ack så vackert det var!

Det utmärkande för detta internationella möte var dess enhetlighet. Inget av allt det kaleidoskopiska och splittrade som många senare kongresser kvarlämnat i minnet trots storståtligheten i arrangemangen för övrigt. Som internationell värdinna visade Vår svenska syster vid detta samma celebra tillfälle en sällsynt självbehärskning och takt. Hon framträdde mycket litet, erövrade inte åt sig de mest markanta tillfällen för att hålla tal, höll blott alla trådarna i sina händer.

Ja, ja, och andra länders kvinnor! Ni ser saken helt annorlunda. Ni vill främst ge prov på er egen sydländska värtalighet. Framträda på den internationella arenan, blända, förbluffa. En diskretion lik den vår svenska syster givit prov på finns inte till för er.

Men så äro också vi olika söderns kvinnor. Därför trivas vi så gott med vår svenska syster inom vår nordiska kvinnosammanslutning. Då vi träffas förstå vi varandra genast utmärkt. Frasen älska vi inte, inte heller slagorden. Måhända verka vi tama, vare sig vi äro från Sverige eller Finland. Den stora gesten ligger inte för oss. Ty vi bära på båda sidor om Bottenhavet vår nordiska naturs hemlighetsfulla sju insegel.

Ett uttalande om vår svenska syster leder tanken osökt till de stora kvinnogestalter med världsrykte, som fötts på Sveriges jord. Den heliga Birgitta avlägsen i tiden, Fredrika Bremer om inte född så åtminstone fostrad i Sverige, hon som tände en brandfackla som bränt grundligt, ehuru hon i Humlegården står som den försynta litet famlande drömmerskan, och Ellen Key, den geniala sierskan, kulturförmedlerskan, optimisten, entusiasterna och idealisten och så Selma Lagerlöf, den gudabenådade visionära sagoberätterskan, alla ha de fört Sveriges namn över land och hav.

Ett drag äga de dock gemensamt och det är den praktiska dugligheten. Birgitta lär ha styrt sitt hem med stark hand, likaså sitt kloster. Storhetstidens kvinnor skötte gårdarna med drift och

(Forts. sid. 71.)

EN KARAKTÄRSSKÅDESPELERSKA

HON ÄR 14 ÅR, OCH DÅ JAG FRÅGade henne vad hon skulle bli, ty även en flicka skall numera bli något, svarade hon:

— Karaktärsskådespelerska.

Jag ryckte till, lade ned kniv och gaffel och svarade henne i bestämd ton:

— Din mor målar och din far är författare. Vore det inte på tiden att någon i familjen började göra någon nytta? Du tror naturligtvis att du skall bli en Eleonora Duse, en Sarah, en Teje, men jag skall säga dig, att det är inte så alldeles säkert att du blir det. Du skall bli kokerska på en ångbåt, kanske en stor ångbåt, med många mans besättning, då kan du göra någon nytta för dina medmänniskor. Koka och laga mat åt stora, starka karlar, som behöva god och rejäl föda för att kunna göra ett gott arbete åt oss och sig själva. Ät samhället i gemen.

Hon gav mig en blick i förbigående mellan gaffeln och tallriken och svarade:

— Usch!

Men jag fortsatte:

— Du drömmer om stora triumfer. Blommor och lagerkransar att hänga på väggen med inskriptioner på banden. Applåder och snyftningar och så beundrare, som spänna hästarna från vagnen och dra dig hem till Grand Hotell. Men det äks inte efter häst numera och att skruva loss motorn från droskbilen är inte tillåtet. Jag har sett de där karaktärsskådespelerskorna, vilkas lycka du drömmer om. De voro ofta inte så märkvärdiga som kritiken gjort dem och de själva trodde. De spelade sig själva mer än rollen, och när ridån gått ned, var det egentligen ingen som tänkte på dem om de inte möjligen hade en gammal mamma, som satt och väntade med en kopp té och en smörgås på ett betydligt enklare ställe än Grand Hotell.

Teater — vet du vad det är?

En skådespelerskas arbete är något ojämnt. Hon kan inte uppträda ensam, hon måste ha sällskap. Hon är beroende av en direktör, en regissör och av sina motspelare. Hon måste spela på bestämd tid även om hon inte är disponerad. En målare, en författare, är sin egen arbetsgivare. Han arbetar för sig själv, på sitt rum, sin ateljé, och han förfogar över sin tid. Hans framgång beror av honom själv, men skådespelerskans succés hänger på rollen, på författaren. En kokerska på en båt har det lugnare. Hon får inte så mycket blommor, men hon slipper sitta uppe om nätterna och vänta med klappande hjärta på morgontidningarna. Hon sover lugnt om hon vet att disken är klar.

När jag slutat mitt anförande var middagen över och allesammans hade lämnat bordet, ungdomen först och fortast. Men det är jag van vid.

På kvällen är det bal på societeten. Pojkarna och flickorna röra sig i jazz och charleston över det sandiga golvet. Och i soffan på ena långväggen sitta de allra yngsta flickorna och vänta att bli uppbyggda. De sitta där tysta och raka som blommor i en rabatt, fyllda av oro och spänning över vem som först skall bli den lyckliga. Det är Harry

Av

Harry Z

det gäller. Harry, öns stiligaste pojke för i år. Där sitta de och vänta, skygga små fågelungar på en tråd. Karin, Elsa, Britta, Maja, Eva och mitt ibland dem karaktärsskådespelerskan. Hon är djupt allvarlig såsom stunden kräver. Hennes brunbrända nakna armar lysa mot den vita klänningen och hennes blå ögon se rätt ut i salen mot

dörröppningen mitt emot. Där står Harry. En smal, gänglig pojke i vita byxor med amerikanskt läderskärp och vit skjorta med nedvikt, öppen krage. Hans ansikte är lika djupt allvarligt som alla de andras. Han är en man inför ett värv, en plikt. Utan att se åt soffan med alla de väntande flickorna vet han precis, vilka de äro och huru de sitta. Han vet också med vem han skall dansa. Det har han bestämt redan i förmiddags. Musiken har nyss spelat upp, han sträcker på sig och mellan de första glidande paren slingrar han sig fram till soffan, stannar ett ögonblick och gör så en stel, korrekt bugning framför Karin.

Det har hänt. Spänningen är över. Det blev Karin. Och som på ett kommando efter ett ryck i en tråd resa sig alla de andra flickorna och börja dansa med varandra, ty så ont om kavaljerer är det för de allra yngsta. Alla utom karaktärsskådespelerskan. Hon sitter ensam kvar. Hon blev över. Soffan är tom på båda sidor om henne, men hon sitter ändå kvar, ett offer för plågsamma, grymma kval, hat och förbittring. Varför just Karin? Den där ungen! Hon är ju bara 13 år och så hon dansar! Och så alla de andra, som bara gävo sig iväg och lämnade henne ensam. Hon skulle inte vidare umgås med dem. Hon kunde vara för sig själv. Hon kunde gå till havet alldeles ensam. Tänk, vad det är vackert vid havet en tyst och stilla sommarkväll. Att sitta ensam, alldeles ensam på en sten och se ut över det vida vattnet. Här är ju så varmt, så rökigt och så dammigt.

Mitt i dessa dystert, ljuva tankar väcktes hon av en ung herre som stod framför henne och bugade. Hon såg upp. En ung herre i uniform, en sjökadett, den enda riktiga sjökadetten på hela ön, Och han bjöd upp henne. Hon hann inte svara, hon bara flög upp från den stora långa soffan och så dansade de ut.

Jag stod i dörröppningen och såg dem där de gled fram bland alla de andra. Ett vackert par, som också dansade vackert. Den moderna dansen är ungdomens. Kanske därför att vackra kroppar icke kunna röra sig

fult. Tysta, allvarliga, som lagen bjuder, går deras rytmiska väg fram över golvet. Ingen yra, ingen hets, men en vacker linjevåg, som steg och föll tills den plötsligt stannade med ett och blev stilla. De kommo att stå strax framför mig och nu började de prata. Inte om vädret, men om segling, om tennis, om baden vid havet, om gästerna på hotellen. Hon var med hela tiden, glad och lycklig i sitt unga hjärta över det underbaraste som hänt i sommar. Så hörde jag honom säga:

— Vem är den där pojkens därborta, han som dansar så bra? Och hon svarade litet kort:

— Det vet jag inte — jag känner honom inte — han heter visst Henry . . .

Då gol hanen, men det var bara hon och jag som hörde honom.

Dagen därpå möttes vi vid tennisplanen. Hon var

(Forts. sid. 72.)

— gör en stel, korrekt bugning framför Karin.

"JAG KOM, JAG SÅG, JAG SEGRADE"

Kvinnorösträttens förkämpe Ann Margret Holmgren skildrar de fyra årtiondenas strider och erövringar.

DE EN VÄLDIGA kvinnorösträttsrörelse, som har gått och ännu går som en oemotståndlig flodvåg över alla världens länder, inleddes indirekt genom en händelse vid en antislaveri-kongress i London 1840. Amerikanska antislaveriföreningar hade blivit inbjudna till kongressen. Några av dem hade valt kvinnliga delegerade, bland dessa två kunskapsrika unga kvinnor, de sedermera världsberömda och beundrade fruarna *Elizabeth Cady Stanton* och *Lucretia Mott*.

När kvinnorna infunno sig till förhandlingarna blevo engelsmännen bestörta över ett sådant tilltag. Enligt engelskt skick och bruk den tiden var offentlig yttranderätt förbehållen män. Damerna ombådos därför genast att nedlägga sina mandat.

På denna uppmaning svarade *Lucretia Mott* helt lugnt att de kunde inte frivilligt avsäga sig sitt mandat av hänsyn till de föreningar som hade sänt dem.

Nu uppstod en livlig debatt. Amerikanerna försvarade med iver sina kvinnor som de satte högt. "De ha gått i spetsen med fanan, och männen ha följt efter", menade de, och ansågo att de antislaveriföreningar som styrdes av kvinnor voro de som uppträdde med största duglighet och energi. Dessa män som visste hur tappert kvinnorna hade delat faror och mödor med dem under hela abolitioniststriden och hur oumbärliga de voro, ville på inga villkor undvara dem, och voro ingalunda sinnade att böja sig för gammal engelsk fördom.

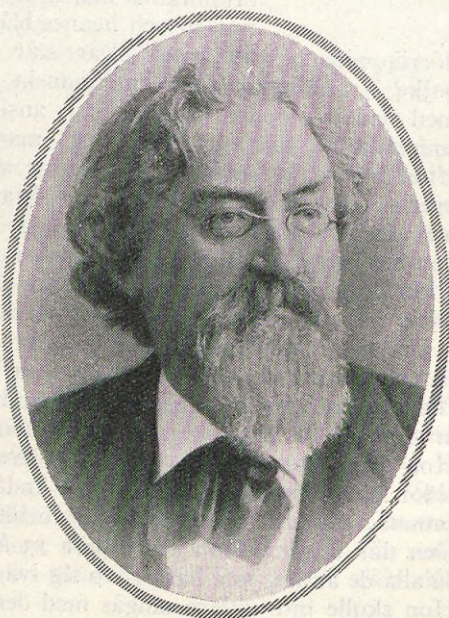
Motståndarna svarade att det stred mot den allsmäktiges vilja och bud om kvinnor skulle delta i kongressen. Med bibeln i hand förklarade en präst att kvinnans underordnande var en gudomlig bestämmelse allt sedan *Eva* skapades.

Dessa skäl voro tungt vägande för en stor del av de församlade och slutet blev att kvinnorna uttröstades med stor majoritet och hänvisades att sitta avsidet bakom ett galler.

Själva ledaren av hela abolitioniströrelsen, *Lloyd Garrison*, vägrade att inta sin plats på kongressen på grund av beslutet, så sårad var hans rättskänsla. Den store vältalaren satte sig som stum åhörare vid kvinnornas sida.

De båda unga kvinnorna kände sig så upprörda på hela sitt köns vägnar över en sådan förolämpning mot kvinnor, att de beslöto att vid sin hemkomst till Amerika inbjuda till ett offentligt möte för kvinnornas rättigheter. Detta möte ägde emellertid inte rum förrän 1848 i *Seneca Falls*. Detta möte fick den allra största betydelse för kvinnornas utveckling. Där hävdades för första gången på ett offentligt möte kvinnornas likaberättigande med männen i tolv resolutioner, författade och framlagda av *mrs Stanton*. Samtliga resolutioner antogos enhälligt utom den som fordrade politisk rösträtt för kvinnor. Den uppnådde endast en knapp majoritet. Den tanken var allt för ny för flertalet.

Härmed började nu den ihärdiga strid för rösträtt som sedan i Amerika huvudsakligen leddes, först av *mrs Stanton*, sedan av den oförläpneliga rösträttskämpen, *miss Susan Anthony*, och till sist av *mrs Chapman Catt*. Till Sverige nådde rörelsen inte förrän för omkring ett trettiotal år sedan.

F. T. Borg.

Anna Whitlock.

När våra kvinnor vaknade upp.

Det åstadkom ingen som helst rörelse bland kvinnorna när vår grundlagsstiftare, *Hans Järta*, offentligt uttalade att ogifta och änkor hade rättmätig fordran på att få delta i lagstiftningen. Han hoppades att vid en blivande förändring av nationalrepresentationen denna rättvisa fordran icke måtte förgätas. Så tänkte denne vise man för hundra år sedan.

Inte heller föranledde *Fredrika Bremers* i "Hertha" framställda fordran på full medborgerlig frihet för kvinnan någon resning eller sammanslutning bland kvinnorna.

Lika litet föranledde *F. T. Borgs* motion i riksdagen 1884 om politisk rösträtt för kvinnor någon aktivitet bland dem saken närmast gällde.

Först 1899 gjorde *Fredrika Bermer-Förbundet* en blygsam hemställan till regeringen att ta i övervägande angelägenheten att bereda ogifta kvinnor rösträtt till andra kammaren.

Emellertid vaknade många kvinnors intresse för frågan under det nya århundradets livliga agitation för utvidgad rösträtt för män. När så "den outtröttlige kämpen för det rättfärdiga", borgmästare *Carl Lindhagen* 1902 väckte motion om skrivelse till K. M:t angående utredning och förslag om rösträtt för kvinnor vid valen till andra kammaren, tändes rösträttselden i en mängd kvinnors hjärtan.

Möten anordnades plötsligen i Stockholm, det ena efter det andra, dit tusentals kvinnor strömmade. Vid ett av *Fredrika Bremer Förbundet* utlyst möte beslöts en skrivelse till riksdagen med sympatiuttalande för *Lindhagens* motion. Inom fjorton dagar insamlades mer än 5,500 namn i Stockholm och Göteborg under denna skrivelse.

Nu hade det blivit fart i kvinnorna, en fart som sedan aldrig upphörde förrän de hade nått sitt mål.

Äntligen var tiden inne för kvinnorna att själva börja strida för sin sak. *Ellen Key*, som alltid var före sin tid, hade redan tio år förut, på *David Bergströms* uppmaning talat för kvinnornas rösträtt utan någon påföljd. Många kvinnor hade visserligen länge funderat på saken, men nu blevo de eld och lågor för den när en man tog sig an den och förde ut den i aktuell riksdagspolitik. Det gav mod.

Efter flera möten för ändamålet inom vitt skilda samhällsgrupper enades man om att gemensamt bilda "Föreningen för kvinnans politiska rösträtt" med fru *Emilia Broomé* som dess första ordförande och fru *Ann Margret Holmgren* vice ordförande.

Stockholms "F. K. P. R." följdes snart av dylika i Göteborg, Hälsingborg och Lund. Men när det tycktes stanna därvid, då var ej annan råd än att vice ordföranden fick ge sig ut i landet och hålla föredrag utan att äga minsta övning i det offentliga talandets konst. Det kändes som att kasta sig på huvudet i sjön utan att kunna simma. Inga pengar hade föreningen att lämna, ingen hjälp kunde ges i att ordna turnéer o. s. v. Alltsamman fick resentalaren själv dra försorg om bäst hon kunde. Det inte minst besvärliga var att ingenstans, utom i *Ronneby*, där *Augusta Tonning* residerade, ville man ha något rösträttsföredrag. På många håll

slog man ifrån sig med bägge händer. Det blev ett skrivande och plitande i alla väderstreck till kända och okända i städer och större samhällen för att få gratis härbärge och hjälp med att införa anons, anskaffa en billig lokal m. m.

Landets kvinnor måste väckas och upplysas och förmås att bilda rösträttsföreningar. Denna tanke blev ledstjärnan i mörkret. Den stackars resetalaren var tvungen att förvandla sig till en påträngande varelse, en som sög sig fast med en blodigels efterhängsenhet. Något annat sätt att komma fram fanns inte.

Men människor kunna ibland vara gränslöst snälla här i världen, och det voro de samnerligen nu mot sin plågoande. Till och med pressen, som understundom kan vara besk nog, var undantagslöst idel välvilja över hela linjen, och sade inte ett ont ord varken om föredragshållarens anspråklösa prestation eller noga taget om saken heller. Intet egentligt motstånd gjordes. Härtill bidrog väl att föredraget var lagt på en fridfull bog utan spår av aggressiva ord.

När 23 F. K. P. R. voro bildade insågs behovet av sammanslutning i en Landsförening för kvinnans politiska rösträtt "L. K. P. R.". Dess ordförande blev fröken *Anna Whitlock*. Hon utarbetade organisationens ypperliga stadgar. I sträng sammanhållning och på samma gång fri självstyrelse för föreningarna söka de sin like, och ha sedan tjänat som mönster på flera håll i utlandet.

L. K. P. R. har haft fyra ordförande, fröken *Anna Whitlock*, doktor *Lydia Wahlström*, fröken *Signe Bergman* och doktor *Karolina Widerström*.

Länkarna i rösträttskedjan växte hastigt allt efter som resetalarnes antal och kvalifikationer ökades. Till sist uppgingo de till 240 stycken. En fastare och bättre kvinnoorganisation har aldrig funnits i vårt land. Inte heller en med större duglighet och mer bärande entusiasm hos samtliga ordförande och styrelsemedlemmar.

Men vilka mödor hade inte framkallandet av dessa föreningar under årtal kostat våra resetalare! Mitt i smällkalla vintern kunde de göra hela dagsresor i öppen rissla i Övre Norrland eller som fru *Tonning* gjorde, färdas på hästrygg där vägarna togo slut i Härjedalen. De som utstodo de flesta och längsta resorna voro fruarna *Ella Billing*, *Frigga Carlberg*, *Ellen Hagen*, *Gulli Petrini* och *Augusta Tonning*. De voro helt enkelt outtröttliga.

Ganska snart kände man att det inte var nog med att rösträttskvinnorna i Sverige höllo samman. Man behövde samarbeta även med utlandets kvinnor, L. K. P. R. inträdde därför 1904 i den då nybildade internationella rösträttsalliansen. Härmed började ett livligt utbyte av erfarenheter i arbetet, vilket gav ömsesidig stimulans länderna emellan. Man tävlade i att uppfinna effektiva arbetsmetoder och att bistå varann med råd och dåd. Regelbundna rapporter från alla länder möttes i alliansens organ, "*Jus Suffragii*", senare kallad "*Woman Suffrage News*". Denna tidning utgjorde det enande bandet mellan kvinnor i alla delar av världen. Inte ens kriget avklippte detta starka band. Det slingrade sig fram över spärrade gränser.

En lysande och minnesvärd tilldragelse i vår rösträttshistoria är den internationella alliansens kongress i Stockholm 1911. Ute i världen säges det att denna kongress var den bäst ordnade av samtliga alliansens kongresser i nio av Europas huvudstäder. Bättre förberedd, säkrare administrerad och i alla avseenden lyckligare arrangerad kongress hör nog till sällsyntheterna.

Huvudförtjänsten härav faller oemotsägligt på fröken *Signe Bergman*. Hon intog visserligen då ännu inte ordförandeplatsen i L. K. P. R. men likafullt var hon den ledande och styrande och fungerade som ordförande i den kommitté med en mängd subkommittéer som ordnade det hela.

Bland de många omsorgerna var inte den minst svåra att skaffa ihop 12,000 kronor till bestridande av de beräknade omkostnaderna för kongressen. En sådan summa var minsann

inte lätt att få in av de fattiga föreningarnas medlemmar, bland vilka flertalet voro självförsörjande. Offerviljan var emellertid så stor och uppfinningsförmågan att locka fram pengar även från allmänheten så inbringande att 26,000 kronor inflöto, varav 14,000 sedan blevo överskott på kongressen. Så väl beräknad och skött var ekonomin av våra rösträttskvinnor. Ett varaktigt minne av kongressen för alliansen var det ståtliga på Licium broderade standar i guld och vitt — rösträttsfärgerna — som skänktes av *Lotten v. Kræmer* och sedan pryder alliansens alla kongresser.

Det arbetas med motioner, petitioner, interpellationer, tidning och annat.

Det vore lustigt att veta hur många hundra tusen steg de arma rösträttskvinnorna togo för att förmå riksdagsmän att motionera eller rösta för kvinnornas medborgarrätt och för att förse dem med bevismaterial m. m. Och vem kan räkna alla de trappsteg som de många deputationerna till de växlande statsministrarna ha gått upp och ned med stigande och fallande förhoppningar! Det var helt visst ett ansevärt antal.

Lika intressant vore det att höra hur många hundra mil det vandrades för att samla kvinnoamn under masspetitionen 1906 och opinionsyttringen 1914 till riksdagen, undertecknad av mer än 351,000 kvinnor. Man gick ur hus i hus i stad och på land. På sådana vandringar fick man en inblick i kvinnornas ställning inom massor av hem.

Det tröttsamma arbetet friskades upp av många lustiga episoder, som t. ex. när en fru helt underdånigt först svarade att det fick hennes man avgöra om hon skulle skriva under eller inte. På hans omdöme litade hon mer än på sitt eget. När då mannen sade att han ansåg att kvinnorna borde ha rösträtt och att hon gärna kunde underteckna, då blev hon alldeles förtjust och sade: "Älskade gubben min, så roligt att du också tycker så. Det har jag länge tänkt." Med synbar fröjd satte gumman glasögonen på näsan och ritade sitt namn. Men det hände ofta, i synnerhet i arbetarehem, att mannen sade tvärtom nej. Hustrun fick visst inte skriva på. "Det bleve nog ändå ingen rösträtt för arbetarkvinnor, det kunde de slå sig i backen på." Ibland blev man hövligt och till och med vänligt mottagen, ibland motsatsen. Allt fick tas med gott humör. Men strävsamt var det.

Den viktigaste delen av L. K. P. R:s verksamhet gällde mindre en uppflammande agitation, ehuru även den någon gång kunde förekomma när gubbarna i riksdagen hade varit allt för försmädliga eller motionerna ramlade den ena efter den andra, då fräste vi så gott vi kunde. Det var ju mänskligt och oundvikligt. Nej, den lugna och sakliga upplysningen var L. K. P. R:s starkaste sida.

Genom en stor donation av fru *Martina Bergman-Österberg* kunde årligen och länsvis systematiskt anordnas lärarika och mycket besökta politiskt neutrala samhällskurser i landsorten. Ett år hade kurserna haft 22,000 åhörare.

Kunskap meddelades också genom hundratusentals broschyrer och flygblad, och inte minst genom den väl redigerade tidningen, "Rösträtt för kvinnor", huvudsakligen ledd av fröken *Signe Bergmans* fasta hand och säkra omdöme. En värdefull artikelserie, redigerad av L. K. P. R., ingick också i ett trettiotal landsortstidningar.

Troligen har aldrig i något land ett så omfattande och så samvetsgrannt arbete nedlagts på att bereda en blivande väljarekår för rösträttens ansvar. Detta upplysningsarbete hade även till följd att kvinnorna kommo i gång med att delta i de kommunala valen, vilket de förut alldeles hade försummat att göra.

Ett resultat av rösträttsföreningarnas verksamhet var helt säkert att kvinnor — till en början mestadels rösträttskvinnor — mer och mer invaldes i stadsfullmäktige, kommunalfullmäktige och allahanda kommunala nämnder och råd.

(Forts. sid. 72.)

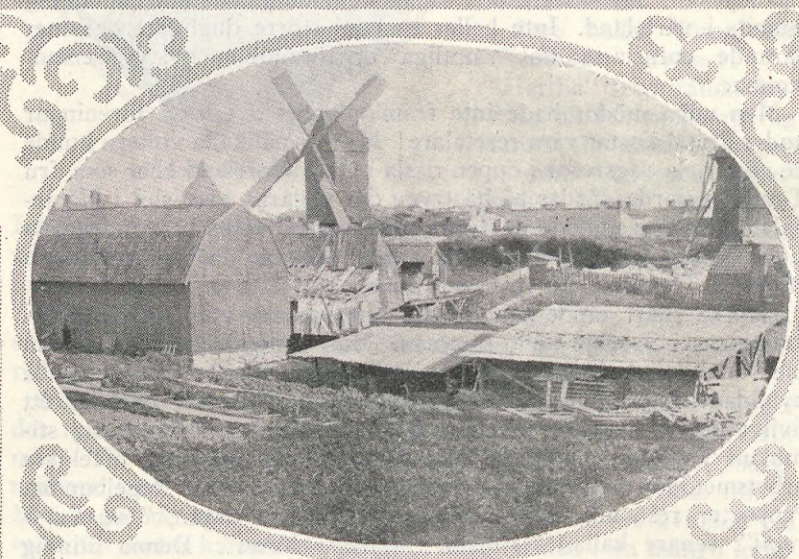
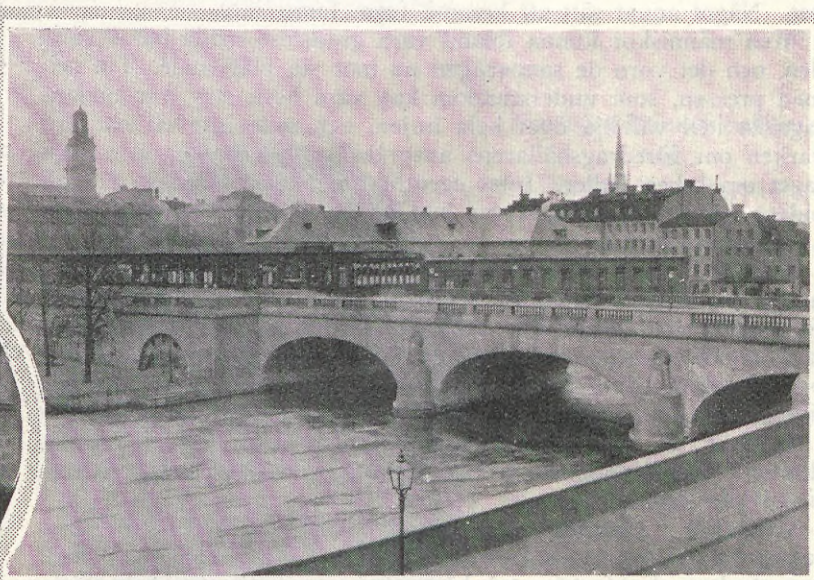

Professorenskan *Ann Margret Holmgren* och fröken *Signe Bergman* expeditionensarbete.

FRÅN DEN IDYLLISKA SMÅSTADEN

Fyra decennier av Stockholms utveckling.

Överst t. v.: Lutternsgatans mynning vid Norrlandsgatan före 1905, där nu Kungsgatan går fram till Stureplan. — T. h.: Norrbro med Bazaren och där bakom Kungliga Stallet och gamla Norrbrogatan. — Nederst t. v.: Sparreska palatset, sedermera Ankehuset, så Sveasalen, tills det fick lämna plats för Nordiska Kompaniets nya jättebyggnad. — Nederst t. h.: Barnhus-Kvarnarna å den plats, där nu Tegnérunden ligger.

TIDNINGEN IDUNS TILLKOMSTTID SAMMANfaller med det gamla Stockholms börjande försvinnande och det nya Stockholms storstadstillblivande. År 1887, tidningens födelseår, hade huvudstaden ännu mycket kvar av det gamla Stockholm, sådant det så småningom växt upp och utvecklats under de gångna seklen, och stora delar av staden lågo ännu så gott som orörda så som de vuxit fram under 16-, 17- och 1800-talen.

Så var alltså fallet med Staden inom broarna, som ju ännu i dag är jämförelsevis orubbad så när som på några mer eller mindre lyckliga om- och nybyggnader vid Skeppsbron, Slottsbacken och Kornhamn. Så var även fallet med den gamla pittoreska Helgeandsholmen — där bl. a. gamla eller lilla Norrbro, kungliga stallet och den trevliga Norrbrobazaren ännu funnos kvar — ända tills efter det ödesdigra riksdagsbeslutet 1888 hovstallet 1893 började rivas, medan Bazaren fick kvarstå till våren 1904. Riksdags- och Riksbankshuset uppfördes åren 1897—1905.

Riddarholmen, den stadsdel som ännu har flera överjordiska byggnadsminnen med anor från medeltiden, i Riddarholmskyrkan och de gamla till de forntida stadsbefästningarna hörande rund-

tornen, det ena ingående som beståndsdel i f. d. Wrangelska palatset, sedan Kungshuset, nu Hovrättens hus — samt det s. k. Birger Jarls torn, nuvarande Arkivtornet, stod förnämt oberörd av ny-modigheter ända till 1887, då dess slutna och väl avvägda bebyggelse bröts sönder av Riksarkivets tråkiga byggnad i kvasiromansk stil. Ännu mer led Riddarholmens vackra, från stränderna rytmiskt stigande huskomplex av det Norstedtska tryckeriets nybyggnad, för övrigt också årsbarn med Idun.

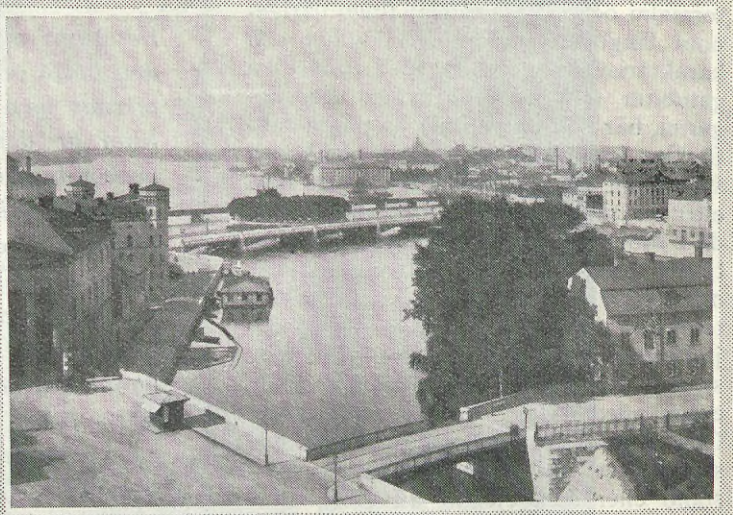
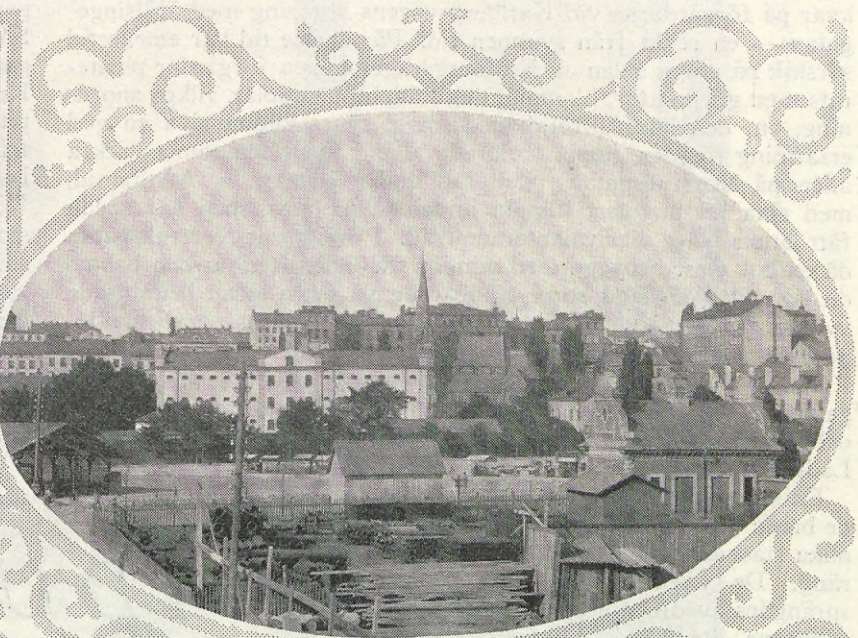
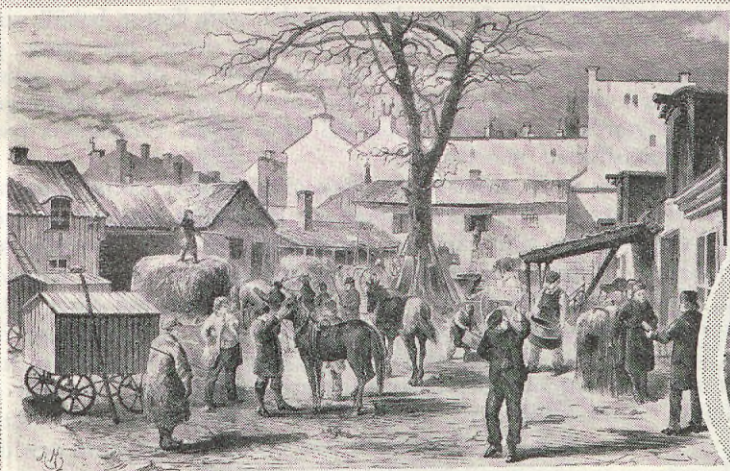
Den större delen av det periferiska Stockholm var ännu 1887 en mer eller mindre idyllisk kåkstad med oreglerade gator och grönskande trädgårdstäppor inom de ofta fallfärdiga planken och staketet. Många av de gamla bekanta värdshusen, krogarna och malmgårdarna med traditioner och minnen från Bellmans och Blanches dagar lågo kvar i de olika stadsdelarna, och man kunde då ännu med lätthet identifiera ett flertal av motiven till bröderna Martins och andra Stockholmsmålarens kända bilder från sekelskiftet omkring 1800 — något som nästa generation torde få ganska svårt att göra!

Flera av de för det forna Stockholm så talrika och karaktäristiska gamla väderkvarnarna — mest av den uråldriga "paltrocks"-typen, men även några av de s. k. holländska av yngre datum — reste ännu sina lustigt dekorativa silhuetter mot skyn på höjderna i de olika stadsdelarna, särskilt på norr och söder. Repslagare-

TILL DEN RASTLÖSA STORSTADEN

Där kåkar stått, stånda skyskrapor.

Överst t. v.: Bondkvarteret i hörnet av Appelbergsgatan och Holländaregatorna. Teckning av Rob. Haglund. — Överst t. h.: Norra bantorget sett från gamla gasklockeområdet. I fonden gamla "Spinnhuset" och Engelska kyrkan; längst upp till vänster och höger synas ett par väderkvarnar. — Nedtill t. v.: Norrtullsgatan n:o 2 vid Observatorieplan där nu Högskolans sista nybyggnad ligger. — Nedtill t. h.: Utsikt från Slottsbacken över Mynttorget, gamla "Lilla Norrbro" och Kungl. Stallet. Strömsborg i mel-

lanplanet och Eldkvarn bakom — där nu Stadshuset står. Man ser här hur mycket vackrare inloppet vore, om Strömbadets byggnad bleve borttagen.

banor, tobakslador och tobaksland lågo också kvar litet varstades i utkanterna. Från ladugårdar hördes allt emellanåt kornas råmande och på en och annan grönskande bakgård kacklade hönsen, medan tupporna uppstämde sina mer eller mindre ljudande morgonhälsningar.

Planen för det större reglerade Stockholm utarbetades på 1860-talet av en kommitté, med dåvarande revisionssekreteraren, sedermera justitierådet Albert Lindhagen som ordförande och drivande kraft, och var färdig 1866. I denna stadsplan ingick som en väsentlig del anläggandet av en serie stora, breda förbindelseleder genom de olika stadsdelarna, radierande från s. k. stjärnplatser på olika ställen — Stureplan, Karlaplan, S:t Eriksplan m. fl. a. Förebilden var det under Haussmans ledning omreglerade Paris. Det var emellertid först på 1880-talet som den stora bebyggelsen på allvar blev satt i gång efter och under en serie av växlande hög- och lågkonjunkturer med ty åtföljande byggnadssvindler och krascher. Med vissa inskränkningar och omredigeringar av den ursprungliga planen, har regleringen fortgått och fortgår ännu i dag.

Östermalm — det gamla "Lagårdslandet" — var den stadsdel som i stort sett först blev färdig efter den nya stadsplanen. Redan 1861—67 genomspändes här Tyskbagarebergen i fortsättningen

av Nybrogatan — den s. k. Karl XV:s port — av ett bolag med G. W. von Francken som initiativtagare. Karlavägen, Valhallavägen, Strandvägen och Sturegatan m. fl. blevo uttrycken för det nya boulevardssystemet och när Karlavägen — eller "Esplanaden", som det först hette — utlades över trädgårdar och tobaksland, ladugårdar och malmgårdar på den forna "Gröna gatans" områden (=Norra Humlegårdsgatan) var det som Strindberg skrev sin bekanta dikt om det nya Stockholm:

— "Vad skall ni bygga här, min vän?
skall här bli nya Villastaden?"
— "Här skall ej byggas upp igen!
Här röjes blott för Esplanaden!"

— "Ha! Tidens sed: att riva hus!
Men bygga upp? — Det är förskräckligt!"
— "Här rivs för att få luft och ljus.
Är kanske inte det tillräckligt?"

Allt under det Östermalm omformades till en modern stadsdel hade man börjat framdraga de nya storstadsgatorna i Vasastaden, som övre Norrmalm blev kallad. Större delen av denna stadsdel — liksom Södermalm och Kungsholmen — var ännu rena landsbygden, med kobeten och tobaksland, med små dammar här och där mellan de små trähusen, kvarnarna och täpporna. Bergianska

trädgården, eller Bergilund, låg här i en större dalsänka, täckande hela trakten där Sabbatsbergsparken och Odengatan nu ligga, ifrån Dalagatan i öster och fram till Torsgatan, gränsande i norr upp till Karlbergsallén. Den imposanta, som det anses från Fredrik I:s tid stammande alléns trädjättar måste tyvärr sommaren 1885 falla för stadsträdgårdsmästarens yxor — ett av de många offren för den framryckande storstadens hänsynslösa och emellanåt onödigt brutala krav. Endast en fyra, fem stycken lindar stå ännu kvar på förgårdarna vid Karlbergsvägens korsning med Hälsingegatan — en relik från svunnen tid. På senaste tid har emellertid särskilt på norra sidan av Karlbergsvägen, dessa förgårdar planterats med gräsmattor, blommor och träd, bl. a. popplar, vilken anordning, om den blir fullföljd med smak, synes kunna giva en god ersättning för den gamla förlorade allén. Även den gamla vackra allén på Norrtullsgatan, planterad under Gustav IV Adolfs tid, med sina rektangulärt klippta lindar fanns kvar, men har sedan fått lämna plats för nyplanterade träd. I övrigt var Norrtullsgatan då endast glest bebyggd med mindre trä- eller stenhus och bakom de låga planken lågo stora trädgårdar, på östra sidan begränsade av den då ännu icke helt raserade Brunkebergsåsens nordliga utlöpare — numera spårlost försvunnen inom själva staden.

Vid den gamla Rörstrandsgatan — 1885 omdöpt till Wallingatan — lågo ännu det gamla på 1600-talet uppförda Barnhuset och Spinnhuset samt den lilla Engelska kyrkan, sedan flyttad till Ladugårdsgärdet.

Enligt stadsplanen utlades de planerade breda och linjeraka gatorna genom de olika stadsdelarnas ytterst kuperade terräng. De höga bergklintarna genomsträngdes av djupa schakt, medan i dalgångarna uppbyggdes våningshöga plattor, korsande varandra vid tvärgatorna. De yttre stadsdelarna, isynnerhet på Östermalm och i Vasastaden, fingo därigenom länge ett ytterst egendomligt och karaktäristiskt utseende, med tunnelliaka gatubitar mellan de skrovliga bergväggarna, här och där krönta av några fallfärdiga kojor med hängande plank och staket, en gammal väderkvarn, en lada eller en trädgårdslänga, omväxlande med de i sänkorna uppbyggda långa gatupartierna med sina utlagda trottoarstenar och därunder stora djupa, rätt ofta vattenfyllda gravar; här och var en påbörjad grund, en och annan nyuppförd slätstruken och tarvlig hyreskasärn stående ensam med röda, oputsade brandgavlar. Och längst ut det staden omgivande skogsbältet, skickande in enstaka bestånd eller hela dungar av grönskande lövträd eller mörka barrträd mellan tobaksland, trädgårdar, smedjor och ladugårdar. På de ännu ej nedschaktade delarna av gatorna stodo en mängd små skyddskojor och tält för gatstenschuggarna och makadamknackarna mellan mäktiga barrikader av huggen gatsten och de rödkorsmärkta dynamitkurarna — storstadens kampställning mot landsbygden!

Den nordöstliga delen av Norrmalm — det s. k. "Sibirien" — var länge en gyttig samling av gamla trädgårdsgator, plank, skjul, upplag och kyffen mellan bergknallar, grustag, vattensamlingar och nyupptagna gatudelar. Här låg ännu de gamla värdshusen Claes på hörnet och Norra Surbrunn — båda med anor från societetslivet under Gustaf III:s dagar. Träskängen och Träsktorget fanns ännu kvar — på den förra var skridskobana om vintrarna.

De i dessa trakter framdragna stora förbindelselederna Roslags- och Birger Jarlsgatorna — voro ännu glest bebyggda liksom Odengatan. Här framgår nu också den senast utförda men tidigast

planerade stråkvägen — Sveavägen — påtänkt redan under Karl X Gustafs tidevarv och sedan även av Gustaf III. Men i stället för att från Brunnsviken genom Brunkebergsåsen gå fram mot Kungliga Slottet har den förlagts östligare och slutar stumt vid den nya Kungsgatan, också en av den stora stadsplanens huvudstråk.

I stadsplanen ingick även att förlägga öppna parkanläggningar på de stora bergshöjderna — där de gamla "fåfångorna" fordom uppförts av 1700-talets förmögna borgare till sommarnöjen. Ett par av dessa "fåfångor" kvarlägo på Söder ännu tills helt nyss. Södermalm var för övrigt den stadsdel som längst behöll sina gamla borgerliga småstadsidyller. Det är också där samt på Kungsholmen, som man ännu i dag kan finna en del av de gamla pittoreska kvarter med träkåkar, som äro s. a. s. sista hälsningen från det gamla Stockholm — en del hava också förslagsvis fridlysts från tilltänkt nedrivande.

Bebyggelsen intill sekelskiftet 1900 gick relativt sakta, men om storstaden Stockholm under början av 1900-talet utbredd sig med stormsteg, så kan man säga att densamma vid 1927 utvecklats sig lavinartat! Söder är med sina stora nya uppfartsvägar, Ringvägen, Hammarbyleden m. m., och sin stora bebyggelse samt efter inkorporeringen av alla förorterna så gott som oigenkännligt för en Norrmalmsbo, som ej varit där på några år. Östermalm har fått ett par nya och betydligt vackrare "villastäder" — den så kallade "Lärkstaden" på bergshöjden invid Lilljans och Östra

stationen ned intill Roslagsgatan och det präktigt nybyggda och vackert planerade Eriksbergsområdet samt "Diplomatstaden" vid Ladugårdsgärdet. Stadens alla förut obebyggda gränstrakter äro i alla vädersteck fullt utbyggda och de gamla gränserna överskridna genom inkorporationer åt de flesta håll — storstaden har vunnit seger över landsbygden!

Sedan nyåret 1927 har på den 200-åriga berömda Rörstrandfabrikens samt på hela Atlasfabrikens förra områden vid den nya Sankt Eriksbron en helt ny stadsdel uppstått på 9 månader! Ännu för ett år sedan var det stor bostadsbrist — nu är det ej ovanligt längre att få se den i äldre tider vanliga skylten *Att hyra!* på husen här och där — och det glunkas nu man och man emellan om den kommande "byggmästardöden", och eventuell byggnadskrasch.

Hur som helst härmed — ett är säkert att om också många misstag begåtts vid Stockholms reglering och bebyggelse före och efter 1887 — och härtill hör i främsta rummet den nästan brottsliga envetenheten att vilja låta all trafik med åtföljande broar gå över Slussen och Staden mellan broarna samt Riddarholmen — om man också kan tala om skandalhus och hänsynslös, brutal gapåreanda vid flera tillfällen av bebyggelsen, så måste man dock erkänna att många vackra partier och enskilda byggnadsverk blivit uppförda under de senaste fyra årtiondena. Särskilt hava parkerna och friluftsplanteringarna under den senaste tiden ofta på ett särdeles vackert sätt blivit utformade och anordnade i motsats till 1880-talets, varpå ännu t. ex. den s. k. Tegnérlunden är ett avskräckande exempel. Och över huvud taget har ett mera såväl praktiskt som estetiskt hänsynstagande börjat göra sig gällande vid stadens ordnande och bebyggelse — en del arkitektoniska högfärdsolater och omogenheter till trots.

Carl Gustaf Sjögren

IDUN

I VARJE HEM!

Det finns massor av tidningar. Välj den bästa och då väljer Ni Idun, Damernas egen och hemmens bästa vän. Idun är den äldsta av landets alla veckotidningar, den har sålunda det stöd, den auktoritet, som tradition och förnäma anor giva. Men Idun har också ungdomsägget. Fastän 40-årig är tidningen alltjämt ung och livskraftig och slår sig icke till ro med vunna lagrar: allt vad som rör sig i tiden följes i Idun med kritiserande eller gillande blickar. Med ålderns erfarenhet och ungdomens företagsamhetsanda i lycklig förening har Idun de bästa förutsättningar att bli tidningen i kultiverade svenska hem, där man sätter värde på god ton och där man söker en angenäm och tillförlitlig ciceron i tidens litterära, konstnärliga och sociala strömningar.

Prenumerera på Idun!

Idun har tradition.

Idun har ungdom.

Idun har de bästa pennorna.

Idun är aktuell.

Idun är kulturell.

Idun hjälper.

Idun råder.

Idun vägleder.

Idun är Damernas egen.

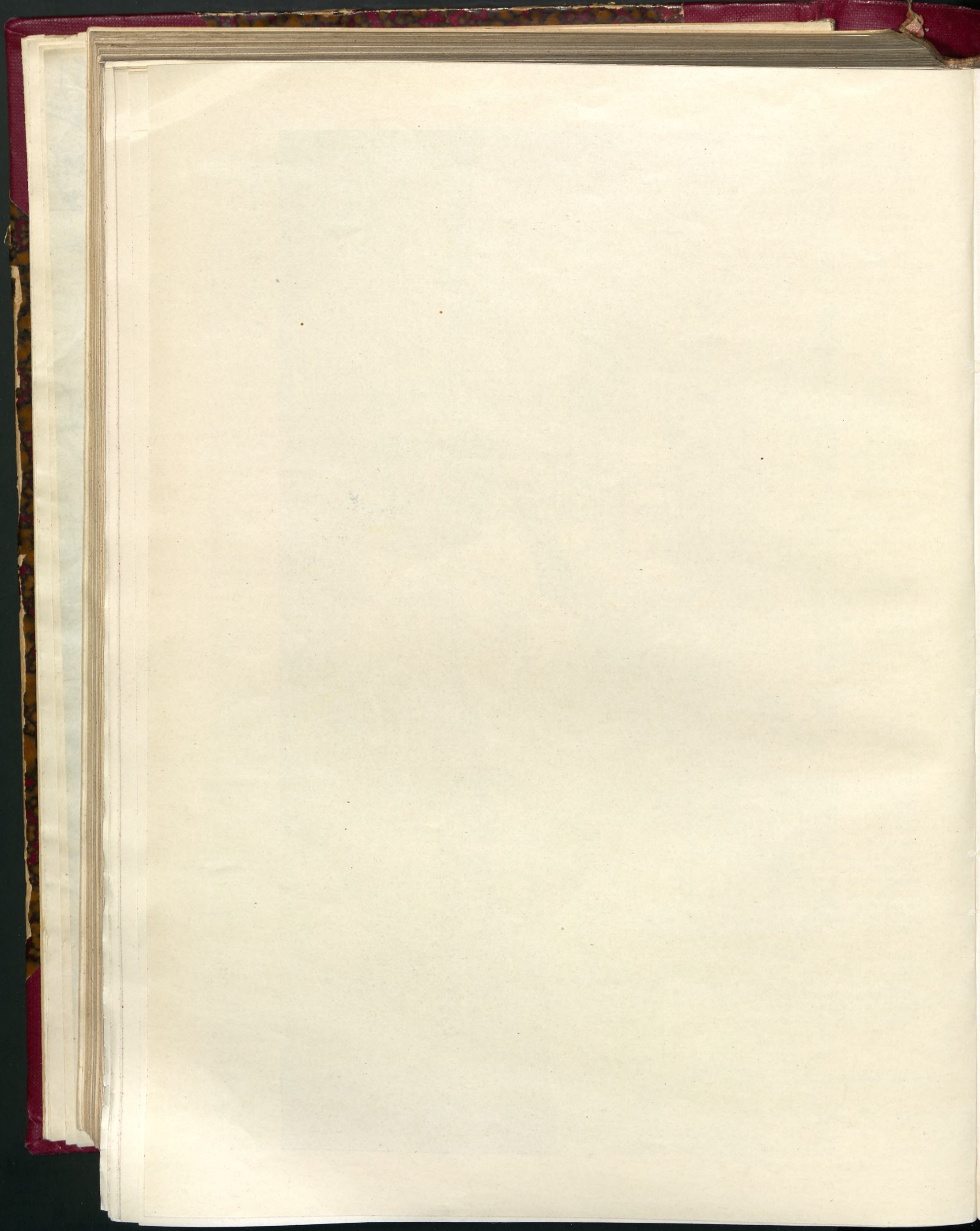

AXEL LINDMAN

PÅ STOCKHOLMS STRÖM

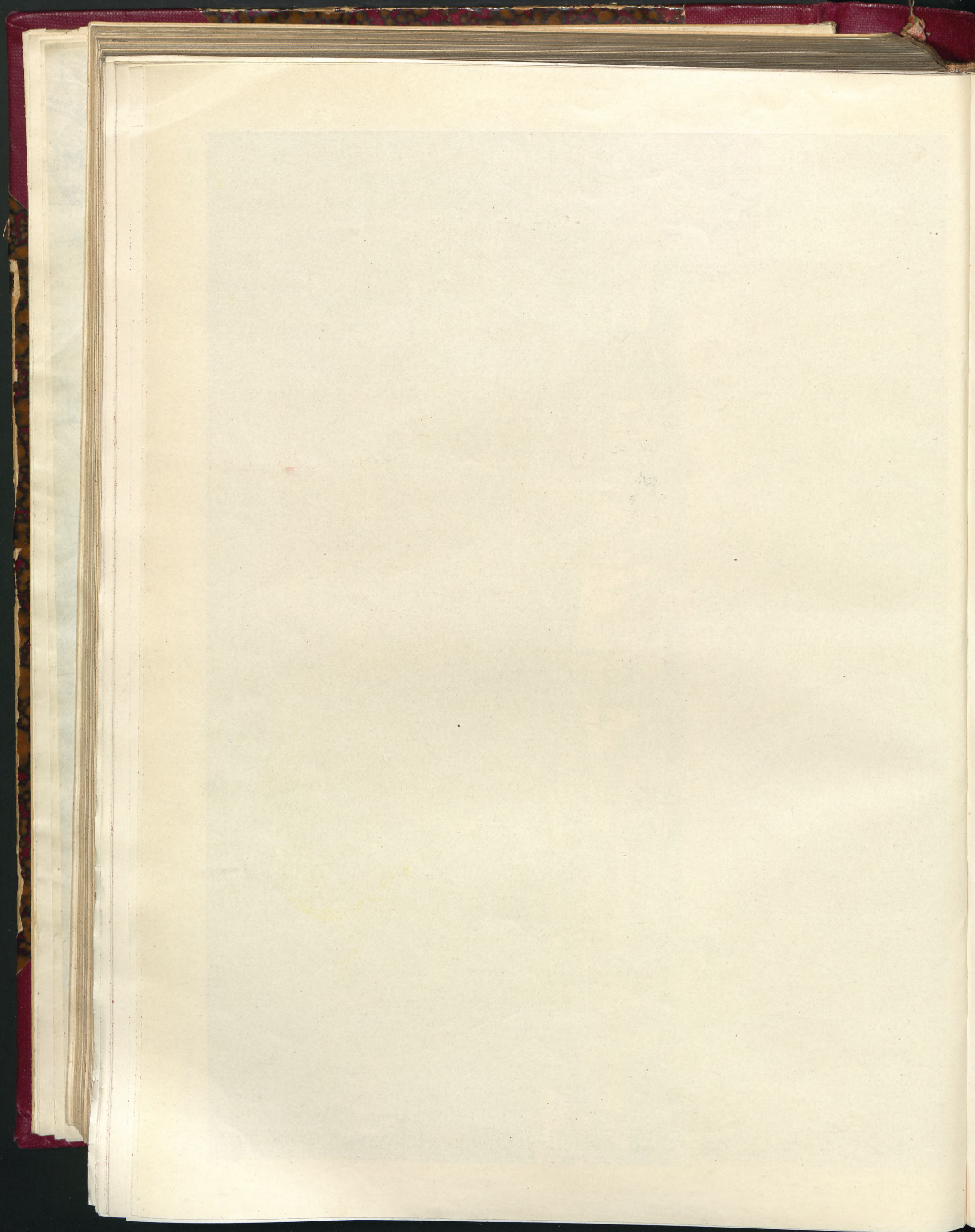

STADEN

ARTUR BIANCHINI

SOCKEN- SKOLAN

Motiv från Östergötland

Där den rika slätten sakta höjes i en våg, som rullar jämnt och mjukt, som bure jorden hälsans djupa andetag, lysa gamla kyrkomurar över hedna ättekullar och den källa, där Birgitta vilade en valfärdsdag.

Men det unga måste ändå alltid stiga i det gamla, så en vördig sockenstämma nickade och lade råd. Och det nya skolhusbygget dröjde icke att församla utomsocknes olyckskorpar kring ett syndigt överdåd.

Men det växte under tiden; det fick gröna taklagskransar, gäckande var ofärdsfägel, som kom dit av spådom stinn. Det fick tak på sina bjälkar, rött och präktigt tegelpansar. Det blev färdigt, och det står där och har inte störtat in.

Och i överrummen fläktar det så vitt i fönsterramen. — Första småbarnsklassen lär sig, viskande av viktighet: "Det i väst är lärarinnans, där är kaffe på examen; men i öst bor hon, som kommer och bär till en barn, ni vet."

Ja, från morgonsoligt fönster jordemodern överblickar sina frodiga domäner, där hon ofta gör sin rund. Och när barnen gå i ringen, ser hon alla stolt, men nickar mest belåtet, när hon minnes någon särskild mästestund.

Hon har bidat, röd och munter, vid den höga bolstersängen; vid den tunna halmdrassan enda trösterskan hon var. Arvingen, som gården väntat, löste hon från navelsträngen och det lårebarn, som aldrig visste namnet på sin far.

Någon ropar — kvällen, mörkret, vägar, som ej tyckas sluta, vänta henne — och hon svarar alltid: "Jag är färdig strax." — Är hon åter hemma, knastrar det av sand mot hennes ruta, och hon gläntar: "Är det han! Men, kära, är det allt så dags!"

Och så bär det av, och dagern får nu bara en att väcka. Västergrå och len den kantar lärarinnans rullgardin, tills den smäller upp och ljusets alla lätta händer väcka håret i ett honungsskimmer mot en kofta av musslin.

Hon är ung och ofta hyllad; bordet höljes då av alla de förfärande buketter, som hon vackert häpnar för. Men bland sipporna, som sloka, och pionerna, som falla, kan hon hitta strån med smultron eller ett paket med smör.

Det är sommarläsning. Fönstren få stå öppna hela dagen, så att kanske "Blinde Per", som stryker diket med sin påk, hör ett ord om "hedningar, som icke hava lagen", och tar av sin hatt i vördnad för så långa bibelspråk.

Men det händer ock, att kantorn höres ut, när han betvingar några viskningar i hörnet av en annars flitig sal. Och ibland kan någon låta idel svarta låreningar suddas ut på griffeltavlan ett förtrollat räknetal.

Men så lekröd som ett rönträd viftar mellan allvarsekar står här mitt bland dagens timmar en, som kallas middagsrast. Vilka kumminbröd och kringlor! Vilka långa änkelekar! Vilka sluga "hökar" fara där och taga "duvor" fast!

Hit ha gamla lekar sökt sig, som försmåtts av sena släkten, sedan Hov blev bränt och Flistad glömde bort sitt Staffanssked. Folkungarnas jordar ånga häromkring i middagsvåkten, och måhända är i ringen deras unga ättling med.

Berit Sporn

E. Dahlström

I ett nu hade hon klängt upp i hans knä.

DÅ HAN TAGIT AV SIG ROCKEN OCH GICK ÖVER hallen i sin brors våning, trodde han sig vara ensam därinne. Men plötsligt blev han tagen ur sitt misstag av en klar, jublande barnröst, som skrek:

— Farbror Gustaf! Åh, farbror Gustaf, titta på Mick, såna konstner han kan göra.

Och Helga, hans sexåriga brorsdotter, som suttit dold bakom fönstergardinen manipulerande med en underlig tingest, till hälften vante, till hälften leksakshund, kom framspringande emot honom. Hennes lilla hand fyllde någorlunda det översta av hundhuden, och med två av sina fingrar instuckna i vovvens framfötter och ett tredje uppkört i hans huvud, lät hon honom utföra de löjligaste gester.

— Han vill klappa dig, farbror Gustaf. Han tycker så mycket om dig.

Och Micks ulliga, mjuka tassar smekte kärvänligt hans kinder, tills de plötsligt nöpo honom duktigt om näsan, under det den lilla matmodern brast ut i ett klingande skratt.

Lekens enda effekt var emellertid att den framlockade ett svagt leende på farbroderns läppar och att han lät sin hand glida över den lilla flickans hår.

DE TVÅ

av ANNA

Helga såg på honom med stora, undrande ögon. Hur kom det sig att farbror Gustaf fått ett sådant tråkigt, besynnerligt sätt, han, som man annars kunde ha så roligt med?

— Är farbror Gustaf ledsen, — frågade hon.

Hans underliga leende kom tillbaka medan han återigen strök henne över håret.

— Nej, — sade han, — vi kan inte leka nu. Jag ska gå in till din pappa.

— Leker du med mig se'n då?

Han nickade, gick mot dörren till hennes fars rum, öppnade den och försvann.

Men Helga stod kvar där hon stod och lät Mick utföra en och annan liten konst, medan hon spämt lyssnade till rösterna, som trängde ut från herrummet. Skulle inte samtalet snart vara slut, så att farbror Gustaf fick komma ut och leka med henne?

Med ens spratt hon emellertid till. Faderns röst hade blivit hög och hård, nästan oigenkännlig. Aldrig förr hade hon hört sin far tala på det sättet. Det lät som om han var mycket ond. Farbroderns röst lät däremot otydligare och lägre än vanligt. Och de ord den fick fram voro inte många.

Var farbror Gustaf ändå ledsen? Han såg verkligen ledsen ut innan han gick in. Och nu skulle han få ändå mera tråkigt.

Hennes hjärta blödde för den kära, stora lekkamraten. Och Mick hade slutat med att göra konstner. Han hängde slapp mellan hennes fingrar. Han var ingen hund längre, bara en liten vante.

Gissningen att farbror Gustaf fått det ändå tråkigare än förut var också riktig. Det var en högst obehaglig uppgörelse, som försiggick därinne i herrummet.

I fyra år hade den yngre brodern varit anställd som kassör i den äldre broderns firma. Hans plats hade varit god och till tack för all välvilja han rönt, hade han under de sista åren bedragit firman på ett ansenligt penningbelopp. Förskingringen var nu upptäckt och stunden att stå till ansvar kommen.

Mycket hade han emellertid icke att andraga till sitt försvar. Det var spekulationer, ett högt liv och borgensförbindelser, som fört honom in på det sluttande planet, och intet av vad han sade hade förmågan att mildra de stormande känslor av skam, sorg och förakt, som upprörde brodern i hans innersta och drev honom till obehärskade vredesutbrott.

Plötsligt blev det dock tyst i rummet medan firmans chef skarpt fixerade den sammansjunkna brottslingen.

— Och inbillar du dig, — fortsatte han efter ett ögonblick — att jag låter nåd gå för rätt, så misstar du dig. Skammen över dig har gjort slut på mina broderskänslor, men hade jag haft några kvar skulle de i alla fall inte kunnat förleda mig till att skona dig. Hindrar man ett brott att komma i dagen, gör man sig till medbrottsling åt alla de bovar och skurkar, som nu för tiden befolkar vårt land. Man blir en landsförrädare. Och det håller jag mig för god till. Så mycket du vet det, och...

Han avbröt sig, ty dörren till hallen hade gått upp, och in rusade hans lilla dotter. Men hon gav honom inte en blick. Det var till den sammansjunkna brottslingen hon sprang. I ett nu hade hon klängt upp i hans knä, slagit armarna om hans hals och tryckt sig intill honom. Och först när hon intagit denna beskyddande ställning, vände hon ansiktet mot sin far.

— Åh pappa, — sade hon, — du får inte göra farbror Gustaf ledsen. Han är så snäll, så snäll... Han är den snällaste jag vet. Och jag tycker så mycket, så mycket om honom.

De sista orden förlorade sig i en snyftning. Och nu gömde hon ansiktet vid sin älskade stora lekkamrats bröst.

Fadern reste sig långsamt ur stolen, gick fram till gruppen och lossade varligt de av alla krafter motspjärande små händer, som försökte hålla sig kvar om hans brors hals. Till sist fick han också det gråtande och snyftande barnet i sina armar, gick ut med det till sköterskan i barnkammaren och återvände sedan till sitt rum.

Brottslingen satt ännu kvar på samma plats som förut med ögonen fästade på samma figur i den mönstrade mattan, och han lyfte dem inte ens, då brodern stod bredvid honom.

L J U S E N

WAHLENBERG

— Skaffa dig pass och gör dig resfärdig så fort du kan, — sade denne med kall, entonig röst. — Respengar ska skickas upp till dig.

Vid detta oväntade meddelande, som så plötsligt löste den tillintetgjorda mannen ur de bojor han redan känt omsluta sig, såg han upp. Hans uttryck var förvirrat. Han visste inte rätt vad han skulle tro. Men tacksamhet och förhoppningar skymtade i hans blick.

Den andres stela ansikte avvisade dock varje känsloyttring.

— Ja, sade den äldre brodern, — jag har beslutat att svika min plikt och göra mig till landsförrädare. Men det är inte för din skull utan för barnets. Jag vill inte att min lilla flicka ska förlora sin tro på människorna.

Så gjorde han en gest mot dörren.

— Gå nu.

— Det var avskedet. Och det sista. De båda bröderna sågo varann aldrig mer.

* *

*

Breven från emigranten voro varken många eller upplysande. I det första berättade han om ankomsten till Amerika, i det andra att han fått ett arbete och i det tredje att han fått ett nytt. Men om arbetets beskaffenhet och om sina levnadsförhållanden gav han inte i dessa eller följande skrivelser något närmare besked, och hans adress var blott ett postkontor.

Varje jul lät han dock höra av sig på ett annat sätt. Då skickade han Helga en vacker present. Att börja med var det dockor och leksaker, sedan sidentyger eller något smycke. Och varje ny julklapp överträffade den föregående i dyrbarhet och väckte förhoppningsfulla gissningar hos mottagarinnans mor. Givaren måtte ha slagit sig bra fram därute i det stora landet. Man skulle få se att han kom tillbaka som riker karl.

Men hennes man svarade just ingenting på dessa gissningar. För hustrun såväl som för alla andra hade han förstätt dölja den skam och de förluster brodern dragit över honom, och han tänkte att presenterna inte med nödvändighet behövde härleda sig från samlade rikedomar, utan lika väl kunde stamma från någon slags erkänsla mot den lilla räddande ängeln.

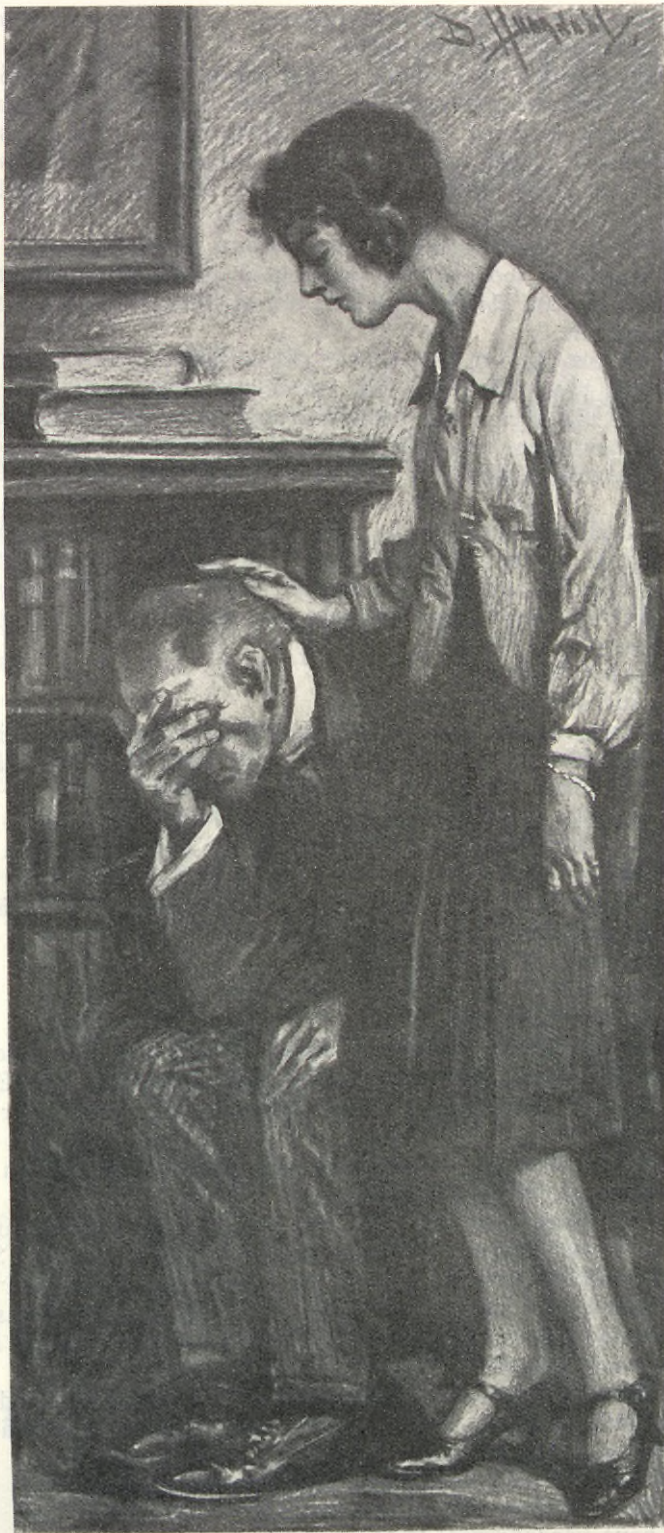
Vad fadern gjort för att skydda sin dotters tro på människorna, hade dock varit förgäves. Den emigrerade syndaren var icke landets enda bedragare. Krigs- och kristiden, under vilken Helgas första ungdom förflöt, blev med sina sumpmarker en utmärkt jordmån för andra bedragare. De sköto upp som giftiga svampar, och deras skaror voro legio. I tidningarna läste den unga flickan dagligen om nyframkomna. Dagligen hörde hon talas om hur de ruinerat affärsföretag och enskilda personer. Dagligen bevittnade hon vilken sorg och förtvivlan de spredt omkring sig inom hennes egen bekantskapskrets. Och till sist blev hon själv deras offer.

Hennes barnsliga, på sistone rubbade tro på människorna störtades ohjälpligt omkull av en familjen närstående vän, åt vilken, sedan hennes far dött, förvaltningen av hennes och hennes mors arv blivit anförtrodd. Han hade ansetts för en man av omutlig heder, men efter några år uppenbarades det, att han var en samvetslös förskingrare och att den förmögenhet han handhaft numera blott bestod av några obetydliga spillror.

Dessa spillror och inkomsten av den illa avlönade kontorsplats Helga lyckats förskaffa sig var hädanefter allt vad hon och modern hade att leva på.

Det var en genomgripande förändring för den stackars flickan, att efter ett liv i välstånd och ungdomsförströelser bli inkastad i ett hårt, ointressant arbete och stundliga försakelser. Lättare var det heller icke för modern att finna sig i de omgestaltade levnadsförhållandena, och sällan voro de båda kvinnornas tankar fria från bitterhet. Det skulle då vara när de rörde sig om det enda, som var konstant i denna de sorgliga förändringarnas tid, nämligen julklappen från Amerika. Den svek aldrig.

Kring den kretsade deras drömmar, trots att givaren lika litet

Han vågade inte se upp till den tiggande flickan.

nu som förr lät dem få någon inblick i sitt liv och blott en enda gång visat dem att varma och starka känslor kunde leva inom honom. Det var i svaret på underrättelsen om broderns död, som dessa känslor kommit fram. Men hur man än spanade och försökte läsa mellan raderna i de följande breven var det därefter slut med känslsamheten. I drömmarna fick man lov att uppfinna ursäkter för honom. Han visste naturligtvis inte hur de nu hade det. Fick han veta det, skulle han nog ömma för dem, ty att han kunde och ville göra något, det berättade ju de vackra julgåvorna.

Ack, om bara någon, som kände dem, träffade honom därute och lät honom veta . . . Då, ja då skulle allting bli annorlunda.

Men tiden gick och ingenting hände av vad de hoppades på. Det tycktes som om någon hemifrån aldrig skulle träffa honom.

En jul under mellandagarna, då modern såg Helga sitta böjd över brevpapperet för att tacka för sista julklappen, slog det henne hur trött och tård hennes flicka såg ut. Och hon förstod nog varav det kom sig. Det var av det myckna extraarbetet hon så ofta tog med sig från kontoret för att utöka de otillräckliga inkomsterna. Men på detta sätt kunde det inte få fortgå.

En stor ängslan fyllde de forskande ögonen med tårar.

— Om du skulle göra en antydning, — kastade modern fram

i det hon lade fingret på brevpapperet, — en aldrig så liten antydan om hur vi har det ställt.

Helga skakade på huvudet. Nog kunde julklapparna förleda henne att drömma gyllene drömmar. Men att göra en antydan om dessa krassa drömmar till den, som aldrig frågat efter deras förhållanden och aldrig själv låtit dem få veta något om sitt liv, det var som att tigga av en ovidkommande. Det var som att bettla på gatan. Nej, aldrig kunde hon göra det.

Tanken på denna antydan, som dottern nekade att göra, ville dock inte släppa modern. Så småningom mögnade den till ett beslut. Kunde inte Helga övervinna sin stolthet, så kunde modern övervinna sin.

I hemlighet blev ett brev skrivet och avskickat. Så var det blott att gå och vänta på svar. Och svaret kom, ehuru icke per brev.

En dag såg Helga vid hemkomsten från kontoret en herrock hänga i tamburen, och från det yttre av de två rummen hördes två samtalande röster, den ena hennes mors, den andra en främmandes.

Litet undrande steg hon in, och i detsamma reste sig en okänd man upp ur soffan, gick långsamt emot henne och räckte henne handen utan ett ord eller ett leende. Hans forskande, oavvända ögon tycktes henne likväl bekanta och gripnen av en aning viskade hon:

— Farbror Gustaf?

Han nickade nästan omärkligt.

Men trots denna hans underliga stelhet sköto dunkla minnen och ömhetskänslor upp inom henne, och kom henne att slå armarna om hans hals. Och där låg nu hennes huvud vid hans bröst, och där stod han och strök henne över håret, alldeles som han gjort sista gången de träffades, då, när hon var en liten sex-årig flicka.

Hur kunde han emellertid vara hos dem utan att ha tillkännagivit sin ankomst? Hon såg på sin mor.

— Mamma, är det du, som...?

Modern satt i sitt soffhörn och myste.

— Du har talat om...?

Men modern bara strålade av förnöje och gav inte heller nu ett ord till besked. Det var i stället farbrodern som gjorde det. Han tog sin brorsdotters hand, lyfte den till sina läppar och kysste den.

— Jag är tacksam, — sade han och vände därpå blicken mot svägerskan, — mycket tacksam.

Och när hans ögon åter fäste sig på den unga flickan var det med ett varmt uttryck. Stelheten hade vikit ifrån honom. Samtalet blev livligt, och det var vid en ganska sen timma han bröt upp för att bege sig till sitt hotell. Men tiden måste tagas väl till vara, ty dagarna mellan hans ankomst och den tvungna återfärden voro helt få.

Då dörren slutits bakom honom, öppnade modern sin hand och visade dottern något, som hon nyss tagit fram ur en byrålåda. Det var en check på tusen dollar.

Den unga flickan stod häpen och stirrade på den.

— Men har han råd, — utbrast hon.

Av hans vårdade men enkla dräkt hade hon fått intrycket att han var en man i ganska knappa omständigheter, och vad han berättat om sig själv hade mest varit små episoder och äventyr ur ett liv utan varaktig stad. Han såg inte ut som en ägare till rikedom.

— Åh, det är nog inte så illa med ekonomien — sade modern leende. Han hoppades kunna skicka oss mera sedan.

Hennes bekymmerslöshet lugnade Helga. Hon jagade bort tankarna på att farbrodern pålade sig alltför kännbara uppoffringar för deras skull och tog med tacksamhet och glädje emot både penninggåvan och allt vad hans korta besök tillförde dem av förströelser och presenter.

Och så nalkades avskedsstunden. Sedan man ätit middag återstod emellertid ännu några timmar till tågets avgång, och medan modern vilade sig i det inre rummet, sutto de två andra för sig själva i det yttre.

För första gången hade farbrodern fört talet på den katastrof, som sopat bort hans brors efterlämnade förmögenhet, och hans stämman hade blivit lågmäld och hans yttranden avbrutna, som om det kostade honom möda att få fram dem.

— Du lilla stackare, — sade han efter en paus, — att just du skulle råka i klorna på en bedragare, du, som en gång räddat en bedragare från undergången.

— Jag...!

Helga fick upp ansiktet med ett uttryck av frågande förundran.

— Ja, du kan inte minnas det. Du var bara sex år. Men jag minns det, för jag var med, när du slog armarna om halsen på bedragaren och försvarade honom mot din far, som ansåg sig bli landsförrädare, därest han inte utlämnade honom åt rättvisan. Det var emellertid du som segrade, för din far ville inte att hans lilla flicka skulle mista sin tro på människorna. Men bättre hade det varit om han inte gjort sig till landsförrädare för din skull. Då hade du varit varnad och inte så lätt fallit offer för en ny bedragare.

Han tystnade och även hon teg. Men hennes ögon stodo vidöppna av förfäran och hennes ansikte var vitt.

— Då han begav sig bort, bedragaren, som du räddade, — återtog farbrodern — följde honom en tanke, som sedan aldrig lämnade honom. En gång skulle han komma tillbaka och bekänna alltsammans för dig. Men som den usling han var när han for, ville han inte komma. Han skulle komma som den hyggliga människa du trodde honom vara. Och han skulle komma som en förmögen man, som kunde göra rätt för sig, och som var aktad och ansedd åtminstone av dem, som inte kände till hans brott. Ibland hade han också tur i sina strävanden, men mest otur, för han hade så bråttom att slå sig fram att han gav sig in på farligheter. Ofta var han så nedbruten att han förtvivlade om att kunna resa sig mera. Men då lyste du för honom som ett ljus från andra sidan havet, och det satte liksom en stålfjäder i honom, så att han kunde rätta upp sig igen. Som han tänkt sig gick det dock aldrig. Rikedomarna ville inte samla sig, och vad han fick ihop räckte bara till en fattig julklapp att skicka om jularna.

Han satt framåtböjd med händerna på sina knän och blicken mot golvet. Han vågade inte se upp till den tigande flickan bredvid honom, och de sista orden hade framsagts som ett mummel.

— Slutligen måste han i alla fall hem och bekänna utan att ha nått sitt mål, — fortsatte han i samma mumlande, dova ton. — Han måste komma som den usling han var när han for, och utan att ha något att skyla sitt elände med. Något anseende hade han inte fått, och hans händer var så gott som tomma.

Det blev alldeles stilla och tyst i rummet. Och tystnaden varade länge. Men så kom en hand och smög sig in i den ena av hans händer.

— Han, som du talade om, — sade Helga, — behöver ingenting att överskyla sig med. Den som skaffat sig en stålfjäder, som rätar upp honom, är ingen usling.

Den hopsjunkna mannen lyfte sitt huvud med ett hastigt ögonkast men gömde därpå ansiktet i sin fria hand.

I den andra trängde sig emellertid den insmugna handen allt längre in, och helt nära sitt öra hörde han en låg, mjuk röst.

— Och vet du farbror Gustaf, — sade den låga, mjuka rösten, — jag är så säker på, att när han, som du talade om, rest tillbaka, kommer också jag att se ett ljus bortom havet. Och jag tror att kanske också jag kan få en sådan stålfjäder, som den han skaffat sig.

Mannen vid hennes sida lät handen falla från sina ögon, och åter gick hans blick till den unga flickan. Men nu drog den sig inte bort lika hastigt som nyss. Klar och fast stannade den kvar, allt under det hans magra urgrävda ansikte fick färg och liv och levnadslusten sprang fram ur det skälvande leendet på hans läppar.

Anna Wahlberg

Teckningar av David Ljungdahl.

BLÅSTRUMPAN I GÅR OCH I DAG

Uppå åttitalet var säsong en ny roman man slök av den genialiskt djärve, frie diktarn Alvar Hök. Bakom pseudonymens slöjanade man tänkarpannan, falkens blick och örnprofilen, mejslad så som ingen annan.

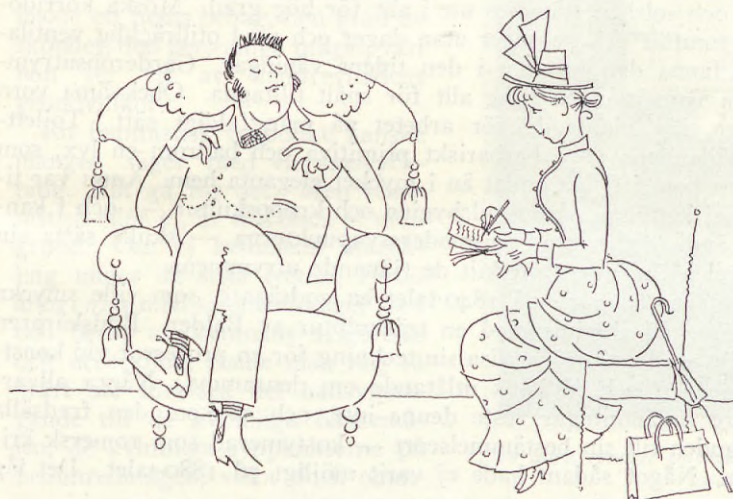
Blomqvist, Emy Adolfina, lydde Alvars prästbetyg. Ingen falkblick emot himlen nänsin varit mera blyg, ingen eldsjäl uppå jorden haft så söta dubbelhakor, formade av elvakaffet och av nio sorters kakor.

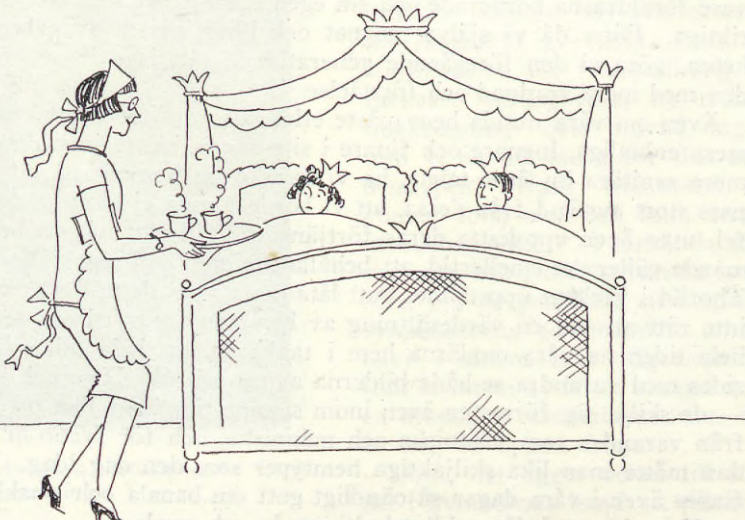
Bräddfylld utav poesi ibland hon måste släppa nålen, bak sin sykorg skrev hon vers på vers i smyg, medan pigan stod på huk vid nyckelhälen, anande skandal och trevligt räckartyg.

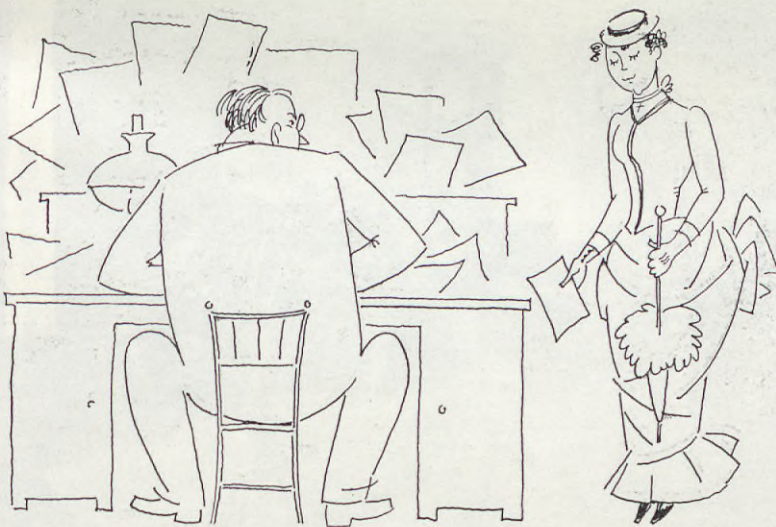
Romantikens himmelsblåa blomma har med tiden bleknat, nu det gäller knacka hop en känslig bit på precis så många rader, hon beräknat till den flotta jumpern ifrån Kompanit.

Fordom blyg som sippan lyfte hon sitt öga, darrande hon gjorde remarkabla intervjun. Föremålet såg från det oändligt höga ned på jordens stoft och lilla skrifvarfrun.

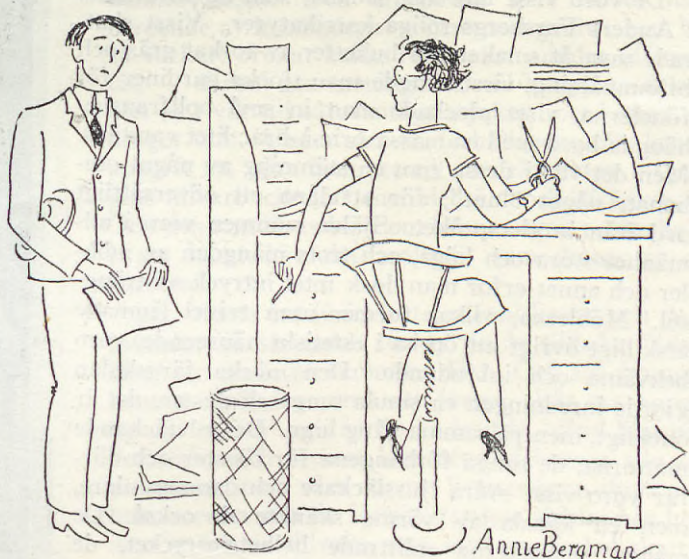

Nu förklädd och djärv och listig som en sagans mickel gör hon jättereportage till "Krafs för dagen". Vilken annan tidning har en sådan flott artikel? "Nygift prinspar vaknar uti snarkofagen."

Förr satt ögats frans som klistrad fast vid kinden, när hon räckte fram sitt skönskriftsalster. Vände så turnyren snabb som vinden, svann så kvickt som från ett glödhett halster.

Teckningar av Annie Bergman.

Nu hon sitter, mäktig chef, på redaktionen, går på sammanträden, går i borgen, kort är kjolen, kort är håret, kort är tonen: Pjoller, herrn, där ha vi papperskorgen.

Annie Bergman 1927

MAJA X.

FÖRR OCH NU I SVENSKA HEMMET

Var tid har sin stil och alla äro de bra för sig.

FYRTIO ÅR — DET KAN VARA både en lång och en kort tid. Fyrtio år framåt — det är oändligt långt borta, fyrtio år tillbaka — det är nära. Huru väl minnes jag ej, när för fyrtio år sedan provhäftet av en ny tidsskrift med namnet "Idun" och ungdomsgudinnans bild i titelvignetten helt blygsamt gjorde sin entré, litet försagd, litet osäker, och samtidigt ungdomligt frisk och förhoppningsfull, och bad att få bli upptagen hos oss vid sidan av Stockholms Dagblad, Göteborgs Handelstidning och alla de andra gamla pamparna.

Och hur levande minnes jag ej de hem, på vilkas dörrar nykomlingen knackade. Pretiösa och formella, mörka, belamrade med möbler, överornerade — det måste man medge att de voro, men de förtjänade dock alls ej att ses så över axeln, som det senare blivit deras lott. De hade sina förtjänster likaväl som sina fel.

Det är med hemmen nästan på samma sätt som med föräldrarna. Så länge man är liten, äro de förträffliga. Det finns ingen pappa eller mamma, som man ville byta mot sin egen. Men varje generation har sin strävan, sina mål, sina ideal — det kommer i nästan allas levnad en tid, då den äldre och den yngre generationens uppfattning brytas mot varandra. Och då blir man lätt benägen att anse föräldrarna bornerade och sin egen ståndpunkt som den enda riktiga. Först då vi själva mognat och blivit visare av erfarenheten, göra vi den föregående generationen rättvisa, då se vi på den med mera vördnad och förståelse.

Även om våra nutida hem måste erkännas vara mera smakfulla, mera enhetliga, lugnare och finare i sitt utstyr, bättre inredda och mera sanitära än åttio-talets, ha vi kanske nu kommit på ett såpass stort avstånd från dessa, att vi borde kunna ej blott se deras fel, utan även uppskatta deras förtjänster. Vid allt kritiskt bedömande gäller det emellertid, att behålla i minnet den regel Thomas Thorild i världen uppställde: "att låta detta vara detta". Det vore inte rätt att vid en värdesättning av hemmen för fyrtio år sedan hela tiden ha våra modärna hem i tankarna, att hela tiden jämsides med varandra se båda bilderna av nu och då. Hem och hem — de skilja sig förresten även inom samma tidsskede lika mycket från varandra som människa och människa, och för fyrtio år sedan mötte man lika skiljaktiga hemtyper som den dag idag. Det finnes även i våra dagar så oändligt gott om banala och smaklösa modärna hem, så få verkligt kultiverade och smakfulla, att nutidsmänniskan alls inte har några skäl att förhäva sig och bedja fariséens bön vid tanken på åttiotalshemmen.

De voro visst inte alla sådana, som de förevigats i Anders Forsbergs roliga karrikatyror. Visst skattade man åt smaken för buketter av torkat gräs och brännmålning, visst hängde man tjocka gardiner för fönsterna, visst plockade man in små bollfranshängda bord med en massa bric-à-brac litet varstans. Men det var i dessa rum en stämning av något ombonat, något "lunt", för att låna ett oöversättligt ord från broderspråket. Själva rummen voro i allmänhet stora och höga, och trots mängden av möbler och annat erfor man dock intet intryck av trängsel. Möblerna, vilkas former utan tvivel lämnade åtskilligt övrigt att önska i estetiskt hänseende, voro bekväma och inbjudande. Den mörka färgskalan gjorde inredningen en smula tung och dyster, det är onekligt, men på samma gång lugn. De golvtäckande mattorna, de tunga förhängena för fönster och dörrar voro visst svåra ljussläckare och dammsamlare, men en känsla av värme skänkte de också. De många småsakerna splittrade helhetsintrycket, de voro besvärliga och tidsödande att hålla fina, men i kultiverade hem — och det är dem jag närmast tänker på — voro de visst inte alltid fula; de flesta av dem hade tvärtom olika stilperioders skönhetsvärde. Visst kan man säga, att ett sådant hem var

Av

Elisabeth Wærnberg

kraftigt, att bisakernas mångfald skymde intrycket av helheten, men i den dunkla belysningen smälte dock detaljerna samman på ett sätt, som vi med våra krav på stark dager i rummen inte riktigt sätta oss in i. Och om det också brast i fråga om typisk stil, om hemmen för fyrtio år sedan inte

precis kunde sägas vara uttryck för starkt personliga intentioner, om den rådande smaken inte gav tillfälle till utvecklande av någon utpräglad originalitet, inte följde någon klar konstnärlig tanke, så hade dessa hem i stället en annan förtjänst: de visade pietet för arvedelar, vilka nu åter röna uppskattning, sedan de under "Jugend"-periodens utsävningar och smakrensningens bildstormsiver vrakats och ställts i skamvrån. Under en genombrottstid sådan som åttio-talet, då så mycket nytt brusade och sjöd i tankar och känslor, då i konst och vetenskap ungdomlig djärvhet — kanske understundom en smula hänsynslöst — tvang sig fram, voro hemmen dock en traditionsbevarare, som värnade om uttryck för det framfarnas värden.

Ja, nog hade åttiotals-hemmen sina förtjänster. Men de hade också sina obestridda fel, det skall inte förnekas. De voro tungrodda och svåra att manövrera. Eldning och sopning, piskning och damning krävde mycken tid och mycken arbetskraft. Och i hygieniskt hänseende voro de långt ifrån tillfredsställande. Ljus, luft och solsken stängdes ute i allt för hög grad. Mörka korridor, smuttar och passager utan dager och med otillräcklig ventilation fanns det gott om i den tidens våningar. Garderobstrymmen voro mången gång allt för snålt tilltagna. Obekväma voro köken, illa planlagda för arbetet på mångfaldigt sätt. Toilettförhållandena voro barbariskt primitiva och badrum en lyx, som sällan kom i fråga annat än i mycket eleganta hem. Ännu var tiden ej kommen då bostadshygien och kroppskultur, — och i kanske ändå högre grad husmoderssynpunkterna — skulle sätta sin prägel på hemmen, särskilt de tjänande utrymmena.

Det var en gång på 1840-talet en godsägare, som ville smycka portiken på sitt hus med en träskulptur av Balder. Bildskäraren skulle emellertid först visa sin teckning för en professor vid konstakademien och få hans utlåtande om densamma. Några allvarigare invändningar reste denne inte, och så kom den fredsälla asaguden till sin bestämmelseort — kostymerad som romersk krigare. Något sådant hade ej varit möjligt på 1880-talet. Det låg

Ett trivsamt sällskapsrum i Carl Laurins hem på 90-talet med den traditionella palmen, ymnigt mönstrade tapeter o. s. v. —

en utveckling emellan. Och mellan åttio-talet och oss ligger det också på skilda områden en utveckling, vars resultat präglar inte bara oss själva och vårt liv, utan även våra hem. Det är en ekonomisk utveckling, som tvingar oss till ett nästan ängsligt utnyttjande av rumskuben, till en snål planlösning för att tillvarataga varje den minsta bit av det dyrbara utrymmet, till ett införande av moderna tekniska anordningar och maskiner för att inbespara dyr lejd arbetskraft. Det är en sanitär utveckling med dess krav på riklig tillgång på ljus, luft och vatten. Den är en estetisk utveckling, som dikterar ett målmedvetet hänsynstagande till linjeföring, tyngdfördelning och färgklang i alla rum och i rummen i förhållande till varandra. Det är en personlighetens utveckling, som vill i hemmet se ett uttryck för den och de, som bebo detsamma. Och inte minst är det kvinnans utveckling och frigörelse. Den moderna kvinnan är inte bara självförsörjerska som ogift, ofta nog är hon även familjeförsörjerska som gift. Även den hustru, som uteslutande ägnar sig åt husligt arbete, har numera en helt annan ställning än förr — inför lagen räknas hennes arbete inom hemmet likvärdigt med mannens utanför detsamma. Den moderna kvinnan med vidgade vyer, ökade kunskaper, större krav på personlig frihet och personlig livsföring fordrar av det hushållsmaskineri, som hon ofta nog skall sköta utan hjälp, de tekniska förbättringar, som befria henne från onödigt fysiskt kraftslöseri, och av den omgivning, som skall skänka henne och hennes närmaste ett hems behag, den grad av skönhet, den personliga prägel, vari hon ser ett av hemtrevnadens grundvillkor.

En feministisk synpunkt, kanske många säger med en axelryckning. Låt gå för det. Men feministisk eller ej, är den dock ej utan grund. Om ej hemmens utveckling under de sista trettio, fyrtio åren i viss mån sammanhänger med och beror av kvinnans frigörelse och utveckling, skulle man nog få svårt att förklara det hänsynstagande till de kvinnliga önskemålen, de kvinnliga synpunkterna på heminredningen, vilka dock omot-

En 90-talsinteriör som vi knappast önska oss tillbaka.

Den allra senaste interiören från dekorativa utställningen i Paris visar kubistisk inredning.

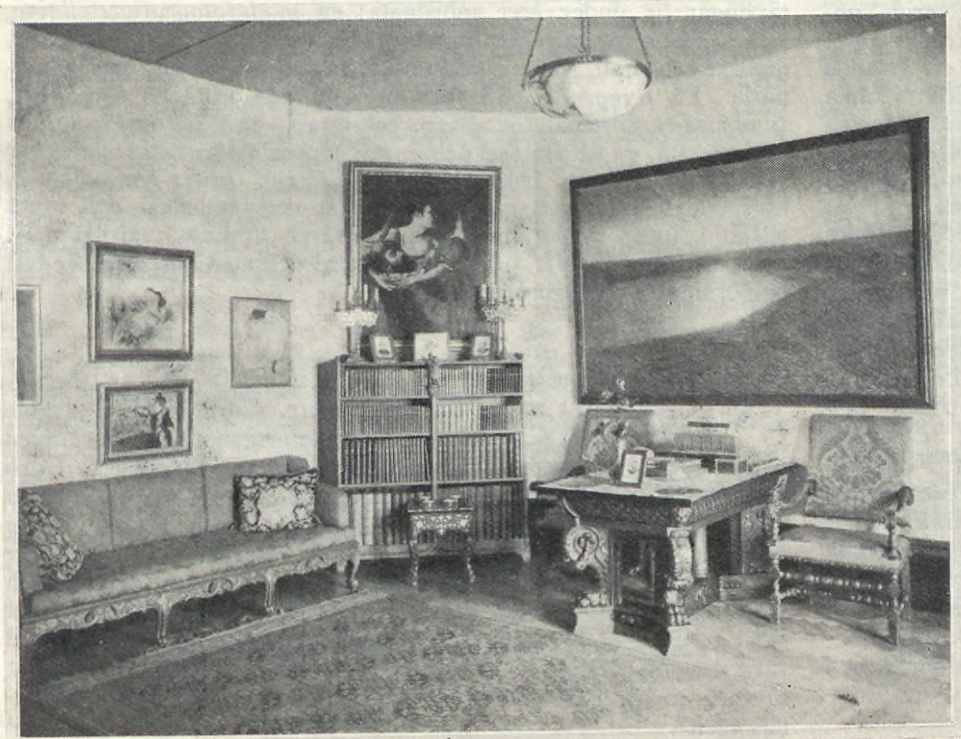
sägligt göra sig gällande vid modern heminredning. Det är nog ej bara vidgade sanitära insikter, starkare intresse hos arkitekterna för skapandet av vackra hem, av konstnärerna för framställning av vackrare vardagsvara, en renare smakriktning över huvud taget, som vi ha att tacka för den nya hemtypen. Hade kvinnorna ej kunnat följa med och fatta denna utveckling, skulle vi törhända fått vackrare och mera hygieniska hem. Men om de praktiskt ekonomiska synpunkterna på hemmets arbete blivit i samma mån tillgodosedda, ifall kvinnan ej blivit erkänd som en arbetande samhällsmedlem, det är nog en öppen fråga.

Dock, det ligger också till stor del i kvinnornas hand att tillvara-

taga utvecklingens frukter på skilda områden och göra något av dem. Hur smakfullt, hur sanitärt, hur praktiskt ett hem än är ordnat, är det dock ofullkomligt, om det saknar det viktigaste av allt: hemtrevnaden. Och att denna är i första hand beroende av husmodern — hemmets genius, som hon så vackert brukar kallas i mer eller mindre officiella tal, — därom äro meningarna väl knappast delade. Det är i vår tid så ofantligt mycket, som lockar och drager utåt. Under samma förhållanden blir hennes uppgift att göra hemmet till medelpunkten i familjens tillvaro icke lätt, men den är dock ofrånkomlig. Och den kan lösas blott om hennes egen personlighet i sin hand bär det trollspö, som skapar ro och harmoni.

Ja, tiderna ha förändrats, människorna och deras bostäder likaså, sedan för fyrtio år tillbaka "Idun" blygt knackade på hemmens dörr. Och allt framgent komma förändringarna att fortgå. Låt oss hoppas, att när "Idun" om fyrtio år framåt, alltid lika ungdomsfrisk och samma hemmens kärkomna vän som nu, träder inom våra dörrar, hennes ögon skola möta hem, som ha alla de förtjänster hon skadat hos hemmen under sin tillvaro, men med en samlad skatt av erfarenhet, av förbättringar, av nyvunna skönhetsvärden och en högtstående kvinnotyp.

ELISABETH WÆRN-BUGGE.

— och motsvarande rum i Carl Laurins hem nu, där samma möbler placerats in i en vacker modern miljö.

DAMERNAS EGET JUBILEUMSÅR

HUR IDUN HAR FIRAT

SINA 40

KVINNORNAS TIDNING

FÖRR OCH NU

"Damernas egen", första numret 1887.

"Damernas egen" av år 1927.

Så skall i en vacker dager
framtidskvinnan för oss stå,
en Iduna, ej blott fager,
men med odlad själ också.
Säkert skall hon hemmet smycka
då med mera ärlig lycka.

Detta är slutversen i det poem varmed tidningen Idun presenterade sig i sitt första nummer december 1887. Frithiof Hellberg stavade ännu kvinna med q, men han nämnde henne dock framtidskvinnan, en ny kvinna, som skulle kunna nå längre och djupare än en gången och hans egen tids kvinnor voro tillätta. Och i tjänst för denna strävan ville han sätta sin tidning. Liksom kvinnorna själva fick han strida och streta tappert för att nå sitt mål. Dock, som tiden gick kunde snart både kvinnorna och Idun triumfera.

Men den värld, där kvinnan med k likaväl som med q främst regerar och där hon kanske trivs bäst, är i hemmet. Alltså blev Idun icke bara damernas tidning, utan hemmens; tidningen, av vilken både husets herre, fru och ungdomar hade nöje och behållning.

Sådant var Iduns program för 40 år sedan — så är det än idag. Den yttre miljön ändras, nya generationer växa upp, men livets innersta kärna är och förblir densamma. Därför söker Idun starkt hålla fast vid sina gamla traditioner, vid det program, som var dess första ledstjärna. Och den gör det med den auktoritet, som ålder, erfarenhet och förnäma anor ge.

Men ålder och anor båda föga, om man slår sig till ro med dem. En av en tidnings främsta uppgifter är att spegla sin tid. Och vi tro att en bekantskap med Idun av idag lätt skall övertyga Sveriges kvinnovärld om att Idun friskt och omdömesgillt följer med utvecklingen, framhåller det sunda och ädla i vår tid och kritiserar det förvrängda och sjuka.

Så vill Idun allt framgent komma till sina läsarinor. Det skall bli vår strävan att liksom under gångna 40 år endast giva vår läsekrets det bästa, att göra Idun till en god och pålitlig vän, som håller smakens och tonens fana högt så att Idun med lika goda skäl som nu kan fira sitt nästa jubileum, 50-årsjubileet, och därefter många fler.

Idun har på ett värdigt och glansfullt sätt firat sitt 40-årsjubileum. Aktuella kvinno- och hemfrågor ha följts, skildrats och diskuterats. Litteratur, konst och andra kulturella ämnen liksom sociala problem ha fått sin sakkunniga belysning i Iduns spalter. Idun har bistått sina läsarinor med råd och dåd och de ha i Idun funnit den värdefullaste förströelseläsningen att försjunka uti.

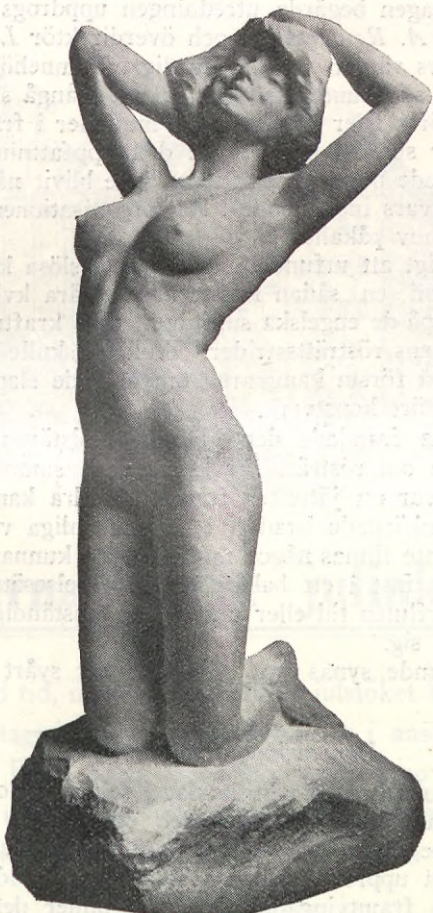
De bästa pennorna i vårt land skriva alltjämt i Idun — att räkna upp Iduns medarbetarstab under de gångna åren är att räkna upp hela det kulturella Sverige under 40 år. En blick på Iduns jubileumsartiklar, varmed Idun varje vecka firat sitt 40-årsjubileum under 1927, ger ett lysande prov på Iduns medarbetarstab just nu. Jubileumsartiklar i olika ämnen ha skrivits av: Annie Åkerhielm, Julia Svedelius, Marika Stjernstedt, Ann Margret Holmgren, Brita Juhlin-Dannfelt, Elisabeth Högström-Löfberg, Eva Fröberg, Andrea Andreen-Svedberg, Frida Stéenhoff, Ellen Reumert, Danmark, David Blomberg, Olga Thinn, Norge, Anna Wahlenberg, Poul Bjerre, Anna Maria Roos, Marcelle Tinayre, Frankrike, Adele Schreiber, Tyskland, Maja Alvin, Elisabeth Wærn-Bugge, Elisabeth Östman-Sundstrand, Mathilda Staël von Holstein, Wilh. Wernstedt, prinsessan Bibesco, England, Jakob Billström, Hildur Dixelius, Ellen Hagen, Birger Mörner, Calla Curman, Arthur Fürstenberg, Anna Lenah Elgström, Alma Söderhjelm, Anna Sörensen, Elisif Théel, Fanny von Wilamowitz-Moellendorff, Ellen Lundberg-Nyblom, Elisabeth Thorman, Gurli Hertzman-Ericson, Agnes Branting, Vera von Krämer, Sonja Westerstahl, Ida B. Goodwin, Elna Tenow, Olga Raphael-Linden, Ida von Plomgren, Anna Branting, Eskil Andræ m. fl. En uppmärksam artikelserie har också exkejsarinnan Hermines memoarer varit. Likaså ha Iduns månadstävlingar givit många bidrag, värdefulla på grund av ämnenas skiftande mångfald, väckande tankar och praktiska råd. Två svenska originalromaner ha givits Iduns läsarinor under 1927: "Mödrar och döttrar" av Annie Åkerhielm och "Vördig prostens hus" av Elisabeth Kuylenstierna-Wenster.

Under det gångna året liksom under de 40 har Idun gjort många aktiva insatser av aktuellt och kulturellt slag. En stor romanpristävling med 10,000 i pris har lockat många deltagare. Den kommer att avgöras till nyåret varefter de bästa romanerna införas i Idun. Iduns romanpristävlingar ha riktat den svenska litteraturen med några av dess mest kända verk, såsom: "Ur Gösta Berlings saga" av Selma Lagerlöf, "Den stora Vreden" av Olof Högberg m. fl. Iduns kvinnliga akademi har år 1927 tilldelat Emilia Fogelklou sitt pris på 1,000 kr. för hennes etiskt och socialt betydande författarskap. Två utställningar i samband med tävlingar ha under året anordnats: en modéfotografutställning, som tilldrog sig mycket intresse, och en utställning av duktyg, damast och dräll, som av sakkunskapen sades vara en liten kulturpärla. På Bygge och Bo 1927 presenterade Idun en egen villa, Idungården, föremål för allmän beundran. Två sällskapsresor ha arrangerats, en till Bryssel och en till Uppsala, där deltagandet var mycket livligt och belåtenheten enstämmig. Iduns Kvinnoklubb, som bildades 1924, har haft ett lyckat verksamhetsår och röner alltjämt livlig anslutning. Jubileumsåret avslutas värdigt med Iduns jubileumsskrift, praktfullt utstyrd och med bidrag av endast de förnämsta medarbetare.

När Idun nu ingår i ett nytt år och mot nya jubileer står tidningen starkt rustad på alla fronter. Våra läsarinor skola återfinna alla de gamla uppskattade medarbetarna, men även nya ur det unga gardet. Litteraturen kommer att följas av Gurli Hertzman-Ericson, och för de praktiska avdelningarna svara Anna Schenström, Marg. v. Schwerin, Elvira Harms, Brita Lidbäck, född Rosenblad, Elisabeth Thorman, Julie Wener m. fl. Från Frankrike har Marika Stjernstedt utlovat artiklar och från Finland Alma Söderhjelm en intressant artikelserie. Intet skall sparas för att hålla Idun på den höga standard som alltid varit dess förnämliga kännetecken. Idun väntar därför att alltjämt få vara en kär gäst i de svenska hemmen och som alltid "damernas egen".

Ge Eder själv eller Er goda vän Idun i julklapp! — Prenumerera före jul!

"Hymn till naturen", skulptur av Alice Nordin.

PALETTENS DAMER.

(Forts. fr. sid. 44.)

Innan jag slutar min långa och dock så fragmentariska artikel över det vidlyftiga ämnet, vill jag komplettera med ytterligare några namn och erinra om att jämte äldre ha vi också yngre förmågor med vilka jag dock av naturliga skäl inte har minnen och upplevelser gemensamt. Jämte vår så framstående xylograf Thekla Nordström — på grund av konststartens ringa praktiska användning sen länge överksam — och jämte skulpturiserna Ida Mattson, Alice Nordin, djurmålarinnan Ida von Schulzenheim, illustratrisen Jenny Nyström, akvarellisten Ellen Jolin, den nyligen bortgångna Gerda Wallander — bör antecknas namnen Sigrid Hjertén Grunewald och Vera Nilsson, den förra särdeles delikat i kolorit och touche, den senare av en läggning som skulle göra henne bemärkt även bland tyska ultras. Och Sigrid Fridman som fått en sin staty upprest på offentlig plats och rönt samma erkännande, eller bättre uttryckt, samma slags mottagande som manliga kolleger, vilkas verk placerats i en totalt omöjlig miljö!

Alltför väl inser författaren av dessa rader att aplockningen måste förefalla tämligen nyckfull. Många namn både av äldre och än mer av yngre konstnärinnor saknas; men då "Idun" som vi skola hoppas om ett decennium åter skall kunna fira ett betydelsefullt jubileum kan ju skadan repareras och då tilläventyrs av en bättre penna. Frågar mig någon hur det dock kommer sig att jag utelämnat ett namn som legat närmast tillhands svarar jag blott att detta såsom även varande mitt, står mig alltför nära. Varje värdesättning av denna konstnärinnas oeuvre måste givetvis få en anstrykning av partiskhet, vilket skulle störa den värderade konstnärskamraten. Och skulle jag endast hålla mig till den anekdotiska krönikan om gemensamma upplevelser, lika gamla som Iduns livslängd, så föredrar jag att — må man beskylla mig för feighet — krypa under den täckmantel, som äldre minnesgoda läsare nog erinra sig bar den numera föråldrade rubriken "privatlivets helgd".

GEORG PAULI.

NÄR IDUN VAR ANNA BRANTINGS HEM.

(Forts. fr. sid. 49.)

rutor. En gång började han som vanligt men upptäckte att fabriken var flyttad och mamsellerna med den. Han slutade tvärt, mitt i det allra vackraste, tog sitt positiv på ryggen och kom aldrig igen. Det hör till saken att berätta huruledes man fick det vatten

som behövdes till hushållen, inklusive tvätten. Det hämtades från brunnen på Brunkebergstorg, men vi ville aldrig dricka det, ty man påstod att åkarna avlivade sina små smådjur på pipen. Inte förrän 1865 lät vår far införa den nymodiga vattenledningen, som också den ansågs ha ett tvivelaktigt ursprung. Det anskaffades även en stor slang för att skölja gården, i sanning välbehövliga reformer. Man tänke sig Johanna med allt annat arbete tvungen att bära vatten hela Beridarebangatan fram och så vanligen tre trappor upp, i två kopparflaskor, en av dem nu i min dotter Vera von Kræmers ägo. Men hon var lika glad för det och sjöng:

Först att älska du mig lärde,
sedan blev du min tyrann . . .

Ja, Johanna, hon vore värd sitt eget kapitel. Hon kom tjugufyraårig och stannade i fyrtitre, tills döden var så snäll och hämtade henne.

I den där bra boken, som ingen läst, har jag talat om hela raden av klädstånd utåt Mästersamuelsgatan. Det var hederliga och präktiga fruntimmer allesammans, ty handelsskoj räknas ju inte. Namnge någon vill jag ej, ty möjlighet för efterlevande är inte utesluten. Mycket roligt hade jag där, men klädstånd var ändå inte min framtidsdröm, snarare då brödmagasin.

Just nu minns jag en del av hörnhusets första våning, som jag glömt och där vi också bodde, på samma gång vi även inkräktade i snickerifabrikens rymder, som då gjordes om för människor i stället för bräder. Den del som tillhörde hörnhuset var ytterst pittoresk. Ifrån en liten trappa utåt gården kom man in i ett rum, som i mörkret borde ha varit en elak fälla för inbrotts-tjuvar. Det hade några djupa trappsteg ner, alldeles vid dörren, och tänkte man sig inte för man framstupa med en väldig skräll. Det översta trappsteget användes av mig och skolkamrater till scen, då vi spelade teater. (Är det någon som tänker på Konserthuset i detta ögonblick?) Dessutom fanns en kallkammare, kanske avsedd till förvaring mot mal, men jag minns den som ett litet kabinet, där man satt och skallrade. Ingången från stora farstun till dessa rum var också livsfarlig med några besynnerliga trappsteg åt sidan från den egentliga trappan, allt hållet i hemlighetsfullt mörker.

Mycket mera kan vara att säga om det i alla fall kära gamla d'Unckerska huset. Men det får vara nog nu. Efter min fars död såldes det genom en skojare till någon som sedan sålde det i sin tur för en million kronor. Så mycket kan jag säga att min andel av vinsten blev 12,666 kronor. Men det är ingen välsignelse med pengar.

ANNA BRANTING.

Teckningar av Jenny Nyström-Stoopendahl.

VÅR SVENSKA SYSTER.

(Forts. fr. sid. 52.)

omtanke, och i vår tid möta vi Ellen Key som med allt sitt revolutionära tänkande och sitt glada budskap att sätta torpedo under arken i sin materiella livsföring, var en god svensk husmor med var sak på sin plats och en plats för varje sak och den som sett Selma Lagerlöf i hennes ståtliga hem vet att också hon är i besittning av denna gemensamma arvelott.

Det är väl inte för ro skull lagen tidigt tillerkände den gifta kvinnan en ärad ställning. Där om vittna husfrudömet, till lås och nycklar. Visserligen har den svenska husmoderns domän i våra dagar ansenligt krympt ihop. Hon får röra sig inom gränserna av ett mönsterkök med alla dess sinnrika arbetsbesparande anordningar, som vi snällt försöka efterlikna. Detta område behärskar hon i regeln suveränt. Sveriges män ha det bra ställt. Måntro de alltid äro medvetna härom?

Vår svenska syster är som kulturpersonlighet förfinad och måttfull, som husmor skicklig, arbetsam och praktisk, som arbetskamrat trofast och glad.

Någon enda gång kunna vi, barn av hårda öden, önska att vår svenska syster vore en smula mera explosiv. Att hennes pulsar sloge i hastigare rytmer i takt med världshändelserna, ty vi själva äro en smula bryska, naivt uppriktiga, men då vore hon inte den hon är, fostrad och uppvuxen i ett land där tegarna i mera än ett århundrade blommat i fredens hägn.

Anna Branting

EN KARAKTÄRSSKÅDEPELERSKA.

(Forts. fr. sid. 53.)

klädd i overall som flickor numera äro vid hennes ålder. Det klär dem och det veta de. Men de säga:

— Det går mycket bättre att spela i over-all än i kjol. Man kan röra sig mycket lättare.

Hon står utanför staketet och trillar en racket mellan fingrarna. Och i hennes ögon finns ännu ett skimmer av kvällens stora lycka.

Jag står tyst och ser på henne och så säger jag:

— Det var roligt i går på societeten.

— Ja, mycket.

— Du fick dansa.

— Ja.

Så blir det tyst tills jag säger:

— Jag tar tillbaka det där om kokerska på en ångbåt. Jag tror att du skall bli karaktärsskådespelerska. Du saknar inte anlag.

Då ser hon på mig med fjorton års förakt för ålder och visdom och så säger hon bara ett ord:

— *Fnatt!*

I hennes lexikon är detta ord uttryck för något synnerligen dumt och löjligt, lågt och föraktligt. *Fnatt* — däri samlar hon allt, vad hon tycker om mig och mitt usla omdöme. Därmed är allt klart. Och jag smyger mig stilla bort, glad över att hon inte sade *knarren* vilket är ett par grader starkare än *fnatt* och nästan lika bra som *nippran*, vilket i sin tur uttrycker något så vansinnigt fånigt och idiotiskt att en klok människa omöjligt kan befatta sig med det.

HASSE Z.

Teckning av G. Chatham.

"JAG KOM, JAG SÅG, JAG SEGRADE."

(Forts. fr. sid. 55.)

När rösträttsfrågan började bli uttröskad, utsträckte F. K. P. R. sin verksamhet till att också behandla aktuella och betydelsefulla sociala och humanitära frågor på sina offentliga möten, vilket ledde till goda initiativ och företag.

Den kvinnliga rösträttsfrågan i riksdagen.

Det socialdemokratiska partiet var det första som uppsatte kvinnans rösträtt på sitt program. Sedan följde det liberala partiet exemplet. Frågan blev segsliten i riksdagen där den blöttes och stöttes i nitton år. Debatterna voro ibland tragikomiska.

Det vore frestande att citera åtskilliga yttranden av motståndarna i riksdagen. Naturligtvis saknades inte den gamla utslitna vaggan med fäder i stället för mödrar hos barnet, — ett argument, som kanske inte hade någon dräpande verkan. Vårre var det nog när en av högerens främste talare yttrade den fruktansvärda profetian att: "kvinnorösträtten skulle dränka de gamla väljarna så att de inte skulle kunna räcka upp ett finger". Det lät ju rent ohyggligt för männen. En framstående talare sade helt kategoriskt att allmän rösträtt, det var rösträtt för män. Kammarmajoritetens mening var att kvinnorna borde hålla sig hemma och sköta sitt. De hade ingenting i riksdagen att göra. En av talarne yttrade det oförgätligt minnesvärda ordet att "ingen stor man har nånsin varit en kvinna"!

Idel överflödiga skrämnskott serverades ur en aldrig trytande arsenal. Och första kammaren avlog ständaktigt varenda motion med eller utan votering, blind och döv för medkammarens eller konstitutionsutskottets ställning till frågan. Inte heller påverkades den av att de tre övriga nordiska länderna hade beviljat sina kvinnor rösträtt.

Den av riksdagen begärda utredningen uppdrogs sent omsider åt professor C. A. Reuterskiöld och överdirektör L. Widell. Efter sex långa års väntan var den färdig och innehöll platt ingenting som kunde skrämna riksdagen till att frångå sin årliga vana att avslå ett större eller mindre antal motioner i frågan. Reuterskiöld hade för sin del kommit till den uppfattningen att kvinnornas uteslutande berodde på att de "icke blivit någon maktfaktor i samhället vars inordnande i statsorganisationen ansetts vara av praktiskt behov påkallat".

Det var kinkigt att utfundera hur rösträttslösa kvinnor nånsin skulle kunna bli en sådan maktfaktor. Våra kvinnor prövade lyckligtvis inte på de engelska suffragetternas kraftmetoder, hämtade från männens rösträttsstrider. Troligen skulle det inte heller ha imponerat på första kammaren om vi hade slagit ut fönsterrutor eller förstört konstverk.

Äntligen 1912 framlade den liberala ministären *Staaff* regeringsproposition om rösträtt för kvinnor på samma villkor som för män. Det var ett jättesteg framåt. Andra kammaren biföll, den första framhårdade istadigt i sin oresonliga vägran.

Det tycktes inte finnas någon möjlighet att kunna övertyga män som hade växt fast i ett bakåtvänt betraktelsesätt från en för länge sedan förfluten tid eller under alla omständigheter beslutat att inte ge med sig.

Allt hopp kunde synas ute. Och det var svårt att inte fälla modet.

Den oväntade räddningen.

En högst oväntad orsak gjorde slag i saken. I form av revolutioner i Tyskland och Österrike och ett allmänt stormhotande politiskt barometerstånd i världen kom räddningen ur det prekära läget. Det upprörda världshavets vågor nådde även Sveriges kuster och framtvingade i ett slag under den liberala och socialdemokratiska ministären *Edén-Branting* den stora författningsrevisionen vid urtima riksdagen 1918 som även hade kvinnorösträtten till följd.

Den 24 maj 1919 beviljade båda kamrarna politisk rösträtt och valbarhet åt kvinnor på samma villkor som för män. Vinden hade vänt sig. Oppositionen hade förstummats inför det numera oundvikliga och förbytts i resignation. Ett och annat svagt nödrop hördes ju in i det sista från de räddningslöst förlorade motståndarna. Man kände nästan medlidande med de slagna hjältarna som så tappert i årtionden hade försvarat männens position sedan urminnes tider.

Och så öppnades dörren för kvinnorna utan buller och bång!

Efteråt.

När man sedan ser hur ofarliga kvinnorna ha varit vid valen och i riksdagen, så kan man blott beklaga all den duktiga kvinnokraft som blev spild i tjugo-årig strid för en sak vars rättfärdighet för länge sedan borde ha insetts utan vidare av såväl män som kvinnor.

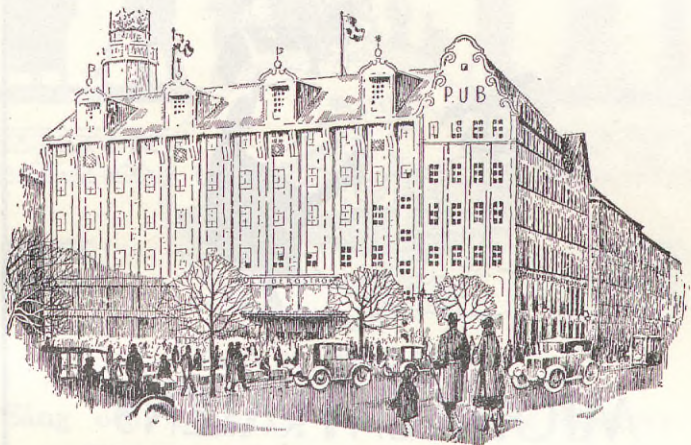
Nu är att hoppas att kvinnorna mer och mer skola fatta sin plikt att med förenade krafter sörja för att få in ett mångdubbelt större antal kvinnliga representanter i riksdagen. Ty kvinnor ha otvivelaktigt en mycket stor mission att fylla i vården av det allmänna, om de blott kunna få tillfälle att göra sina synpunkter och erfarenheter gällande till kompletterande av männens, vilket hittills knappast varit dem möjligt att göra. Därtill fordras flera än det lilla fåtal av sex kvinnor i riksdagen bland sextiotre gånger så många män.

Ann Margret Holmgren

"Tidskrifter komma och gå, men IDUN är och förblir de svenska hemmens trogna vän",

skrev för en tid sedan en prenumerant till Idun. I 40 år har Idun sökt ge de svenska hemmen det bästa — denna tradition skall icke brytas under de kommande 40.

Damerna börja julinköpen

i god tid, innan det egentliga julstöket hemma tager deras uppmärksamhet i anspråk. Hos PUB finna de också redan i november det stora "julurvalet". För envar av familje- eller vänkretsen ha vi den rätta presentartikeln.

FÖR HERRAR: FÖR DAMER:

Halsdukar	Silkesschalar
Scarves	Pälscolliers
Skjortor	Handväskor
Strumpor	Strumpor
Cigarettetuier	Morgonrockar
Rakapparater	Tofflor

FÖR BARN:

Sportkostymer
Sportgarnityr
Mössor, Vantar
Pjäxor, Skidor

PUB:s leksaksavdelning bjuder till julen ett storstilat urval av kontinentens sista nyheter i leksaker av alla slag.

I lunch- och tesalongerna i såväl norra som södra affärshuset serveras ett gott kaffe med utsökta wienerbröd och bakelser.
Musik dagligen.

Paul U. Bergströms ^{A/B}

NORR:

13 Hötorget — Drottningg. 74

SÖDER:

54 Hornsgatan
(mitt för Ad. Fredr. Torg)

Detta är en av säsongens många vackra modeller i promenadskor av brun boxkalv och med 4 snörhål till

Kr. 25,50

TILL JULEN

är den alltid välkomna presentartikeln ett par trevliga

Herr-, Dam- eller Barn-
TOFFLOR

eller ett

Presentkort

från

Kembels

65 Drottninggat. 6 B S:t Paulsgat. 3 St. Nygatan
Stockholm.

Lika regelbundet

som Ni om morgonen tvättar sömnen och olusten ur ögonen, lika regelbundet bör Ni för Edert välbefinnande dricka ett glas

MOOR FRUKT SALT

"En källa till hälsa och krafter."

Varje sak, som gör anspråk på existensberättigande, måste fylla en uppgift, "MOOR" Fruktsalt fyller två uppgifter; det är ett *Hälsomedel* på samma gång som *Läskedryck*.

Såsom hälsomedel

har det till uppgift att förhindra förorening av blodet och hålla matsmältningsorganen i gott stånd. Vid rubbningar i matsmältningsorganen avlägsnar det främmande partiklar och gifter från mage och tarmar samt giver njurar och lever ett bad, vilket stegrar deras förmåga att fullgöra sina uppgifter.

Till salu hos *Speceri-, Färg- och Kemikaliehandlare.*

1: 25
per flaska.

Såsom läskedryck.

Ni kommer att finna att det är en utomordentligt läskande och välsmakande dryck, särskilt till måltiderna. Den ställer sig därtill mycket billig. Regelmässigt användande av "MOOR" Fruktsalt skänker Eder livsglädje; nervsmärtor drivas på flykten, huvudvärk, dåsigheit, olust och matthet försvinna.

Tillverkare:

TEKNISKA FABRIKEN NITOR A.-B.
Stockholm.

MJÖLKCENTRALENS Steril-Grädde

Ren naturprodukt!

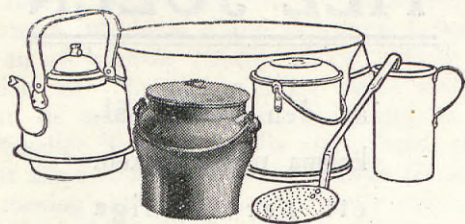

Märket för goda mejeriprodukter

222

För äktheten svara krona och sigill.

iderna igenom återfinnas i de svenska köken tillverkningar från Skultuna bruk. Förutom vanliga kokkärl finnes numera en riklig samling av specialkärl såsom syltkittlar, fiskkittlar, gröt- och potatiskokare m. m. samt alla slags redskap såsom skopor och skumslevar, stekspadar, durchslag och trattar.

Skultuna kärl äro praktiska och prydliga. Köp

Skultuna

Eskilstuna mesost

Hjälper magen smälta maten.

GULD-OST

Mina barn är friska barn.

Varje moder bör betänka att Mesost är ett av våra hälsosammaste och billigaste näringsämnen.

Efterfråga Eskilstuna Mesost.

NYTT **NYTT**

"His Masters Voice"

Duett ur **"Adjö Mimi"**
ROSENGREN & EGGE

Sång och musik ur Odéon-Teaterns höstrevy.

Höstsångens populäraste dansmusik
av Warings, Nat Shilkrets & Savoy orkestrarna m. fl.
Dessutom Egerstams och Winters förstärkta elitörkestrar

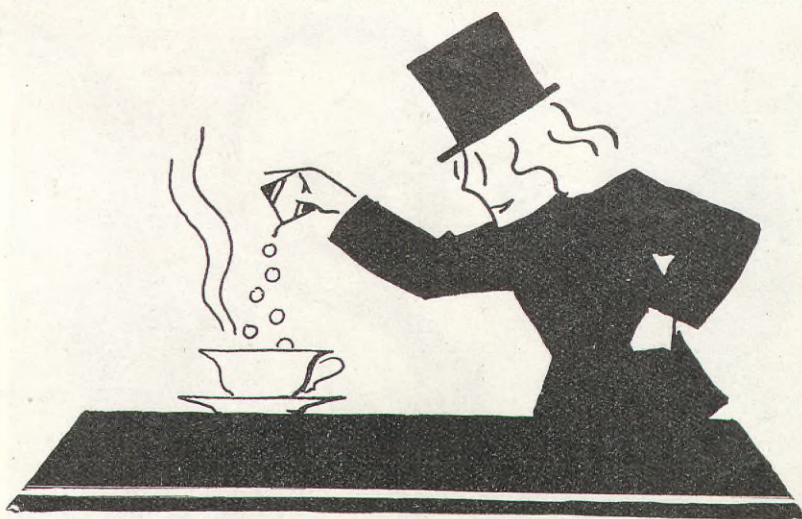
EN SERIE OPERAOUVERTURER
inspelade av Statsoperans Orkester, Berlin, under
ledning av Generalmusikdirektor L E O B L E C H.
Begär vårt novembersupplement!

"HUSBONDENS RÖST" **"HIS MASTER'S VOICE"**

Kungsgatan 4 N. 2379. 4 Kungsgatan N. 2380.

SKANDINAVISKA GRAMMOPHON A.-B.
STOCKHOLM.

Här är halsläkar'ns recept,
när Ni är förkyld och täppt:

Tag några av halsläkar'ns Tulopastiller,
slå varm mjölk därpå och ställ koppen intill Er,
drick ur den strax innan Ni somnar på kvällen,
lägg på er båd täcket och filten och fällen —
när sedan Ni vaknar på morgonen opp,
förkyllningen flytt och kurant är er kropp.

Tulo
DEN LILLE
HALSLÄKAREN

A/B Förenade Chokladfabrikerna, Stockholm.

Då Ni gör Edra inköp

anlita vår välkända *specialaffär* för

KAMEROR

och alla slags fotografiska artiklar.

PRISMA-KIKARE

för teatern, resor och sport.

Begär Priskurant I.

RADIO

Kompletta mottagare och alla slags
tillbehör och delar.

Förnämsta svenska och utländska
fabrikat.

Begär Priskurant IV.

LEKSAKER

och experimentartiklar, mekaniska,
elektriska och optiska, för barn och
skolungdom.

Specialité: Instruktiva leksaker.

Vid inköp av foto- och radio-artiklar stå vi beredvilligt
till tjänst med sakkunniga och vederhäftiga råd. Vi sälja
endast kvalitetsvaror.

FORSNERS A.-B.

KLARABERGSGATAN 44 - STOCKHOLM

Praktiska Nyheter!

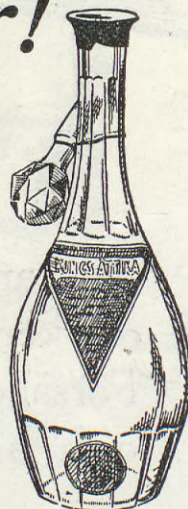
"SLOTTSSENAP"

på hushållsglas i 3
storlekar.

KUNGS- ÄTTIKA

KUNGS- VINÄTTIKA

på karaffer.

Äro marknadens förnämsta fabriķater.

Guldmedaljer 1924, 1927.

A.B. UPSALA ÄTTIKSFABRIK

Babys hälsa —
Mors lycka.

Nestlé's nya Barnnäring.
förebygger engelska sjukan
och
skänker en strålande hälsa.
Rekommenderas av läkare.

BLANKT BLIR DE'
O' STARKT BLIR DE' ! O' SA LÄTT ATT STÄDA SEN

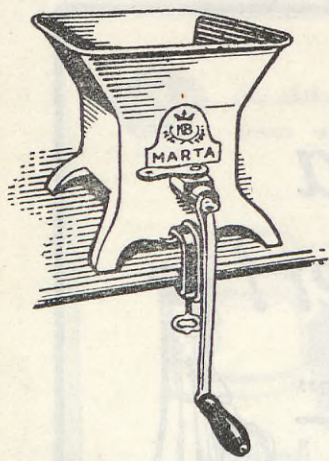

ebbe BERG

LIKA FÖRTJUSTA BLIVA ALLA
SOM FERNISSA SINA LINOLEUMMATTOR MED
GENTELES 7-LACK
Den moderna linoleumfernissan

Topkar på 7 timmar.
Tränger in i mattan och konserverar den.
Tål två millioner steg.
Tar död på baciller

A.-B. GENTELE & C. S. STOCKHOLM 17

Degknådningsapparaten

"MARTA"

— Patenterad i in- och utlandet —

lika användbar som färs- och korbberedningsapparat. Försäljes hos järnhandlare och bosättningsaffärer.

Den inbesparar 2/3 av husmödrarnas tid och arbete med den besvärliga beredningen av degar, färs- och korvsmetar, och därtill blir arbetsresultatet det bästa tänkbara.

NORRAHAMMARS BRUK, NORRAHAMMAR.

Divi
Hud-Crème-Tvål

M. ZADIG · MALMÖ
H. M. KONUNGENS HOVLEVERANTÖR

Vid rationell skönhetsvård

... äro Syster Ellas preparat de förnämsta,
enär de äro framställda speciellt
för vårt klimat.

ANVÄND FÖR HUDEN

Syster Ellas Hudcreme om aftonen
Syster Ellas Dagcreme om dagen

Dessa hudcremer äro verkliga skönhetsalvor. Efter
en tids behandling med dessa kan man vara säker
att få en fulländad, vacker, fin och vit hy.

ANVÄND FÖR HÅRET

Syster Ellas Champonpulver
Syster Ellas Svavelpomada
och

Pastor Seb. Kneipps Brännasselhårvatten

Ni kan då lita på en verkligt rationell hårvård.

Gör rent hus!

De som använda Åtvidabergs bonvax förvåna sig över hur lätt boningen är. Åtvidabergs bonvax tillåter polering *omedelbart* efter påstrykningen och har en starkt smutslösande förmåga.

Åtvidabergs bonvax är det billiga och behagliga boningsmedlet för såväl parkettgolv som korkmattor.

Mångdubbla Edra parkettgolvs och korkmattors hållbarhet genom att regelbundet bona dem med

ÅTVIDABERGS BONVAX

Det lättarbetade bonvaxet

sten

Befria Eder

från de obehag som heta: trötta och ömma fötter och som härleda sig från trånga, hårda och illasittande skodon. Använd Oscarias Marta-sko, som är tillverkad med tanke på största möjliga fotkomfort. Brun och svart boxcalv Kr. 12:—. Lack Kr. 14:—. Rekv. från Oscaria-affärerna eller direkt från

Skofabriks A.-B. Oscaria,
Örebro.

En ny

MÖBELKATALOG

med rikhaltigt innehåll omfattande möbler, armatur, gardiner, tennföremål m. m. har utkommit. Ritningar och kostnadsförslag å individuell inredning.

DAVID BLOMBERG
KUNSGATAN 35 - STOCKHOLM

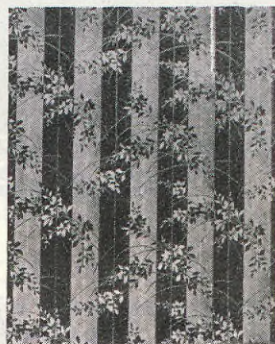

Hamrat och Matt Tenn

Tennsoldater
Tennsoldatsformar
Leksaker
Julgransprydnader

GAMLA TENNGJUTERIET

(f. d. A.-B. Santessonka) HAMNGATAN 34, STOCKHOLM

Hemmets trevnad

ökas genom
vackra och lämpliga
TAPETER

De bästa nyheterna av
SVENSKA KONSTNÄRER
och av utlandets främsta
tecknare tillverkas av

NORRKÖPINGS TAPETFABRIK
NORRKÖPING

Efterfråga detta fabrikat vid tapetköp

Garanti

När Ni bryter

sigillet å

nedanstående

kanister innehållande

KARSTENS

SKORPOR

i 1 Kr.-kanistrar

å 50 st. skorpor

tillförsäkras Eder

garanti för att

all beröring med händer undvikits
vid tillverkning och emballering.

Kungl. Hovleverantör

Firman grundad 1820

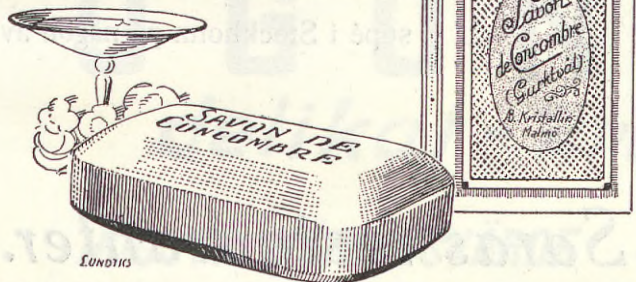

Savon de Concombre

GURKTVAL

Antikens kvinnors skönhetsmedel var gurksaften.
Engelska kvinnors skönhetsmedel är gurksaften.

DENNA TVÅL
INNEHÅLLER
GURKSAFT

Skulle Eder handlande ej föra densamma så tillskriv A.B. Kristallin, Malmö.

Endast äkta i kartonger med Kristallins firmanamn.
För efterapningar varnas!

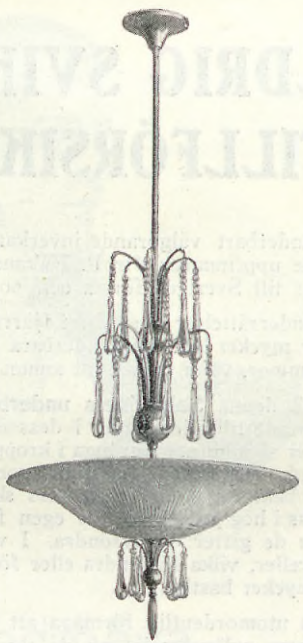

Så fina Julpresenter...

som nu hade aldrig far och mor fått förr. Men så fanns ej heller "Singer Lilla Elektriska" med motor och lampa att tillgå för sömnaden.

Finsöm såväl som allt vad till vardagen hör sys bäst på

Singer

Säsongens nyheter i elektrisk armatur

Belysningsglas. Hushållsglas, pressat och blåst. Prydnadsglas.

Western Electric's radioapparater och dammsugare. Eveready anodbatterier och ringledningselement.

Böhlmarks

Huvudkontor: Stockholm Sö.

Övertyga Eder om våra varors höga kvalitet och facila priser genom ett besök i någon av våra utställningslokaler: Norrmalmstorg 4 eller Högbergsgat. 19-25.

Öflamma! de sade att
Rexolin
FLYTANDE

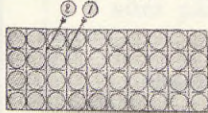

Till salu hos alla ledande firmor i branschen.
I Stockholm engros hos Ad. Lemons A.-Bol. och
A.-Bol. Klint, Bernhard & C:o.

Epokgörande nyhet i svensk sängkläderstillverkning.

Vem har icke med en lätt suck av välbefinnande sjunkit ned i en fätölj med dunplym. Har ni observerat, att, när ni reser er upp, återtager plymån sakta sin form, liksom man pumpade upp den med luft? Har ni reflekterat över orsaken till denna nästan sagolika mjukhet och elasticitet? Ni svarar säkerligen — dunet. Vi svara — luften. Dunet har visserligen en avgörande betydelse, då intet stoppmaterial innehåller så mycket luft som dunet, men återstår att förklara, varför ej en dunkudde är lika mjuk som en plym. Orsaken härtill ligger i det olika tillverknings sättet. En plym eller m. a. o. en fackmadrass består nämligen av en mängd slutna fack, som göra samma tjänst som häfttråden i eder resärmadrass, att hålla fyllnadsmaterialet på sin plats. Men icke nog härmed. Facken hava dessutom en ändå viktigare uppgift. En kudde resp. en vanlig madrass är vetenskapligt sett att betrakta som en enda stor men synnerligen ofullständig bälg. En fackmadrass däremot verkar som ett komplex av hundratals små bälgar, vars sammanlagda effekt är mångdubbelt så stor som en vanlig madrass. Om man fastslår som en oomtvistlig lag, att såväl mjukheten som värmeförmågan i sängkläderna står i direkt proportion till mängden av den luft de innehålla resp. som cirkulerar genom desamma, förstår man lätt fackens betydelse i en fackmadrass. Nu säger ni kanske, det är blott ett enda fel med plym: de äro för dyra. Vad säger ni, då vi svara, att detta fel nu avhjälpes. I stället för att fylla varje fack med dun eller annat stoppmaterial har man försökt sedan länge med att sätta in en mycket fin spiralfjäder i varje fack. Hitills har detta försök slagit mindre väl ut, åtminstone på ett håll i Sverige, ity att man begätt flera högst betydande fel såsom framgår av nedanstående skiss:

Skiss utvisande spiralstomme byggd efter felaktigt system.

Felen med detta även nu förekommande system äro följande:

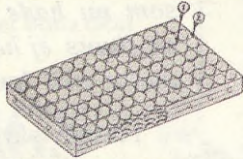
- 1) Ett större mellanrum uppstår mellan varje dubbelt par av spiraler och avsevärt mindre antal få plats.
- 2) Facken äro fyrkantiga och ej helt slutna, ty varannan vägg är blott fäst i över- och underkant. Materialet, juteväv, är också olämpligt till sängkläder på grund av dess styvhet och benägenhet att samla damm.

Vem har tänkt på att tillverka facken av vit domestik cylinderformiga och placera spiralerna i serie som framgår av nedanstående skiss:

Fördelarna med detta system äro av avgörande betydelse:

- 1) Varje kubikmillimeter upptagas här av en spiral och inga tomrum uppstå.
- 2) På grund av att facken äro cylinderformiga och sluta intill spiralen, få dubbelt så många spiraler plats, nära 500 st. i en madrass.

Efter detta system har den inom sängkläderstillverkning ledande firman J. Svensson & Bourghardt, Göteborg, byggt sin madrass, Paradis spiraladrass. Men icke blott genom stommens byggnad skiljer sig denna madrass, som väckt en oerhörd uppmärksamhet både här och i utlandet, från de vanliga. Genom att taga dubbla var, dubbla tunna vaddskick samt ersätta den vanligen använda krollsplinten med tagel, har icke blott hållbarheten, utan även dess funktion som luftbälg och därigenom dess mjukhet och isoleringsförmåga, bringats till praktiskt taget fullkomlighet. Då det gäller en Paradis-tillverkning behöver det knappast sägas, att stoppmaterialet till överstopningen garanteras renat och desinficerat. Denna madrass har ytterligare en stor förtjänst, den är billig. Den tjänstgör på samma gång som både resår- och tagelmadrass men kostar ej mer än endera, men är tioudubbelt mjukare än någondera.

Skiss åskådliggörande spiralstomme till Paradis spiraladrassen.

Att tacka värdfolket

för maten är en god svensk sed, som man med verklig tillfredsställelse följer, när man bjuds på lunch, middag eller supé i Stockholm på någon av

Saras restauranter.

SVENSKA RÖDA KORSETS SJUKVÅRDSLÅDA

N:o 1

Innehåller sjukvårds- och förbandsartiklar, utensilier och utförlig bruksanvisning.

PRYDLIG - EJ SKRYMMANDE - PRAKTISK

Varje låda kontrolleras av legitimerad läkare, och försändes plomberad, franko.

Bruttopris Kr. 20:—

Tillverkas av

A.-B. ASTRA
APOTEKARNAS KEMISKA FABRIKER
SÖDERTÄLJE

EN ALDRIG SVIKANDE TILLFÖRSIKT

om Salubrinets underbart välgörande inverkan på den mänskliga organismen hjälpte uppfinnaren d:r P. Håkansson att oaktat allt motstånd göra det till Sveriges första och populära husmedicin.

Alltjämt ingå underrättelser även från fjärran tropiska länder, där hygienien står mycket lågt, om underbara kurer, då Salubrin botat sår och åkommor, vilka trotsat all annan behandling.

Förklaringen till denna Salubrinets underbara användbarhet vid de mest olikartade tillfällen ligger i dess enastående förmåga att genom hud eller slemhinnor intränga i kroppens vävnader utan att verka giftigt på organismen. Samtidigt som därvid i en sjuk vävnad befintliga bakteriers eller parasiters skadliga verksamhet hämmas, stimuleras i hög grad kroppens egen förmåga att oskadliggöra dessa och de gifter de avsondra. I vävnaden befintliga sjuka eller döda celler, vilka förhindra eller fördröja normal läkning, avsondras mycket hastigt.

Salubrin har en utomordentlig förmåga att stimulera hudverksamheten, varigenom avlägsnandet av de i vävnaderna vid ansträngning uppkommande trötthetsgifterna i hög grad påskyndas.

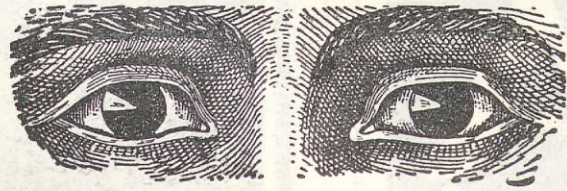
Orsaken till ömhet och svullnad är ofta anhopning av dylika trötthetsgifter.

Fullkomligt fenomenal är Salubrinets välgörande verkan vid behandling av ömma fötter.

Endast en enda ingnidning med outspätt eller föga utspätt Salubrin, helst strax före sänggåendet, skänker nämligen omedelbar lindring och förbättring. Skon kännes därefter rymligare och foten tål efter några behandlingar allt större ansträngningar, utan att bliva öm eller svullen.

Inet preparat mer än Salubrin är i så hög grad samtidigt smärtstillande, fördelande, blodstillande och läkande.

MAZETTIS
CHOKOLAD
 och
ÖGON-CACAO
delikat - kraftig - hälsosam

HÖGSTA NÄRINGSVÄRDE - LÄMNAR INGEN BOTTENSATS

En god gåva

av naturen är en frisk och klar hy. Om Ni är nog lycklig att äga en sådan, bör Ni vårda och skydda den genom att dagligen använda

YvY-Tvålen,

som icke blott är en tvål, som renar huden, utan även ett förskönande toilettmedel av högsta rang.

Pris 1 kr.

A.-B. YvY-FABRIKEN.

Kostymer, Rockar, Klädningar, Kappor, Gardiner, Draperier, Skinnvaror kem. tvättas och färgas. Förstklassigt utförande.

A.-B.
**NYA
 BLÅ HAND**

**FÄRGERI
 OCH
 KEM. TVÄTT**

STOCKHOLM
 LILJEHOLMEN

GRUNDAD
 1858

Fabrik: LÖVHOLMEN, Postadr. Liljeholmen. Tel. Liljeh. 23, Söder 334 26

Butiker:

Smålandsgat. 8 . Tel. 53 73, Norr 125 09 Brännkyrkogat. 2. . Tel. Söder 334 39
 Holländaregatan 13 / Tel. . 46 33 Hornsgatan 170 . . . . . 301 35

TEKÅ ZINKPUTS

Det ypperligaste putsmedlet

för zink, såsom diskbänkar,
baljor, hinkar m. m.

Använd endast detta fa-
brikat, vilket är oöverträffat
i putsningsförmåga, prisbil-
lighet och dryghet.

Godkänt vid undersökning av
"Husmoderns provkök".

TEKNISKA KOMPANIET
S. T. O. C. H. H. J. O. L. M.

Special frukt

Spanska Apelsiner SVARTA KATTEN

den allra finaste apelsinen.

Finnes i alla finare affärer.

Generalagenter:
A.-B. HALFDAN BURMAN
STOCKHOLM

Tidning

FLORODOL - TVÅLEN

Är alltid välkommen,
ej minst såsom
"Julklapp"

PARFYMERI FLORA, GEFLE.

BOLINDER'S

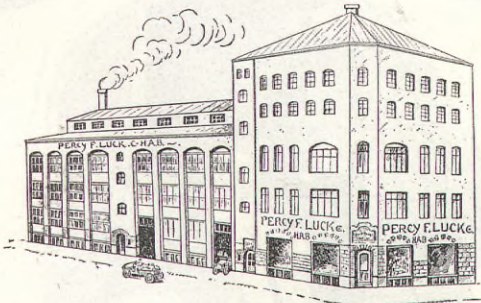
Pricho.

E. A. BOLINDERS PATENT
TILLVERKAD VID KALLHÄLL

DEN SISTA NYHETEN PÅ SPISMARKNADEN.
IDEALISK FÖR VILLOR OCH EGNA HEM.

J. & C. G. BOLINDERS M. V. A. B.
STOCKHOLM. KALLHÄLL. BASTHOLMEN.

Lucks KAFFE

Alla våra renommerade och omtyckta
Kaffe-blandningar

garanteras sammansatta av utvalt kaffe,
dagligen nyrostat i vårt moderna rosteri.

Expedieras till landsorten mot postförskott.

Nedanstående varumärken äro lagligt skyddade:

PERCY F. LUCK & Co.

Tillförlitlighet och slitstyrka

äro utmärkande egenskaper för

TRELLEBORG T-nabb-CORD

Ytterligare bevis härom
lämnade 1927-års Engelska
6-dagars motorcykeltävlan,
varvid guldmedalj tiller-
kändes Ingenjör YNGVE
ERICSON för överläg-
sen prestation på HUS-
QVARNA motorcykel,
monterad med TRELLE-
BORGS MOTORRINGAR

Begär uttryckligen hos gummiförsäljare

TRELLEBORG T-nabb-CORD

kvalitetsringen för svenska vägar.

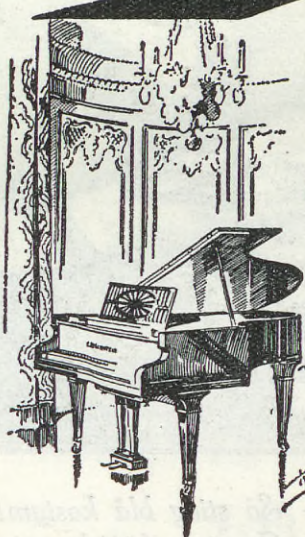
TRELLEBORGS GUMMIFABRIKS AKTIEBOLAG

Stockholm

TRELLEBORG

Göteborg

Bechsteins Flyglar

*Aug. Hoffmanns
Pianomagasin
Malmskillnadsg.
25 B.*

*Jag anser de Bechsteinska instrumenten
som de skönaste och känsligaste instrument
i världen.*

Richard Strauss.

"Låt mig säga dig, lilla syster — —"

Hon var bara 18 år, en liten söt, naturlig och modern ung flicka, som tillsammans med sin familj bodde på badhotellet.
Efter middagen bad alla de unga herrarna hon kände, om en dans — men ingen bad henne om en andra dans. Hon var olycklig, gick upp på sitt rum och grät, men så sökte hennes bror, den unge läkaren, upp henne.
"Låt mig säga dig en sak, lilla syster — —"
Ingenting förefaller oss män så obehagligt som arnstranspiration. Använd icke parfym, det förvärrar bara saken. Använd det kända medlet "Odo-Ro-No" ett par gånger i veckan, så är du kvitt detta obehag.
Kanske lider Ni också av transpiration under armarna utan att själv märka det? På andra verkar det däremot ytterst obehagligt.
Insänd nedanstående kupong så får Ni ett gratisprov av Odo-Ro-No, som sändes Er mot insändande av 20 öre i frimärken.

Madsen & Wivel, Östergade 26, Köpenhamn, K.
Gratisprov av Odo-Ro-No önskas.

Namn: .....
Adress: ..... I.

För den gifta kvinnan

MAKAN OCH MODERN är det en bjudande plikt att på det livligaste biträda mannens avsikt att livförsäkra sig till trygghet för barnen och henne själv.

En tillräcklig livförsäkring i ett solitt bolag avvärrer åtminstone den ekonomiska katastrofen, i händelse av dödsfall, och detta även om blott en enda årspremie hunnit erläggas.

Välj det säkraste och klokaste sättet att spara: försäkra Eder i

Allmänna Lif

försäkringsbolaget

Strandvägen 5 A, Stockholm

Starka, väl räntabla,
tryggt placerade fonder.
Ombud å alla större platser.
Begär prospekt!

— Så stilig blå kostym!
— Ja, jag följde min
skräddares råd och valde

NYBORGS **G KSS** CHEVIOT

Nyborgs har specialiserat sig på just den varan och garanterar att detta tyg är färgäkta och krympfritt samt

"håller att slita på"

TILLVERKARE: AKTIEBOLAGET
NYBORGS
YLLEFABRIK - NORRKÖPING

Stockholms Dagblad

Aktuellt!! Intressant!!

Kultur:

Agne Beijer.
Herbert Grevenius.
Gustav Näsström.
Ture Rangström.
Sten Selander.
Kjell Strömberg.
Sven Söderman.

Krönikor:

Berco.
Bes.
Bon Soir.
Panza.

Sport:

Flying.
Glokar Well.
Ted.

"Nya perspektiv"

är St. D:s avdelning för dryftande av *de intressen och strävanden, som stå i samband med kvinnans nyvunna ställning* inom samhället och förvärvslivet.

Den redigeras i samverkan med representanter för olika riktningar inom kvinnorörelsen och upptar stora och små frågor till neutral och allsidig behandling i signerade artiklar av medarbetare — manliga och kvinnliga — i in- och utlandet.

Fri talan:

Stockholms Dagblads avdelning för absolut obundet åsiktsbyte i allvarliga och ömtåliga samhällsfrågor är svenska pressens mest intressanta och inom *alla samhällsklasser* mest uppmärksammade *fria forum*.

Under det gångna året ha ett hundratal representanter för olika politiska åskådningar medverkat på denna avdelning.

Badinrättningen

Telefon Sö. 33056
och Sö. 4867

Etablerad 1875

Södermalms Tvätt- & Badinrättning
Badstugatan 4

Tvättinrättningen

Telefon Sö. 33630
och 15735

Drick varje dag

"MATTE REAL"

äka Brasilianskt té i originalförpackning.

Om denna nya hälso- och hushållsdryck skriver *Med. och Fil. Dr. Henrik Berg, Stockholm*, i "Hälsövännen", Tidskrift för allmän och enskild Hälsovård: Det är ej angenämt för en läkare att ideligen förbjuda saker och ting, som en patient tycker om utan att hava något annat att sätta i stället. Jag har därför under sommaren 1927 vid Johannisdals Bad- och Brunnanstalt nära Köping låtit mina patienter i rätt stor utsträckning i stället för kaffe och vanligt té dricka Matte Real, av oss kallat brasilianskt té. Drycken smakade sålunda: första koppen ej bra, andra koppen någorlunda, tredje och följande koppar riktigt behagligt, fullt ut så välsmakande som vanligt té. Jag har endast goda erfarenheter att förtälja om dryckens verknin- gar, och inga skadliga. Jag ämnar i fortsättningen ordinera detta té åt dem som behöva det, och de äro legio.

"MATTE REAL" är det enda i Sverige, som importeras i omedelbart efter beredningen omsorgsfullt tillslutna originalför- packningar (således ej ompackat här) om 500, 250 och 140 gram netto å resp. kr. 6:—, 3:25 och 2:— pr paket. "MATTE REAL" är och förblir den ledande kvalitén.

Gen.-representant för Sverige, Norge, Danmark och Finland.

HANDELSFIRMAN BRASIL

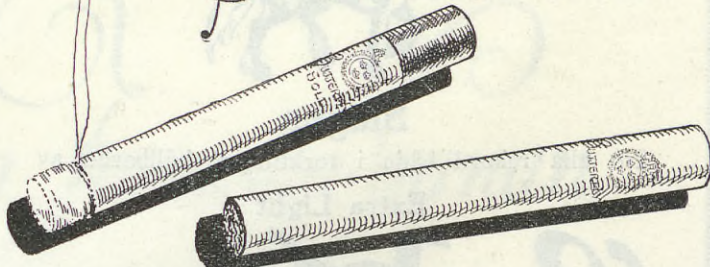
Skånegatan 31, Göteborg.

Representant för Stockholm och omkringliggande länsskap samt Norrland, A.-B. CARL MORTON, Skeppsbron 36, Stockholm.

En utsökt
damcigarrett
är

BUTTERFLY

Med och utan guldmunstycke.

Pris pr ask om tio cigaretter

60 öre.

Tobaks-

monopolet

Hemmets ekonomi

Hushållspengarna.

Har Ni tänkt på vad Ni vinner såväl rent ekonomiskt som ur säkerhets- och kontrollsynpunkt genom att ha Edra hushållspengar insatta på en postsparbanksbok?

Besväret med att kvittera ut pengar för en eller två dagars behov i taget **lönar sig.**

Postsparbanken

är landets **största, säkraste och bekvämaste spar-kassa.** Samma motbok gäller för såväl insättningar som uttagningar vid landets 3,800 postanstalter.

Slagna

äro alla rekord både i torktid och hållbarhet av

Extra Light

Cabinet

COPAL
VARNISH

Torr på 4 timmar! Sodafast!

Då denna fernissa därjämte blir mycket hård utan att spricka, ej mattnar eller vitnar varken för vatten, spirituosa eller bensin är den själva idealet för alla invändiga lackeringar såsom för golv, mattor, möbler, dörrar, bänkar, paneler, diskbord m. m.

Man lackerar golvet eller mattan på morgonen och går därpå vid middagstid!

FÄRG- & FERNISS FABRIKS A.-B. STANDARD
Trelleborg.

RES VINTERTID TILL VÄRMLAND OCH DALARNE

Där finner Ni snö och rika tillfällen att idka vintersport av alla slag.

Lämpliga uppehållsorter äro SUNNE, TORSBY, FILIPSTAD, LUDVIKA, LEKSAND, RÄTTVIK, MORA, ALFDALEN m. fl. platser, alla berömda turistorter med goda hotell.

LOGÅRDEN (vid Ryggen station) och RÅMSHYTTAN med sina skidstugor äro lämpliga utgångspunkter för skidsportens utövare.

Med BERGSLAGSBANANS snabbgående tåg, medförande restaurang- och bekväma salongsvagnar, blir resan en rekreation.

Direkta vagnar framföras från Göteborg till Gäfle över Falun samt från Stockholm till Mora över Ludvika—Falun och till Göteborg över Ludvika.

Skydda barnen

mot de ekonomiska följderna
av olycksfall!

Spara åt dem

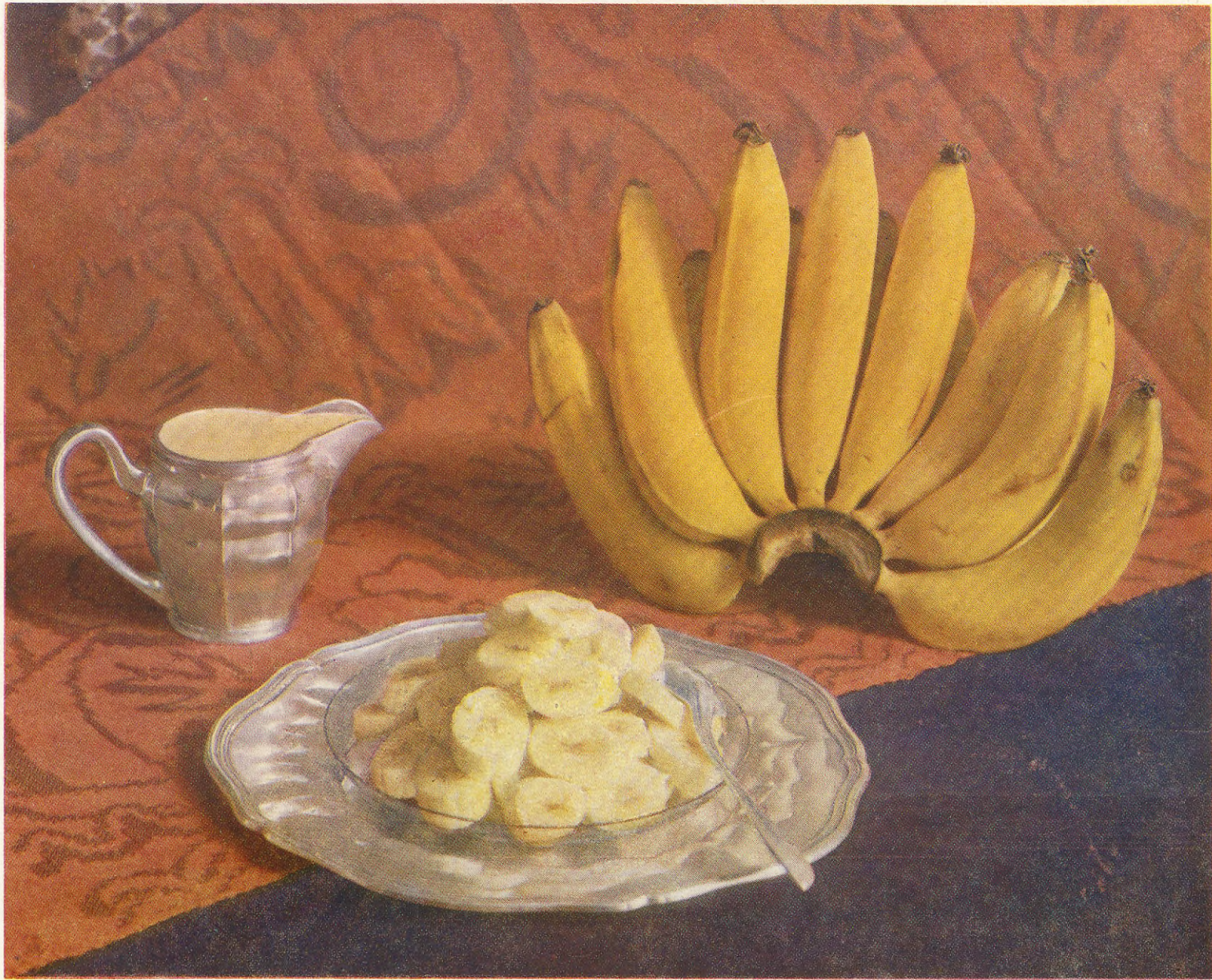
genom att tillförsäkra dem
ett kontant kapitalbelopp på
21-årsdagen!

**Ni vinner båda målen genom att teckna en barn-
olycksfallförsäkring med premieåterbetalning.**

Införda offert i dag från

FÖRSÄKRINGSAKTIEBOLAGET NORNAN
Göteborg

Bananer med vaniljsås: ett av de nya bananrecepten.

Ingen dag utan en Jamaica-Banan.

Detta är en av de deviser Banan-Kompaniet använder i sina annonser. Den bör uppfattas som en sundhetsregel. Vill man ha omväxling i denna diet, finns recepten att tillgå.

Frukt och mat — naturen har själv förseglat dem — barnen vill ha dem — och så det viktigaste av allt: Men de måste vara mogna. Se där de vismaterialet. De viktigaste synpunkterna på denna frukt äro f. ö.: Goda, lättsmälta, närande, fria från bakterier, rika på vitaminer, rekommenderas av läkare och finnas året runt. Allt detta gäller

JAMAICA-BANANER från

A:B. BANAN-KOMPANIET.

Gyllenhammars

HAVRE-MUST

PROESSDORF

Jubileumsskriftens pris 3 kronor.

STOCKHOLM 1927
SVENSKA TRYCKERIÄKTIEBOLAGET